

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Серія «Облік і фінанси»

Збірник наукових праць
Випуск 16 (61)

Луцьк 2019

Рекомендовано як фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук *Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.05.15 № 528*

Економічні науки. Серія «Облік і фінанси» : Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – Випуск 16 (61). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Кузьмак О.М. – Луцьк, 2019. – 176 с.

У збірнику розглядаються теоретичні та прикладні засади обліку і фінансів у сучасних умовах з урахуванням нових тенденцій розвитку світової економічної науки і практики.

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор:

Кузьмак О.М. д.е.н., професор

Заступник відповідального редактора:

Чудовець В.В. к.е.н., доцент

Члени редакційної колегії:

Вавдійок Н.С.	д.е.н, професор	Мікула Н.А.	д.е.н, професор
Голян В.А.	д.е.н, професор	Перерва П.Г.	д.е.н, професор
Блазун І.С.	д.е.н, професор	Рудь Н.Т.	д.е.н, професор
Другов О.О.	д.е.н, професор	Смоуженко Т.С.	д.е.н., професор
Забарна Е.М.	д.е.н, професор	Сторонянська І.З.	д.е.н, професор
Карлін М.І.	д.е.н, професор	Шубалий О.М.	д.е.н, професор
Карлова О.А.	д.е.н, професор	Іван Баранчик	PhD, професор (Чехія)
Кицяк В.Ф.	д.е.н., професор	Анета Бобенік-Хінтосова	PhD, професор (Словакія)
Ковальська Л.Л.	д.е.н, професор	Міхал Балог	PhD, професор (Словакія)
Коцій О.В.	д.е.н, професор	Паата Брекашвілі	PhD, професор (Грузія)
Кривов'язюк І.В.	к.е.н, професор	Курт Кльозе	PhD, професор (Німеччина)
Кузнцова А.Я.	д.е.н, професор	Луїс Фролен Рібейро	PhD, професор (Потругалія)
Матвійчук Л.Ю.	д.е.н, професор	Ліліана Чімпоєш	PhD, професор (Молдова)

Рецензенти:

Хруці Н.А. доктор економічних наук, професор
Ліпич Л.Г. доктор економічних наук, професор

Рекомендовано до друку Вченою радою Луцького національного технічного університету (протокол № 5 від «26» грудня 2019 р.).

Свідцтво про державну реєстрацію КВ № 15520-4092 ПП

Тексти статей представлено у авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст публікації, а також добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

ЗМІСТ

<i>Бабіч І.І., Патарідзе-Вишинська М.В.</i> Загрози фінансовій безпеці аграрних підприємств України в умовах євроінтеграції	5
<i>Бродська І.І., Ткачук І.М.</i> Оцінка платоспроможності позичальників небанківських фінансових установ	19
<i>Вахновська Н.А., Зінюк Л.О.</i> До питання розвитку страхового ринку України	29
<i>Гаврилюк О.О., Костюкевич В.В.</i> Зарубіжний досвід оподаткування підприємств лісового господарства	37
<i>Голячук Н.В.</i> Удосконалення обліку фінансових результатів діяльності лісогосподарських підприємств	44
<i>Жураковська І.В.</i> Аналіз бухгалтерських підходів у вирішенні екологічних проблем	55
<i>Забедюк М.С.</i> Теоретичні аспекти управління оборотним капіталом підприємства	67
<i>Зеленко С.В., Гуляницька Д.В.</i> Економіко-математичне моделювання отриманого прибутку підприємств	72
<i>Нагірська К.Є., Панасюк І.О.</i> Дослідження трансформації звітності в контексті прийняття управлінських рішень	85
<i>Пиріг С.О., Іщук Л.І., Ніколаєва А.М.</i> Аналіз сучасного стану розвитку роздрібної торгівлі України	95
<i>Писаренко Т. М., Московчук А.Т.</i> Стратегічний облік виробничих запасів на промисловому підприємстві	105
<i>Полінкевич О.М.</i> Фінансове навантаження на бюджет фонду соціального страхування через зниження фізичної активності населення	112

<i>Рудь Н.Т.</i> Форсайт: сутність та методологія прогнозування	120
<i>Садовська І.Б.</i> Облік соціального капіталу: проблеми та перспективи удосконалення методології	131
<i>Сидоренко Р.В., Зубчик В.</i> Оцінка впливу заборони на експорт необробленої деревини на прибутковість діяльності лісогосподарських підприємств	142
<i>Талах Т.А., Бондарук Х.В.</i> Організаційні аспекти аналізу і контролю за рівнем економічної безпеки на підприємстві	149
<i>Шевчук К.В., Бондар В.І.</i> Фінансові результати як економічна категорія та особливості відображення їх в обліку та звітності підприємства	158
<i>Шубалий О.М., Андрусик І.О.</i> Напрями вдосконалення системи надання соціальних допомог населенню в Україні	166

*УДК 658.155

Бабіч І.І., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

Патарідзе-Вишинська М.В.

ННЦ «Інститут аграрної економіки»

ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Одним із важливих чинників незалежності держави за умов євроінтеграції є стан фінансової безпеки суб'єктів господарювання, особливо у стратегічному секторі економіки - сільському господарстві. Через нестабільність ринкового середовища постає потреба в комплексній превентивній оцінці зовнішніх та внутрішніх факторів, що прямо чи опосередковано впливають на аграрний бізнес. В статті розглянуто умови, за яких може бути забезпечено пом'якшення впливу факторів ризику та підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на європейському ринку.

Ключові слова: аграрні підприємства, фінансова безпека, фінансова стійкість, внутрішні та зовнішні загрози.

Babich I., Pataridze-Vyshinska M.

THREATS TO THE FINANCIAL SECURITY OF UKRAINIAN AGRICULTURAL ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

One of the important factors of state independence in the context of European integration is the state of financial security of economic entities, especially in the strategic sector of the economy - agriculture. Due to the volatility of the market environment, there is a need for comprehensive preventive assessment of external and internal factors that directly or indirectly affect the agricultural business.

The crisis situation in which most agricultural enterprises are located today poses a certain financial risk to both the socio-economic stability of the regions and the potential of each enterprise. The current state of the industry does not allow to ensure financial security of agricultural enterprises and food security of the country. Consequently, the competitiveness of such enterprises in the European market will be low.

Ukraine's integration into the EU is quite a difficult issue, as it has been going on for quite a long time, although it is clear that this process cannot proceed quickly.

There has been debate in Ukraine for more than one year about its integration choices, ie the choice of integration model: European or Eurasian. The Revolution of Dignity, the annexation of Crimea, and hostilities in eastern Ukraine have finally eliminated the polarity of the West-East movement and, finally, identified Ukrainian integration priorities for the European path of development.

---

* Бабіч І.І., Патарідзе-Вишинська М.В.

We believe that the main threats to the financial security of Ukrainian agricultural enterprises in the context of European integration are the following: 1) Staffing; 2) Food pressure from Western partners; 3) Problems with obtaining a loan due to lack of own resources; 4) Low technological level; 5) Difficult political and economic situation; 6) Lack of state funding.

Agricultural enterprises have problems accessing long-term credit resources because they lack collateral sufficient to secure a refund. The article discusses the conditions under which the risk factors and the competitiveness of agricultural enterprises in the European market can be mitigated.

Key words: agricultural enterprises, financial security, financial stability, internal and external threats.

Бабич И.И., Патаридзе-Вышинская М.В.

УГРОЗЫ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

Одним из важных факторов независимости государства в условиях евроинтеграции является состояние финансовой безопасности субъектов хозяйствования, особенно в стратегическом секторе экономики - сельском хозяйстве. Из-за нестабильности рыночной среды возникает необходимость в комплексной превентивной оценке внешних и внутренних факторов, прямо или косвенно влияют на аграрный бизнес. В статье рассмотрены условия, при которых может быть обеспечено смягчения воздействия факторов риска и повышение конкурентоспособности аграрных предприятий на европейском рынке.

Ключевые слова: аграрные предприятия, финансовая безопасность, финансовая устойчивость, внутренние и внешние угрозы.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Рівень фінансової безпеки кожного підприємства залежить від того, наскільки ефективно його управлінський персонал буде спроможний уникати можливих загроз та ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних впливів зовнішнього і внутрішнього середовищ, також наскільки ефективно, правильно та швидко аналітики будуть аналізувати діяльність, та те, як загрози впливають на різні ділянки, та які з них потребують негайного втручання.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми сутності економічної та, зокрема, фінансової, безпеки досліджували А. Барановський, І. Саух, А. Берлач, З. Верналій, Б. Губський, А. Городецький, Л. Доля, О. Користін, М. Корецький, Ю. Пахомов, В. Похилук, А. Стівчатий, В.

Третяк та інші. У дослідження проблем взаємовідносин України з Європейським Союзом у частині розвитку сільського господарства в умовах глобалізаційних процесів та аналіз євроінтеграційних проблем України, зробили внесок такі зарубіжні і вітчизняні вчені як В. Юрчишин, Н. Антонюк, Н. Мусис, Д. Дайнен, О. Краєвська, Ю. Губені, В. Вардовський, П. Гайдуцький, П. Саблук, О. Шубравська, Г. Черевко та ін. Висновки, зроблені на основі досліджень вчених, дозволяють сформулювати систему знань щодо перспектив забезпечення фінансової безпеки у євроінтеграційних умовах діяльності вітчизняного аграрного сектора економіки.

Цілі статті. Нашою метою є дослідити, яким чином в сучасних умовах господарювання та в умовах євроінтеграції система забезпечення економічної безпеки підприємства повинна вирішувати завдання: прогнозування та організація діяльності із попередження можливих загроз економічній безпеці підприємства, в тому числі і загроз, які виникають в умовах розширення ринків діяльності; виявлення, аналіз і оцінка наявних реальних загроз економічній безпеці підприємства, а також прийняття управлінських рішень щодо їх нівелювання; забезпечення фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємства в будь-який момент часу; забезпечення технологічної незалежності та досягнення конкурентоспроможності продукції; підбір достатнього рівня кваліфікації персоналу та оцінка ефективності його функціонування; захист інформаційного середовища, комерційної таємниці та досягнення високого рівня інформаційного забезпечення роботи; забезпечення безпеки персоналу, капіталу, майна та комерційних інтересів; недопущення проникнення на підприємство структур економічної розвідки конкурентів, організованої злочинності та окремих осіб із протиправними намірами; вироблення найбільш оптимальних управлінських рішень щодо стратегії і тактики економічної діяльності підприємства; організація системи контролю за ефективністю функціонування системи безпеки, вдосконалення її елементів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Провідні науковці та практики постійно досліджують питання фінансової безпеки підприємств всіх галузей економіки. Так, Єрмошенко М.М. та Горячева К.С. [1] зазначають, що загрози фінансовій безпеці підпри-

емства – це наявне чи потенційно можливе явище або чинник, яке створює небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства.

Побудова системи економічної безпеки підприємства в умовах глобалізації ринку має здійснюватися на основі дотримання таких принципів [2]:

- законності (вся діяльність підприємства повинна здійснюватися на законних підставах);

- прав та свобод особи (система повинна забезпечувати економічну та правову безпеку кожного працівника й власника підприємства);

- системності та комплексності (кожен елемент системи може бути розглянутий як джерело та загроза економічній безпеці);

- раціональності та економічної ефективності (витрати на організацію та функціонування системи безпеки не повинні перевищувати доходи бізнесу);

- ієрархічного підпорядкування (у економічній системі повинна бути вибудована чітка система повноважень і обов'язків кожного працівника, визначена ієрархічна система підпорядкування);

- безпосередності та безперервності (передбачає забезпечення постійної працездатності системи і поєднання превентивних та репресивних заходів забезпечення економічної безпеки).

Кваша О.С., Сняжкова А.В. [3] виділили в своїй науковій роботі загрози інтеграції України до ЄС, та поділили на політичні, економічні та соціальні:

1. Політичні загрози: небезпека втягнення України в конфлікт цивілізацій між Заходом і мусульманським світом.

2. Економічні загрози: переміщення до України шкідливих виробництв; використання дешевої ресурсно-сировинної бази України; скорочення обсягів традиційного українського експорту до ЄС; використання дешевої робочої сили України; витіснення національних товаровиробників із внутрішнього ринку; високі європейські ціни.

3. Соціальні загрози: поглиблення демографічного спаду; незаконна міграція населення та вплив кадрів; зростання безробіття.

Аналіз досліджень з проблеми внутрішніх та зовнішніх загроз агросектору України дав змогу узагальнити їх у табл. 1.

Таблиця 1

Внутрішні та зовнішні загрози економічній безпеці аграрного сектору України*

Внутрішні загрози	Зовнішні загрози
1	2
низька конкурентоспроможність, у тому числі за рахунок високої собівартості сільськогосподарської продукції та продовольства національного виробництва на внутрішньому та зовнішньому ринках	продовольчий тиск з боку країн-партнерів
непоширеність висококонкурентних та інноваційних технологій, адаптованих до потреб й економічних можливостей виробництва, низький рівень інноваційності в аграрному секторі, низькі темпи техникотехнологічної модернізації, а отже, низький рівень продуктивності праці	відтік кадрів шляхом законної та незаконної трудової міграції у Європейські країни
відсутність ефективної системи впровадження наукових розробок в агропромислове виробництво	переміщення до України шкідливих виробництв
зростання вартості невідновлювальних природних ресурсів для сільськогосподарського виробництва	використання дешевої ресурсно-сировинної бази України
низька або неналежна якість окремих видів сільськогосподарської сировини та харчових продуктів	скорочення обсягів традиційного українського експорту до ЄС
виключення земель сільськогосподарського призначення з економічного обороту, обмеження можливостей довгострокового інвестування в розвиток сільськогосподарського виробництва та звуженість застосування існуючих механізмів використання речових прав на землі сільськогосподарського призначення	використання дешевої робочої сили України
відсутність моніторингу ґрунтів, з метою збереження їх родючості, управління якістю та раціонального використання	витіснення національних товаровиробників із внутрішнього ринку

Продовження табл. 1

1	2
недостатньо розвинена інфраструктура ринку сільськогосподарської продукції та продовольства, недосконалість каналів та умов просування сільськогосподарської продукції та продовольства на міжнародний ринок	високі європейські ціни
недосконалість діючої системи інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку галузі та її невідповідність сучасним потребам системи управління аграрним сектором	фінансовий тиск МВФ
галузева незбалансованість сільського господарства, суттєве переважання у виробництві окремих видів сільськогосподарської продукції або великих чи дрібних товаровиробників	невідповідність високим стандартам якості на ввезіння сільськогосподарську продукцію
недостатня спеціалізація природних зон щодо виробництва окремих видів продукції	запит на продукцію, що виснажує земельні ресурси, потребує поліпшення якості земель та високих капітальних вкладень
слабка матеріально-технічна база селекційно-насінницького комплексу, наукових установ та їх дослідних господарств	обмеження доступу українських товарів на європейські ринки під приводом їх невідповідності європейським стандартам і сертифікатам
позиціонування на ринку як товарної продукції сільськогосподарської продукції, яка вироблялась для власного споживання	обмеження інвестицій через неврегульованість земельного законодавства
недосконалість критеріїв надання державної підтримки, які не повною мірою враховують особливості технології виробництва продукції рослинництва та тваринництва за природно-кліматичними зонами й регіонами, агроекологічні вимоги до виробничо-господарського процесу, інноваційність технологій, показники економічної ефективності виробництва та соціальну відповідальність бізнесу	вилучення з режиму вільної торгівлі майже 400 товарних позицій, в основному сільськогосподарських товарів, лібералізація експорту яких на ринки ЄС була б для України найбільш вигідною

Продовження табл. 1

1	2
слабка інвестиційна спроможність держави та переважної більшості суб'єктів господарювання аграрного сектора, недостатність власних обігових і доступних кредитних фінансових ресурсів у сільськогосподарських виробників для покриття розриву в часі між потребою в коштах та часом сприятливих цін реалізації продукції	запровадження з боку ЄС для України дискримінаційної системи тарифних квот на дуже низькому рівні (для більшості видів продукції ці квоти становлять менше 6% від обсягу ринку ЄС із цих видів продукції (зерно, м'ясо тощо)
недостатнє матеріальне стимулювання працівників аграрного сектора	скасування вивізного мита на насіння соняшнику, що може позбавити вітчизняні переробні комбінати сировини
дефіцит висококваліфікованих кадрів, недосконала система прогнозування потреби у кваліфікованих робітничих кадрах та фахівцях з вищою освітою	посилення конкуренції на внутрішньому ринку, особливо в короткостроковій перспективі, за рахунок усунення тарифних і скорочення нетарифних бар'єрів
низький попит населення на продукцію сільського господарства та продовольство через низьку платоспроможність	збереження в ЄС системи багатомільярдних дотацій аграрного сектора, що робить експорт української продукції в ЄС та в третіх країнах неконкурентоспроможним
низька якість життя сільського населення порівняно з міським, знецінення робочої сили в аграрному секторі, мотиваційне відставання заробітної плати в галузі відносно інших галузей народного господарства, відтак, втрата працівниками інтересу до ефективної праці та отримання стабільних і достатніх доходів за місцем проживання	дискримінаційне використання праці сільського населення агрохолдингами з іноземним капіталом, запровадження ними екологічно небезпечних технологій
зростання рівня безробіття економічно активного населення на селі, втрата інтелектуального потенціалу села	
поглиблення демографічної кризи в сільській місцевості	

*сформовано з використанням джерел [4,10,11]

Підсумовуючи, вважаємо, що основними загрозами фінансовій безпеці сільськогосподарських підприємств України в умовах євроінтеграції є такі:

- кадрове забезпечення;
- продовольчий тиск з боку західних партнерів;
- проблеми з отриманням кредиту через відсутність власних ресурсів;
- низький технологічний рівень;
- складна політична та економічна ситуація;
- недостатність державного фінансування.

Щодо кадрового забезпечення, наразі українським роботодавцям всіх сфер, зокрема і аграрної, бракує робочої сили. Причиною цього є низька заробітна плата, яка в свою чергу призводить до міграції працівників за кордон, де рівень життя є вищим і роботодавці можуть запропонувати значно вищі заробітні плати та пакет соціальних гарантій.

Згідно з дослідженням Міжнародної організації з міграції (МОМ), в 2015 році з 700 тисяч українських мігрантів, які перебували в Європі, 3 % було працевлаштовано на постійній основі в сфері сільського господарства і 11% – на короткостроковій. Враховуючи, що темпи міграції з того часу не зменшились, а навіть зросли, то і ці цифри істотно зросли. Негативним також є те, що працевлаштування в агросфері для молоді є непривабливим, непрестижним, незважаючи на потенціал даної сфери. Впливовим фактором на молодь є віддаленість від міст, що влаштовує далеко не всіх, тим паче при невисокій заробітній платі.

Внаслідок недостачі робочої сили аграрії не в змозі працювати на повну потужність, що б дало змогу покращити фінансову ситуацію підприємств та дозволило їм конкурувати з європейськими суб'єктами господарювання.

Загрозою для економічної безпеки країни є певний продовольчий тиск з боку західних партнерів, які спонукають країну до застосування стратегії розвитку імпортозаміщення.

В сучасних умовах проблема імпортозаміщення набула гострого дискусійного характеру. Зіткнулися дві точки зору:

1) імпортозаміщення повинно полягати в тому, щоб існуючих постачальників агропродукції замінити на постачальників з інших держав;

2) імпортозаміщення має на увазі налагодження власного виробництва продовольчих товарів.

Спроби держави створити умови для розширення бази самозабезпечення в продовольчій сфері не мають на меті дискредитувати іноземних виробників, а спрямовані, на захист національної економіки. При цьому, вирішуючи зазначену проблему, необхідно враховувати ризики, пов'язані з імпортозаміщенням, серед яких можна виділити такі: зниження конкурентоспроможності виробників та їхньої продукції за рахунок штучного зниження конкуренції з основними іноземними постачальниками; падіння ефективності всієї національної економіки, якщо імпортозаміщення продовольства виявляється за якісними характеристиками значно нижче аналогів продукції іноземних конкуруючих фірм; підвищення навантаження на бюджет.

Можна виділити два основних напрями реалізації програми імпортозаміщення в аграрному секторі економіки України. Перший напрям охоплює імпорتنі продовольчі товари, які вже виробляються в Україні, але в обмежених обсягах. Для цього важливо вирішити завдання модернізації вже існуючих сільськогосподарських підприємств для того щоб нарощувати виробництво необхідних обсягів продовольчої продукції. Другий напрям включає імпорتنі товари продовольчого призначення, які ще не виробляються в країні, але освоєння яких видається цілком можливим в короткостроковій перспективі. Відповідно в цьому випадку створення сучасних імпортозамінних господарств з гарантією конкурентоспроможності, як мінімум на внутрішньому ринку, має увійти до першочергових програм державної економічної політики.

Стратегія імпортозаміщення, витіснення з внутрішнього ринку продукції іноземного походження цілком в змозі не тільки вирішити проблему екстенсивного зростання сільського господарства, а й забезпечити якісний стрибок національного АПК на новій технологічній основі. Іншими словами, проведення політики імпортозаміщення передбачає створення стимулів для розвитку відста-

лих галузей сільського господарства для забезпечення зростання їх конкурентоспроможності як на вітчизняному, так і на світовому ринку [5]. Але, все ж таки, необхідно боротися з причинами, які змушують аграріїв знаходитися у скрутному становищі і низькій конкурентоздатності для того, щоб європейські країни бачили, що Україна це сильна держава, яка допомагає своєму бізнесу, чим покращує своє становище.

Фінансова безпека сільськогосподарських підприємств в значній мірі залежить від їх фінансового стану, нині близько 30 % господарств у сільськогосподарському секторі економіки збиткові, більше половини мають прострочену кредиторську заборгованість. Ціни на закупівлю продукції для виробників залишаються низькими, що не дозволяє їм своєчасно погашати отримані кредити і підштовхує кредитні організації до посилення вимог до позичальників і підвищення процентних ставок по кредитах. Основна частина сільськогосподарських підприємств не має власних ресурсів і можливості користуватися кредитами, тому і залишаються на досить низькому технологічному рівні більшість підприємств агропромислового комплексу України.

Кризовий стан, в якому перебуває сьогодні більшість аграрних підприємств, становить певну фінансову небезпеку, як для соціально-економічної стабільності регіонів, так і для потенціалу кожного підприємства. Сучасний стан галузі не дозволяє забезпечити фінансову безпеку сільськогосподарських підприємств і продовольчу безпеку країни [6]. А, отже, конкурентоздатність таких підприємств на європейському ринку буде низькою.

У сільськогосподарських підприємствах існують проблеми доступу до довгострокових кредитних ресурсів, оскільки в них відсутнє заставне майно, достатнє для забезпечення повернення коштів. В Україні на сьогодні існує мораторій на торгівлю сільськогосподарськими угіддями, а отже заборонено внесення права на землю як частки до статутних капіталів господарських товариств, продаж або інші види відчуження земельних ділянок та паїв, що знаходяться у приватній власності [7]. Тому, необхідно банкам та державі передивитися умови надання кредитів аграріям, пом'якшити їх, якщо країна хоче щоб аграрне підприємництво на-

було подальшого розвитку. Дана ситуація знову ж таки, зменшує конкурентоспроможність аграрних підприємств на європейському ринку.

У 2014 році між Україною та Європейським Союзом було підписано Угоду про асоціацію України з ЄС, яка дає змогу перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції, яка означає процес зближення і поступового об'єднання національних економічних систем. Угода набрала чинності 1 вересня 2017 року. Для досягнення можливості інтегруватися до внутрішнього ринку ЄС Україна має привести свою систему технічного регулювання у відповідність до європейських вимог, оскільки головними перешкодами торгівлі з ЄС є вимоги до безпечності та якості продукції, її характеристик, процедури оцінки відповідності.

У довгостроковій перспективі угода має підвищити конкурентоспроможність товарів, що виробляються в Україні, а відтак, підвищити обсяг експорту на всесвітніх ринках. Окрім того, зі зростанням якості українських товарів зміцняться позиції національних виробників на внутрішньому ринку. Водночас українські споживачі матимуть доступ до якісніших і дешевших товарів і послуг [8].

Тобто, всі українські виробники мають забезпечити покращення якості своєї продукції, що в свою чергу потребує більших витрат коштів на нове технічне обладнання, можливо більш кваліфікованих працівників, інновації та інше. Це може спричинити зменшення кількості підприємців, в даному випадку аграріїв, тому що не кожен має змогу кардинально змінити чи удосконалити свою діяльність у і так доволі скрутному становищі. Комусь доводиться брати кредит, умови якого так само можуть негативно вплинути на діяльність у разі невдалого використання отриманих коштів. Але, з іншого боку це є гарною можливістю вийти на нові ринки, розширювати виробництво, покращивши якість товарів, отримувати більші доходи, і мати змогу конкурувати з іноземними аграріями і в якості роботодавців, підвищивши заробітні плати працівникам, що в свою чергу має частково зупинити виїзд працівників за кордон.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає запровадження поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між

Україною та ЄС та спрямована на зменшення і скасування тарифів, які застосовуються сторонами щодо товарів, лібералізацію доступу до ринку послуг, а також на приведення українських правил та регламентів, що стосуються бізнесу, у відповідність до правил та регламентів ЄС із метою забезпечення вільного руху товарів і послуг між двома сторонами та взаємного недискримінаційного ставлення до аграрних підприємств, товарів і послуг на території України та ЄС.

Нині складна політична та економічна ситуація в країні значно впливає на стан аграрного сектору. Сталий розвиток сільського господарства України нині, як ніколи раніше, потребує більшої уваги з боку політики, важливу роль відіграють надання доступного фінансування, спрощення бюрократичних операцій, зниження корупції та підвищення стабільності українського законодавства.

Основними ж країнами, що активно експортують до інших країн ЄС, є Німеччина, Польща, Іспанія, Італія та Нідерланди. І якщо західноєвропейські країни вже понад півстоліття виглядають досить монолітною інтегрованою структурою, в тому числі економічно, то приклад Польщі, яка є членом ЄС лише 15 років, вказує на те, що ця країна знайшла своє місце на ринку агропродовольчої продукції Європи [9].

Інтеграція України до ЄС є доволі непростим питанням, адже вона відбувається досить тривалий період, хоча й зрозуміло, що цей процес не може проходити швидко.

Не один рік в Україні точилися дискусії щодо її інтеграційного вибору, тобто вибору моделі інтеграції: європейської чи євразійської. Революція гідності, анексія Криму та військові дії на сході України остаточно усунули полярність руху Захід – Схід і, нарешті, визначили українські інтеграційні пріоритети до європейського шляху розвитку.

Існують певні перешкоди на шляху поглиблення інтеграційних процесів між Україною та Європейським Союзом:

- низький рівень поінформованості громадян про ЄС;
- сумніви стосовного того, що євроінтеграція матиме вигоду для всього населення України. Інтеграція України до ЄС може бути найбільш вигідною для країн – членів ЄС, які хочуть підвищити

свій геополітичний вплив і використовувати ресурси України у своїх інтересах;

- у населення є занепокоєність щодо конкурентоспроможності українських товарів на європейському ринку та еміграції робочої сили. Можливо, що внаслідок поглиблення співпраці з ЄС Україні загрозуватимуть висока конкуренція на європейському ринку продовольчих і промислових товарів, що залишить українську продукцію без шансів, та відтік значної маси кваліфікованих кадрів за кордон;

- сьогодні наріжний камінь розвитку відносин Україна – ЄС – це правосуддя, корупція та організована злочинність, і ці вимоги буде важко задовольнити Україні.

Однак, за оцінками експертів проєвропейської орієнтації, від впровадження Угоди про ЗВТ між ЄС та Україною остання може отримати чималі вигоди в сфері сільського господарства, зокрема внаслідок:

- зростання експорту української продукції в ЄС;
- розширення доступу на ринки третіх країн через гармонізацію стандартів з ЄС;
- покращення інвестиційного клімату внаслідок пристосування національного законодавства до норм і правил ЄС;
- скасування субсидування експорту сільськогосподарської продукції з ЄС до України;
- поступове збільшення квот на експорт з України до ЄС окремих видів сільськогосподарської продукції [10].

Висновки. Отже, враховуючи вплив інтеграційних чинників на політичну, економічну та соціальну сфери держави, значно перспективнішим усе ж залишається вступ України до Європейського Союзу, на шляху до якого країна зробила вже багато зусиль та буде вдосконалюватися, щоб у найближчій перспективі стати членом ЄС. Хоча існує чимало загроз для підприємств, найголовнішою напевно є конкуренти, які вже встигли захопити європейський ринок, та частину українських працівників. Це можна також охарактеризувати як можливість вирватися вперед або ще більше погіршити становище України.

1. Єрмошенко М. М., Горячева К.С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: наукова монографія. Київ, НАУ, 2010. 232 с.

2. Олейников Е.А. Экономическая и национальная безопасность. Учебник. Москва, Издательство: Экзамен. 2005. 768 с.
3. Кваша О. С. Снякова А. В. Україна та ЄС: Проблеми та перспективи інтеграції в сучасних умовах URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/23_1_2019ua/25.pdf (дата звернення: 01.10.2019).
4. Лавренчук М. О. Загрози та шляхи забезпечення економічної безпеки в аграрному секторі. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 2. С. 180-185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2013_2_27 (дата звернення: 15.10.2019).
5. Залізнюк В. П. Імпортозаміщення в системі забезпечення продовольчої безпеки України. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 1. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1374> (дата звернення: 15.10.2019).
6. Біляк Ю. В. Особливості фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства в загальній системі АПК. Агросвіт. 2019. № 3. С. 24–29. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.3.247. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=2803&i=3> (дата звернення: 15.10.2019).
7. Пристемський О. С. Фінансова безпека як базис розвитку сільського господарства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. 2014. Вип. 8(7). С. 125-128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhd_u_en_2014_8%287%29_31 (дата звернення: 20.10.2019).
8. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B0_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D0%B0%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E_%D0%BC%D1%96%D0%B6_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%BE%D1%8E_%D1%82%D0%B0_%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%BC_%D0%A1%D0%BE%D1%8E%D0%B7%D0%BE%D0%BC (дата звернення: 20.10.2019).
9. Експорт української агропродовольчої продукції до європейського Союзу в умовах глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі. URL: http://ucab.ua/files/Survey/Doslidjenna/Manual_UCAB.pdf (дата звернення: 20.10.2019).
10. Чеканська Л.А. Євроінтеграційні процеси України та їх вплив на інвестування в АПК. Ефективна економіка № 10, 2014. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3459> (дата звернення: 20.10.2019).
11. Гайдучкий П. Україна – ЄС: проблеми інтеграції. Джерело тижня 7 червня 2013 року. URL: <http://agroconf.org/content/gayduckiyukraina-es-problemy-integracii> (дата звернення: 25.10.2019).

*УДК 336.732

Бродська І.І., к.е.н., доцент

Ткачук І.М., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ОЦІНКА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

У статті розглянуто наслідки достовірної оцінки платоспроможності позичальника кредитної спілки на ефективність діяльності установи у майбутньому. Досліджено та обгрунтовано найбільш прийнятні саме для кредитних спілок види забезпечень зобов'язань. Наведено показники оцінки фінансового стану позичальників. Структуровано та доповнено класифікацію документів для оцінки платоспроможності позичальників кредитних спілок. Обгрунтовано наслідки для фінансових установ у разі видачі кредиту позичальникам із низькою платоспроможністю.

Ключові слова: кредитні спілки, платоспроможність позичальників, забезпеченість кредиту, застава, поручительство.

Brodskia I., Tkachuk I.

ESTIMATION OF SOLVENCY OF BORROWERS UNBANK FINANCIAL INSTITUTIONS

In the article importance of reliable estimation of solvency of borrower of credit union is considered on efficiency of activity of establishment. Investigational most acceptable exactly to the credit unions types of providing of obligations. The most applied providing of obligations are a guarantee and mortgage. However a mortgage is more acceptable to the credit unions of the first level of adjusting.

It is well-proven that bail is the most acceptable type of providing exactly for credit unions. Debtors bear the responsibility in obedience to the conditions of the agreement of bail. A mortgage is used by credit unions far fewer, as a notarial certification of agreement of mortgage is needed. Also an object of mortgage often is in common property of borrower and other persons, that creates additional problems at the return of credit. It is well-proven, increase of cost of credit that is provided by a mortgage. At a grant to the credit decision influence has a size of profits gets that.

Classification over of indexes of estimation of the financial state of borrowers of creditunions is brought. Indexes that characterize the real sizes of the got profits belong to the quantitative indexes. Indexes that does not depend on the concrete actions of borrower belong to the quality indexes, and already is formed as result of his past actions or events. The indexes of business reputation of borrower belong to the quality

---

* Бродська І.І., Ткачук І.М.

indexes, marital status, and also presence of the personal and immobile chattels for a borrower, credit histories in other financial. The article classification of documents is driven for the estimation of solvency of borrowers of credit unions.

Such classification signs of documents, that is examined at a decision- making in relation to a grant to the credit to the concrete borrower, are given: documents that confirm the got profits; documents that confirm profits from corporate laws; documents, that confirm the right of ownership on the personal chattels, transport vehicles; documents that confirm enterprise profits.

Consequences are reasonable for financial institutions in case of delivery of credit to the borrowers with subzero solvency.

Key words: credit unions, solvency of borrowers, material credit well-being, mortgage.

Бродская И.И., Ткачук И.Н.

ОЦЕНКА ПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ ЗАЕМЩИКОВ НЕБАНКОВСКИХ ФИНАНСОВЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ

В статье рассмотрены последствия достоверной оценки платежеспособности заемщика кредитного союза на эффективность деятельности учреждения в будущем. Исследовано и обоснованно наиболее приемлемые именно для кредитных союзов виды обеспечений обязательств. Приведены показатели оценки финансового состояния заемщиков. Структурирована и дополнена классификация документов для оценки платежеспособности заемщиков кредитных союзов. Обоснованы последствия для финансовых учреждений в случае выдачи кредита заемщикам с низкой платежеспособностью.

Ключевые слова: кредитные союзы, платежеспособность заемщиков, обеспеченность кредита, залог, поручка.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Кредитні спілки є активними учасниками фінансового ринку України з 90-х років минулого століття. Проте, щороку їх кількість зменшується, а відтак, і обсяг наданих фінансових послуг із кредитування. Це пояснюється, насамперед, негативними економічними чинниками в державі, політичною нестабільністю країни, неможливістю конкурувати із банками, оскільки останні мають значно вагоміші фінансові ресурси та надають повний спектр фінансових послуг. Окрім того, відтік працездатного населення на роботу за кордон призводить також до зменшення кількості наданих кредитів та прибутковості небанківських фінансових установ. Тому надзвичайно важливим є питання достовірної оцінки плато-

спроможності позичальників кредитних спілок, адже від вчасного повернення кредитних ресурсів залежать кінцеві результати діяльності установи, прибутковість, ліквідність, дотримання фінансових нормативів та своєчасне виконання зобов'язань кредитних спілок перед своїми членами.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. На сьогодні вітчизняні та зарубіжні науковці досліджували різноманітні питання та проблеми діяльності та розвитку кредитних спілок в Україні та світі, зокрема В. Гончаренко, А. Пантелеймоненко, Р. Максейнер, Г. Волкова, О. Калівошко, З. Криховецька, Л. Форос, М. Хуторна, Н. Савчук. Незважаючи на достатню кількість наукових публікацій у сфері функціонування кредитних спілок, питання оцінки кредитоспроможності позичальників небанківських фінансових установ потребують подальшого вивчення.

Цілі статті. Мета статті полягає в обґрунтуванні доцільності достовірної оцінки кредитоспроможності позичальників як ефективного засобу забезпечення стабільної діяльності небанківської фінансової установи в майбутньому.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Кредитна спілка – це фінансова установа, яка функціонує з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок внесків її членів [4]. Кредитна спілка надає кредити на умовах строковості (термін дії кредитного договору), платності (розмір відсотків по кредиту) та забезпеченості (під що надається кредит). «Вибір кредитною спілкою забезпечення виконання зобов'язання за кредитом рекомендується здійснювати з урахуванням типу кредиту, кредитоспроможності позичальника, співвідношення вартості забезпечення (якщо обрана застава) до розміру кредиту, а також інші характеристики за вибором кредитної спілки» [3]. Види забезпечення виконання зобов'язання наведено на рис. 1.

Правочин щодо забезпечення зобов'язання вчиняється в письмовій формі, якщо письмової форми не додержано, зазначений правочин є нікчемним.

Рис. 1. Види забезпечення виконання зобов'язання

Варто зазначити, що при поручці боржник і поручитель несуть солідарну відповідальність перед кредитором за виконання боржником зобов'язань. На нашу думку, зазначений вид забезпечень є найбільш поширеним в діяльності саме кредитних спілок, проте має високі ризики у разі, якщо поручитель в установі є сам боржником (отримував

кредит). При настанні несприятливих фінансових умов для поручителя, фінансова установа може мати проблеми із поверненням його кредиту, та по тому кредиту, де цей боржник є поручителем. На наше переко-
нання, кругова порука для спілок є також неприпустимою та в майбут-
ньому призводить до фінансових втрат.

Щодо застави, то право застави виникає з моменту нотаріального засвічення договору застави. Проте, майно, яке перебуває у спільній власності, лише за згодою всіх співвласників може передаватись в за-
ставу. Майно, яке перебуває у спільній частковій власності, може бути самостійним предметом застави лише при умові виділення його в нату-
ральному вимірі. Проте, на нашу думку, зазначений вид забезпечення зобов'язання є поширеним для кредитних спілок першої групи регулю-
вання (активи від 0,5 до 10 млн. грн.), оскільки нотаріальне посвідчен-
ня договорів застави значно збільшує вартість кредиту для позичальни-
ка.

Рішення щодо надання чи ненадання кредиту належить до ком-
петенції Кредитного комітету кредитної спілки.

Кредитоспроможність позичальника є головним фактором, який
впливає на рішення Кредитного комітету про надання чи ненадання
кредиту, особі, яка бажає скористатись фінансовою послугою. У табл. 1
наведено показники оцінки фінансового стану позичальника згідно
Методичних рекомендацій для кредитних спілок щодо проведення
оцінки кредитоспроможності позичальників [3].

Таблиця 1

Показники оцінки фінансового стану позичальника [3]

Кількісні показники:	Якісні показники:
1	2
<ul style="list-style-type: none"> - чистий сукупний дохід члена кредитної спілки та його сім'ї; - щомісячні сукупні доходи, зменшені на щомісячні сукупні витрати та зобов'язання;	<ul style="list-style-type: none"> - загальний матеріальний стан члена кредитної спілки; - наявність у власності рухомого та нерухомого майна, крім майна, переданого в заставу;
<ul style="list-style-type: none"> - накопичення у формі паїв та внесків (вкладів) на депозитних рахунках: - у кредитній спілці; - на рахунках у банку;	<ul style="list-style-type: none"> - соціальна стабільність члена кредитної спілки; - наявність постійної роботи; - ділова репутація; - сімейний стан;

Продовження табл. 1

1	2
<ul style="list-style-type: none"> - коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність члена кредитної спілки і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом: - співвідношення сукупних доходів і витрат/зобов'язань члена кредитної спілки; - співвідношення розміру кредиту до вартості об'єкта кредитування; - співвідношення щомісячних витрат члена кредитної спілки на обслуговування кредиту до обсягу його щомісячних доходів. 	<ul style="list-style-type: none"> - кредитна історія члена кредитної спілки; - інформація щодо члена кредитної спілки, отримана з державних реєстрів та переліків, що перебувають у вільному доступі; - рекомендації від інших членів кредитної спілки тощо.

Достовірно оцінити фінансовий стан позичальника, його платоспроможність, забезпеченість кредиту належним позичальнику майном, можна лише за умови підтверджувальних документів. Класифікацію документів, підтверджуючих платоспроможність позичальника небанківської фінансової установи наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Класифікація документів, підтверджуючих платоспроможність позичальника кредитної спілки*

Класифікаційна ознака документів	Види документів	Примітка
1	2	3
Документи підтверджуючі отримані доходи	Довідка про доходи з місця роботи за останні шість місяців	Зазначається посада особи та розмір доходів в розрізі останніх шести місяців роботи. Наявність печатки установи та підписів посадових осіб з місця роботи є обов'язковим. Крім

Продовження табл. 2

1	2	3
		того, ця інформація має бути перевірена працівником Кредитного комітету особисто
	Виписка із банківського рахунка	Завірена банківською установою
	Документи, що підтверджують отримання пенсії	Завірені Пенсійним фондом
	Документи, що підтверджують отримання аліментів	Завірені відповідним органом соціальної політики
	Документи, що підтверджують отримання інших платежів	Завірені виписки банківських установ
	Документ, що підтверджує отримання відсотків по банківським депозитним операціям	Копія депозитного договору
	Документ, що підтверджує отримання процентів за внесками (вкладами) членів кредитної спілки	Копія депозитного договору кредитної спілки
	Документ, що підтверджує отримання ренти	Право власності на об'єкт ренти, договір оренди
Документи підтвердуючі доходи отримані від корпоративних прав	Документи, що підтверджують отримання дивідендів	Документи юридичної особи, часткою статутного капіталу якої, володіє позичальник: - копія установчого договору; - статут; - фінансова звітність підприємства;

Продовження табл. 2

1	2	3
	Документи, що підтверджують отримання доходів від інвестицій в цінні папери інших підприємств	- податкові декларації підприємства. Копії цінних паперів
Документи підтверджуючі право власності на нерухоме майно	Оригінал або нотаріально посвідчена копія документу, який підтверджує право власності на майно, що пропонується в заставу: - договір купівлі-продажу; - договір міни; - договір дарування; - свідоцтво про право власності на нерухоме майно; - свідоцтво про придбання житлового будинку (його частини); - свідоцтво про придбання іншого нерухомого майна з прилюдних торгів; - свідоцтво про право на спадщину; - свідоцтво про право власності у спільному майні подружжя; - витяг з реєстру прав власності на нерухоме майно; - правовстановлюючі документи на земельну ділянку, на якій знаходиться предмет застави.	Копії всіх наявних документів, підтверджуючих право власності на нерухоме майно позичальника
Документи підтверджуючі право власності на транспортні засоби	Оригінал або нотаріально посвідчена копія документу, який підтверджує право власності на автомобіль, що пропонується в заставу: - договір купівлі-продажу; - договір міни; - договір дарування;	Копії всіх наявних документів, підтверджуючих право власності на транспортний засіб позичальника

Продовження табл. 2

1	2	3
	<ul style="list-style-type: none"> - свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу; - внутрішній договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів; - повне КАСКО транспортного засобу. 	
<p>Документи, підтверджуючі доходи одержані від підприємницької діяльності</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Свідоцтво або витяг з відповідного державного реєстру; - Дозвільні документи на заняття певними видами підприємницької діяльності; - Свідоцтво або витяг з відповідного державного реєстру про суб'єкта малого підприємництва-фізичної особи платника єдиного податку; - Звітність за останні 6-36 місяців, перевірену фіскальними органами; - Довідки з банку, в якому обслуговується член кредитної спілки, про рух коштів на його рахунках за останні 6-36 місяців; - Декларація про доходи СПД за останні три роки 	<p>Копії податкової звітності за останніх три роки</p>

* Структуровано та доповнено автором згідно з [3].

Утім, слід зазначити, що доходи отримані особою, яка бажає скористатись фінансовою послугою з отримання кредиту, мають бути регулярними. Не варто кредитній спілці враховувати разові виплати, оскільки в майбутньому періоді таких виплат може і не бути. Проте, якщо позичальником подана недостовірна, викривлена, неточна інформація щодо фінансового стану, наявності майна, інформації про непогашену

заборгованість за кредитами в інших фінансових установах, то кредитній спілці варто утриматись від надання кредиту такому позичальнику, незважаючи на достатнє забезпечення.

Висновки. Отже, проведене дослідження надало можливість встановити, що оцінка платоспроможності позичальника та рішення кредитної спілки щодо надання чи не надання кредиту позичальнику має вирішальне значення для майбутнього функціонування кредитної спілки загалом. Адже, від цього рішення залежить: по-перше, прибутковість / збитковість фінансової установи; по-друге, наявність / відсутність витрат по нарахуванню резерву покриття втрат від неповернутих позичок; по-третє, дотримання / недотримання фінансових нормативів якості активів, коефіцієнта платоспроможності, нормативу прибутковості; по-четверте, можливості / неможливості нарахування плати (процентів) на додаткові пайові внески протягом року або за підсумками фінансового року.

1. Калівошко О.М. Оцінка діяльності кредитних спілок в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Випуск 23. Частина 1. С. 96-103.
2. Криховецька З.М., Форос Л.Р. Аналіз діяльності та перспективи розвитку кредитних спілок в Україні. Економіка і суспільство. 2018. №19. С. 1063-1071.
3. Про затвердження Методичних рекомендацій для кредитних спілок щодо проведення оцінки кредитоспроможності позичальників: Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 20.11.2018 № 2006. URL:<https://docs.dtkr.ua/tu/doc/v2006865-18> (дата звернення: 25.11.2019 р.).
4. Про кредитні спілки: Закон України від 20.12.2001 р. № 2908-III. Дата оновлення: 01.01.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення: 25.11.2019 р.).
5. Савчук Н.В., Золотарьова О.В. Розвиток кредитних спілок як чинник соціальної та діяльнісної мобільності в українському суспільстві. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. 2019. Випуск 33. С. 204-208.
6. Хуторна М.Е. Розвиток системи регулювання діяльності спеціалізованих кредитних установ України як чинник підвищення їхньої фінансової стабільності. Гроші, фінанси і кредит. Науковий погляд: економіка та управління. 2019. №2 (64). С. 163-174.

*УДК 332.02

Вахновська Н.А., к.е.н., доцент

Зінюк Л.О.

Луцький національний технічний університет

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

У публікації підлягають розгляду питання щодо особливостей функціонування страхового ринку в Україні, обґрунтовано основні чинники впливу на його розвиток. Визначено основні проблеми та шляхи їх подолання в контексті реформування страхового ринку.

Ключові слова: страховий ринок, розвиток страхового ринку, страхові премії, страхові виплати.

Vakhnovska N., Zinyuk L.

ON THE DEVELOPMENT OF THE INSURANCE MARKET OF UKRAINE

The insurance sector plays an important role in the socio-economic development of the country, effectively managing the risks in the country and protecting the interests of insurers.

As the economy develops, the Ukrainian insurance market is changing rapidly. However, changing economic conditions create new problems that hinder the effectiveness of the insurance market, which is the key to stability and prosperity in society. That is why it is necessary to identify the negative factors influencing the insurance market and search for new promising directions of development.

The state's interest in insurance development is conditioned by the adoption and approval of insurance market development programs. The article gives a list of the tasks set and fulfilled by the government under these development programs in Ukraine.

The formation and development of the insurance market occurred in the absence of an effective regulatory framework, in the absence of effective state oversight of insurers and in times of economic crisis. Therefore, it is impossible to say with certainty at what stage of development the insurance market of Ukraine is located, because many problems in insurance activity are needed to solve.

The negative factors do not allow the insurance market to fully develop, forcing foreign investors to look for other, more attractive options for investing in the insurance industry. In order to overcome the problems and reform the insurance market, it is necessary to: stimulate insurers to obtain international financial reliability ratings; to define a single and effective strategy for the development of the Ukrainian insurance market; to introduce world standards of insurance business; strengthen the control of

---

* Вахновська Н.А., Зінюк Л.О.

insurers by public authorities to ensure solvency and financial sustainability; to create a qualitative system of training highly qualified personnel for the insurance industry; strengthen the work on the creation and implementation of additional regulatory acts.

Key words: insurance market, insurance market development, insurance premiums, insurance payments.

Вахновская Н.А., Зинюк Л.А.

К ВОПРОСУ РАЗВИТИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ

В публикации подлежат рассмотрению вопросы об особенностях функционирования страхового рынка в Украине, обоснованы основные факторы влияния на его развитие. Определены основные проблемы и пути их преодоления в контексте реформирования страхового рынка.

Ключевые слова: страховой рынок, развитие страхового рынка, страховые премии, страховые выплаты.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На сьогодні страховий сектор відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку держави, ефективно управляючи ризиками в країні та захищаючи інтереси страхувальників. Ефективно функціонуючий страховий ринок надає можливість захисту бізнесу від непередбачуваних ризиків, а також створює страховий захист населення від наслідків несприятливих подій. Крім того, за рахунок мобілізації тимчасово вільних коштів страхувальників, страхова сфера забезпечує попит держави у інвестиційних ресурсах, які здатні стимулювати економіку країни.

З розвитком економіки страховий ринок України стрімко змінюється. Проте зміна економічних умов функціонування породжує нові проблеми, які гальмують дієвість страхового ринку, яка є запорукою стабільності та добробуту у суспільстві. Саме тому необхідним є визначення негативних факторів впливу на страховий ринок та пошук нових перспективних напрямів розвитку.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблемам функціонування та розвитку страхового ринку України присвячені праці таких вітчизняних вчених як: Волкова В. В., Зоря О. П., Гайдаржийська О. М., Горобінська І. В., Сташкевич Н. М., Матвеев В. В., Козьменко О. В. та інші. Проте,

постає необхідність у систематизації негативних факторів впливу на розвиток страхового ринку та засобів їх усунення.

Цілі статті: розкрити сутність поняття страховий ринок; визначити особливості його функціонування; обґрунтувати основні чинники негативного впливу на розвиток страхового ринку та шляхи їх подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Трактуванню сутності страхового ринку присвячено велику кількість публікацій. Одні вбачають в сутності страхового ринку захисну складову, трактуючи його як середовище захисту майнових інтересів суб'єктів; інші трактують його як систему мобілізації тимчасово вільних коштів страхувальників, або як місце купівлі-продажу страхових продуктів.

На нашу думку, страховий ринок являє собою усю сукупність фінансово-економічних відносин з приводу обігу страхових послуг, які забезпечують страховий захист фізичних та юридичних осіб, а також виступає у ролі акумулятора вільних грошових ресурсів, перерозподіляючи їх через фінансові механізми у реальний сектор економіки.

Завдяки якісному функціонуванню страхового ринку зумовлюється підвищення соціального захисту населення та суб'єктів господарювання, зменшення навантаження на державний бюджет в разі настання стихійних лих. Останнє сприяє підвищенню зацікавленості держави в ефективному розвитку ринку. Свідченням цього було прийняття та ухвалення низки програм розвитку страхового ринку. Перелік поставлених та виконаних завдань за даними програмами подано в табл. 1.

Таблиця 1

Еволюція розвитку страхового ринку України,
крізь призму урядових заходів*

Заплановані заходи	Реалізовані заходи
1	2
1. Програма розвитку страхового ринку України на 1998–2001 рр.	
- удосконалення нормативної бази; - розвиток інфраструктури страхового ринку;	- доповнено та удосконалено Закон України «Про страхування»; - прийнято Закон України «Про

Продовження табл. 1

1	2
<ul style="list-style-type: none"> - підвищення платоспроможності страховиків; - покращення процедури оподаткування страхових компаній. 	<ul style="list-style-type: none"> обов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»; - прийнято постанову Уряду щодо діяльності аварійних комісарів.
<p>2. Програма розвитку страхового ринку України на 2001–2004 рр.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - підвищення рівня державного нагляду за страховою діяльністю; - відновлення довіри до страхового захисту; - підвищення фінансової стійкості страхових компаній; - кадрове забезпечення страховиків. 	<ul style="list-style-type: none"> - розпорядженням Держфінпослуг затверджено Положення про навчання, перепідготовку, підвищення кваліфікації та складання екзаменів особами, які провадять діяльність на ринках фінансових послуг; - законопроектна діяльність у сфері медичного страхування, страхування життя, недержавного пенсійного страхування.
<p>3. Концепція розвитку страхового ринку України до 2010 р.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - впровадження системи ліцензування компаній, що надають послуги перестраховування; - зменшення кількості видів обов'язкового страхування; - розвиток системи страхування життя. 	<ul style="list-style-type: none"> - внесено зміни до порядку ліцензування страхової діяльності; - узаконено діяльність страхових та перестрахових брокерів; - визначено вимоги та встановлено порядок оприлюднення інформації про результати діяльності страховиків і страхових посередників.
<p>4. Стратегія розвитку страхового ринку України в 2011–2020 рр.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - покращення стану страхового ринку та подолання наслідків кризи; - побудова прозорого та ефективного нагляду за страховим ринком; - впровадження реального захисту прав споживачів. 	<ul style="list-style-type: none"> - 2011-2014 рр. – розробка закону про оздоровлення та подолання наслідків фінансової кризи; - 2014-2017 рр. – впровадження прийнятних на першому етапі актів законодавства; - з 2017 р. – Нацкомфінслуг введено кількісні обмеження щодо інвестування активів страховиків за рівнем ризиковості.

*складено авторами на основі джерел [2]-[5]

Отже, протягом останніх років, реалізуючи програми державного регулювання, уряд приділяв значну увагу розвитку страхового ринку. Однак тенденції розвитку страхування постійно змінюються та вдосконалюються, що вимагає від держави належного реагування.

Український страховий ринок стрімко розвивається, тому для вирішення наявних проблем, важливо більш детально розглянути основні показники його функціонування.

За даними Нацкомфінпослуг, страховий ринок має найбільший рівень капіталізації порівняно з іншими небанківськими фінансовими ринками. Станом на 31.12.2018 р. кількість зареєстрованих страховиків становила 281, у тому числі страхові компанії «life» – 30 компаній. Протягом останніх років кількість страхових компаній в Україні поступово зменшується, зокрема протягом 2014 року зменшилась на 25 компаній, у 2015 році – на 21, у 2016 році – на 51, у 2017 році – на 16 та у 2018 році – на 13. В основному стрімко скорочувалася кількість страхових компаній зі страхування життя, адже ще на початку 2014 р. їх було вдвічі більше (62 компанії) [1].

Проведемо більш детальний аналіз результатів функціонування страхового ринку. На рис. 1 подано динаміку чистих страхових премій та чистих страхових виплат.

Згідно даних, зображених на рисунку, величина чистих страхових премій протягом 2014-2018 рр. поступово зростає. Зокрема станом на 2014 р. величина чистих страхових премій становила 18 592,8 млн. грн., у 2015 р. чисті страхові премії зросли на 3 762,1 млн. грн. (20,2 %), у 2016 р. – на 4 109,0 млн. грн. (18,4 %), у 2017 р. – на 2 030,5 млн. грн. (7,7 %), у 2018 р. – на 5 929,9 млн. грн. (20,8 %). Загалом збільшення страхових премій відбулося за рахунок зростання таких видів страхування як: страхування майна, медичне страхування, страхування відповідальності перед третіми особами, автострахування, авіаційне страхування, страхування медичних витрат, страхування від нещасних випадків.

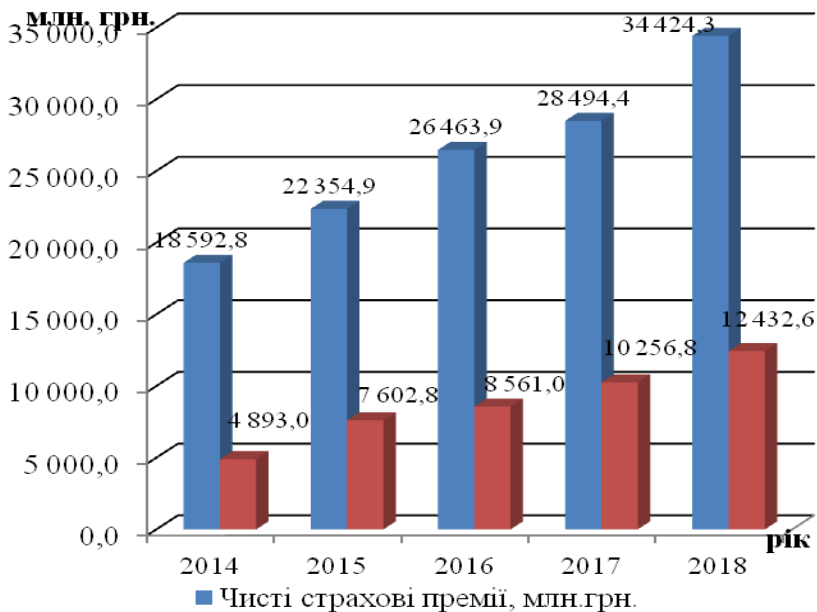

Рис. 1. Динаміка чистих страхових премій та чистих страхових виплат за усіма страховиками протягом 2014-2018 рр.

Чисті страхові виплати протягом 2014-2018 рр. мають тенденцію до зростання. Станом на 2014 р. величина чистих страхових виплат становить 4 893,0 млн. грн., проте вже протягом 2015 р. їх величина зросла на 55,4 % (2 709,8 млн. грн.), у 2016 р. – 12,6 % (958,2 млн. грн.), у 2017 р. – на 19,8 % (1 695,8 млн. грн.), у 2018 р. – на 21,2 % (2 175,8 млн. грн.). Загалом збільшились страхові виплати з таких видів страхування: автострахування, страхування майна, страхування життя, медичне страхування.

Хоча проаналізовані показники свідчать про поступовий динамічний розвиток страхового ринку, однак вирішення потребують безліч соціальних, правових та економічних проблем. У табл. 2 узагальнено основні недоліки в ефективному розвитку страхового ринку та шляхи їх вирішення.

Таблиця 2

Основні чинники негативного впливу на страховий ринок та шляхи їх усунення*

Фактори впливу на розвиток страхового ринку	Заходи стабілізації ситуації на страховому ринку
<ul style="list-style-type: none"> - військові дії на сході країни, внаслідок яких відбувається скорочення страхових премій; - зниження попиту на страхові продукти через низький рівень платоспроможності населення; - низький рівень довіри до вітчизняних страховиків; - недосконала нормативно-правова база; - відсутність чіткої стратегії розвитку страхового ринку; - обтяжуюча система оподаткування; - слабкий розвиток фондового ринку, що стримує інвестиційну діяльність	<ul style="list-style-type: none"> - впровадження міжнародних стандартів ведення страхової діяльності; - введення диференційованого оподаткування прибутків страховиків; - мінімізація зловживань державною владою при контролі; - інформування населення через ЗМІ про стан страхового ринку; - розробка нових нормативно-правових актів та постанов; - впровадження механізмів, які стимулюватимуть інвестування страхових резервів у національну економіку

*складено авторами на основі джерел [6], [7]

Таким чином, становлення та розвиток страхового ринку відбувався за відсутності дієвої нормативно-законодавчої бази, за відсутності ефективного державного нагляду за діяльністю страховиків та в умовах економічної кризи. Тому, неможливо впевнено сказати, на якій стадії розвитку перебуває страховий ринок України, адже вирішення потребують безліч проблем в страховій діяльності.

Безліч негативних факторів не дають страховому ринку повноцінно розвиватися, що змушує іноземних інвесторів до пошуку інших, більш привабливих варіантів вкладення коштів у сферу страхування.

Отже, для подолання проблем та ефективного реформування страхового ринку необхідно здійснити наступні заходи:

- стимулювати страховиків до отримання міжнародних рейтингів фінансової надійності;

- визначити єдину та ефективну стратегію розвитку страхового ринку України;
- ввести світові стандарти ведення страхової діяльності;
- посилити контроль за страховиками з боку державних органів влади щодо забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості;
- створити якісну систему підготовки висококваліфікованих кадрів для страхової галузі;
- посилити роботу зі створення та впровадження додаткових нормативно-правових актів.

Висновки. Отже, страховий ринок України поступово розвивається, проте існує велика кількість факторів, які негативно впливають на діяльність страхового сектора. Для подолання кризових явищ необхідно негайно впроваджувати заходи стабілізації ситуації на страховому ринку. Однак практичних навичок для вирішення наявних проблем у страховій галузі країна не має, тому вважаємо за доцільне розглянути стан страхових ринків інших економічно розвинених країн світу з метою впровадження їх досвіду в Україні.

1. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: Огляд страхового ринку. URL: <https://www.nfp.gov.ua> (дата звернення: 02.11.2019).
2. Про затвердження Програми розвитку страхового ринку України на 1998–2001 роки URL: https://uazakon.com/documents/ date_aa/pg_icnhos. (дата звернення: 07.10.2019).
3. Про затвердження Програми розвитку страхового ринку України на 2001–2004 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/98-2001-п> (дата звернення: 08.10.2019).
4. Про схвалення Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/369-2005-р> (дата звернення: 08.10.2019).
5. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2012–2021 роки. URL: http://ufu.org.ua/ua/about/activities/strategic_initiatives/5257 (дата звернення: 10.10.2019).
6. Матвеев В.В., Гайдаржийська О.М., Отрошко В.П. Страховий ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку. Молодий вчений. 2018. №2(2). С. 727–731.
7. Городніченко Ю.В. Тенденції та перспективи розвитку страхового ринку України. Економіка і суспільство. 2017. №10. С. 569–573.

*УДК 336.22

Гаврилюк О.О., к.е.н., доцент

Костюкевич В.В.

Луцький національний технічний університет

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті досліджено особливості оподаткування лісового господарства в Сполучених Штатах Америки, Франції та Ірландії. Визначено основні напрями реформування податкової системи України в сфері лісокористування.

Ключові слова: лісове господарство, оподаткування, зарубіжний досвід, лісове законодавство.

Havryliuk O., Kostiukevych V.

FOREIGN EXPERIENCE OF FORESTRY TAXATION

The article investigated the features of forestry taxation in the United States of America, France, and Iceland. The main directions of reforming the tax system of Ukraine in the field of forest management are defined. The purpose of the study is to analyze the experience of foreign countries on forestry taxation and the effective use of forestry potential of countries with the prospect of introducing effective practices into the system of taxation of domestic economic entities.

Research on scientific articles on forestry taxation has shown that many traditions in environmental management are remnants of previous systems of management, and therefore far behind Western practice. However, Ukraine's orientation to the European Union requires that Ukrainian legislation in the field is consistent with EU forest management conditions.

Despite the considerable attention of scientists on the issues of improving and reforming the existing system of taxation of forestry enterprises, many problems remain regarding the administration of resource payments and the application of their mechanisms in forestry.

It is determined that the most optimal for Ukraine is the American tax system. Rates and methods of taxation differ significantly for different types of ownership of forest land. Wood is classified into three types:

- personal use (mainly for personal use, without profit);
- investment real estate (mainly to profit from rising timber or asset prices);

---

* Гаврилюк О.О., Костюкевич В.В.

- business property (with regular, active and permanent profit from logging activities).

American incentive and subsidy methods are implemented in the form of federal and state income tax benefits; favorable management of the environment of wood and wildlife in state and local property taxes; deductions for the donation of land or the right to build it in conditions of permanent conservation of easements; direct incentive savings through special bills and other federal, state, and private programs.

Federal tax policy reforms have increased the income tax for high-income businesses and changed the real estate tax by touching some forest owners and producers. However, despite flexible tax policies, forest land taxes and forest fund use continue to fund state and local budgets. That is why it is possible to implement such system in the economy of Ukraine.

Overseas taxation is more loyal to businesses that focus not on profit, but for those whose forest is primarily a source of income, there is a progressive rate of interest on income tax. The fact that Ukraine's European integration requires reforming the economy and forestry, including the tax system will gradually move closer to the European one.

Key words: forestry, taxation, foreign experience, forestry legislation.

Гаврилюк О.А., Костюкевич В.В.

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ЛЕСНОГО ХОЗЯЙСТВА

В статье исследованы особенности налогообложения лесного хозяйства в США, Франции и Ирландии. Определены основные направления реформирования налоговой системы Украины в сфере лесопользования.

Ключевые слова: лесное хозяйство, налогообложения, зарубежный опыт, лесное законодательство.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Дослідження наукових статей, щодо оподаткування в лісовому господарстві показало, що багато традицій в природокористуванні є пережитками попередніх систем господарювання, а отже значно відстають від західної практики. Проте, спрямованість України до Європейського Союзу вимагає відповідності екраніського законодавства галузі умовам лісокористування в Європейському Союзі.

Не зважаючи на значну увагу науковців щодо питань удосконалення та реформування існуючої системи оподаткування підприємств лісової галузі, невирішеними залишаються багато проблем адміністрування ресурсних платежів та застосування їх механізмів

в лісовому господарстві.

Аналіз основних досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Над питанням вирішення зазначених проблем задумувалися багато науковців, серед яких В.А. Голян, Р.В. Леню [7], С.О. Сучек [6], Т.П. Єгорова [5], В.П. Морозов [4], а також багато інших практиків та теоретиків. Проте, дослідження їх наукових робіт показало, що вивчення питання оподаткування лісового господарства є все ще актуальним, оскільки євроінтеграція України вимагає адаптації вітчизняного законодавства сучасним реаліям господарювання.

Цілі статті. Метою дослідження є аналіз досвіду зарубіжних країн, щодо оподаткування лісового господарства та ефективного використання лісового потенціалу країн з перспективою впровадження ефективних практик у систему оподаткування вітчизняних господарюючих суб'єктів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Сполучені Штати мають широкий спектр інвестиційної та податкової політики, яка сприяє довгостроковому використанню лісових ресурсів, надає послідовні ринкові стимули для ведення лісогосподарської діяльності, а також передбачає стимулювання при використанні лісу з дотриманням екологічних та неринкових цінностей. Податки та заохочення суттєво впливають на стійке управління процесом використання лісових земель, зокрема, витрати на ведення лісового господарства, заохочуючи виробництво та збереження лісів або надаючи перевагу певним секторам та заходам.

Американські методи надання стимулів та субсидій реалізуються у вигляді федеральних та державних пільг з податку на прибуток; сприятливого поводження з середовищем існування деревини та дикої природи в державних та місцевих податках на майно; відрахувань на дарування земельної ділянки або права на її забудову в умовах постійного збереження сервітутів; прямих заохочувальних заощаджень за рахунок спеціальних законопроектів та інших федеральних, державних та приватних програм.

Федеральна політика з податку на прибуток значно заохочує вирощування деревини та включає: трактування доходів з деревини

ни, як довгострокового приросту капіталу для всіх власників; відрахування та прискорену амортизацію витрат на лісовідновлення для власників сімейних лісів; врахування витрат на управління та витрати для активних власників лісів; зниження ставок податку (порівняно з корпораціями) для організацій з управління інвестиціями в землю лісогосподарського призначення та різноманітні інвестиційні фонди.

Власники лісових земель у США також можуть розраховувати на пільги з оподаткування деревини, щоб компенсувати тривалий цикл вирощування дерев та значні попередні витрати на посадку дерев та управління лісом, включаючи охорону здоров'я лісу та сплату податку на майно, відсотки за користування кредитами.

Важливо також знати, що американський податковий режим суттєво відрізняється для різних типів власності на лісові землі. Деревина класифікується на три типи:

- особистого користування (головним чином для особистого використання, без отримання прибутку);
- інвестиційна нерухомість (головним чином для отримання прибутку від зростання цін деревини або активів);
- бізнес-майно (з регулярним, активним та постійним прибутком від лісозаготівельної діяльності).

Реформи федеральної податкової політики збільшили податок на прибуток для підприємств із високим рівнем доходу та внесли зміни до податку на нерухомість, торкнувшись деяких власників лісових земель та виробників. Однак, не зважаючи на гнучку податкову політику, податки на землі лісогосподарського призначення і використання лісового фонду продовжують фінансувати державні та місцеві бюджети [1].

У Франції лісове господарство охоплює низку видів діяльності від лісництва та лісозаготівель, і від первинної, механічної обробки деревини до виготовлення основних деревних виробів. Це створює приблизно 425 000 прямих чи непрямих робочих місць, що є значною часткою французької економіки, хоча ліс досі вважається «недостатньо експлуатованим» [2].

Ліси Франції поділяють на дві категорії:

- ліси, які використовуються для виробництва деревини, тобто ліси, де немає законних, економічних або технічних обмежень

на вирубку; вони складають майже 91% французьких лісів загалом. У цій категорії розрізняють культивовані та необроблювані ліси. Приріст оброблюваних лісів становить основу виробництва в системі лісового господарства. Природний приріст необроблених лісів відображається у звітності французьких підприємств у розділі «інші зміни активів»;

- ліси, які не використовуються для виробництва деревини, тобто ліси, де є законні, економічні або технічні обмеження на вирубку; вони становлять майже 9% усіх лісів. У межах цієї категорії розрізняють захищені ліси, розташовані переважно у національних парках та природних заповідниках та лісах, які конкретно не є захищені, але розташовані у віддалених районах, де витрати на вирощування, технічне обслуговування, збереження, вирубку та транспортування були б зависокими.

Що стосується оподаткування, у Франції ставка податку на прибуток складає 28%, якщо дохід не перевищує 500 тис. євро та 33%, якщо дохід вище цієї суми [2].

Проте, у Франції існує також таке поняття, як «лісогосподарська група», яка передбачає цивільне партнерство для заохочення лісовідновлення, покращення та збереження лісових масивів, а також для розвитку здорового лісового господарства.

Для учасників лісогосподарських груп діють наступні пільги:

- знижка на податок на багатство. Власники акцій у лісових групах можуть скористатись зниженням податку на багатство на 50%, до максимальної суми в розмірі 90 000 євро;

- знижка з податку на прибуток. Зниження податку на прибуток на 18% від прибутку або придбання акцій у лісовій групі, до обмеження в 5 700 євро для однієї особи та 11 400 євро для сімейного господарства, можливе, якщо суб'єкти оподаткування зберігають у власності землі лісогосподарського призначення протягом восьми років [1].

Умовами користування даної групи є повністю громадське призначення (розвиток, вдосконалення, обладнання, збереження або управління лісовим масивом; придбання лісів або земель для лісонасадження), виключаючи всі інші операції, такі як обробка продуктів лісового господарства.

Ірландська лісова та лісообробна галузь, що включає вирощування, заготівлю та переробку лісової продукції, формує знач-

ний і зростаючий внесок у економіку Ірландії.

У порівнянні з рештою Європи Ірландія має низький рівень лісового покриву. Трохи більше 40% земель у межах Європейського Союзу (ЄС) віднесено до лісових земель.

Ірландія має дуже сприятливий податковий режим для отримання прибутку, пов'язаного з лісовим господарством, для багатьох платників податків [3].

Найвідоміша податкова пільга застосовується для податкових надходжень грантів та премій. У так званих Податкових актах зазначено, що прибутки отримані від освоєння лісових масивів в Ірландії, що управляються на комерційній основі та з метою реалізації прибутку звільняються від податку на прибуток та податку на прибуток підприємств. Фактично це означає, що існують лісові субсидії, а продаж лісу і вирубка практично звільнені від податку на прибуток. Такі преференції поширюються і на дивіденди, виплачені компаніями з прибутку стосовно доходів лісових масивів.

Для того, щоб застосовувати податкові пільги, землі повинні управляти на комерційних засадах з метою одержання прибутку. Фізична особа, яка отримує дохід, повинна включати інформацію про результати лісокористування у свою річну декларацію з податку на прибуток. Однак, звільнення не поширюється на платежі з соціального страхування, які залежать від доходу. Гранти та субсидії, отримані компанією, яка володіє і використовує лісові землі Ірландії, не оподатковуються корпоративним податком [3].

Вирубка лісових масивів - це також частина об'єктів оподаткування діяльності лісогосподарських підприємств, що безпосередньо обчислюється, виходячи із вартості дерев. Однак, такий вид діяльності виключається з обчислення податку на приріст капіталу. Це правило поширюється також на суми капіталу, отримані за страховим полісом щодо знищення: шкоди; травмування дерев вогнем або інші небезпеки.

Ще однією складовою європейської системи оподаткування є екологічний податок. Це податок, податковою базою якого є фізична одиниця того, що має доведений, специфічний негативний вплив на навколишнє середовище і визначений в європейській системі рахунків.

Європейська статистика виділяє чотири різні категорії еколо-

гічних податків, що стосуються: енергетики, транспорту, забруднення та використання ресурсів.

Екологічні податки все частіше використовуються для впливу на поведінку суб'єктів господарювання європейських країн, чи то виробники чи споживачі. Ці податки також приносять дохід, який потенційно може використовуватися урядом для збільшення витрат на охорону навколишнього природного середовища або ефективно управління природними ресурсами.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши зарубіжну практику, можна зробити висновок, що оподаткування за кордоном є доцільнішим до підприємств, які орієнтуються не на одержання прибутку, а для тих, кому ліс є це перш за все джерелом доходу. Існує прогресивна ставка відсотка податку на прибуток. Проте, євроінтеграція України вимагає реформування економіки і лісової галузі в тому числі, а отже податкова система буде поступово наближатися до європейської.

1. Gubbage F.W., McGinley K., Arbogast T. Taxation and other economic strategies that affect the sustainable management of forests. US Forest Sustainable indicator, 2018. P. 1-3.
2. Ryan M., Donoghue C., Kinsella A. The potential impact of differential taxation and social protection measures on farm afforestation decisions. Irish Forestry, 2017.
3. Лісове господарство Франції. URL: <https://www.the-forest-time.com/en/the-forest-economy-in-france> (дата звернення: 25.11.2019).
4. Мороз В.П. Досвід зарубіжних країн щодо оподаткування лісового господарства: еколого-економічні аспекти. Науковий вісник НЛТУ України, 2010. URL: http://ndi-fp.nusta.com.ua/files/doc/publications/NDI_Ekologichne_opodatkuvannya_030214_out.pdf (дата звернення: 25.11.2019).
5. Єгорова Т.П. Європейське лісове законодавство як інноваційний елемент удосконалення національної лісової політики. Адаптація до права ЄС регулювання економіки України в сучасних умовах, 2015. С. 86.
6. Сучек С. Екологічна підтримка: європейський досвід та перспективи його використання в українських реаліях. Економічний журнал Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, 2018. С. 85-93.
7. Леньо Р.В. Перспективні напрями впровадження зарубіжного досвіду в систему управління лісовим господарством України. Державне управління: теорія та практика, 2012. С. 23-29.

*УДК 657

Голячук Н.В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто питання організації облікового процесу на підприємствах лісового господарства та формування їх фінансових результатів; проаналізовані визначення науковців та запропоноване власне бачення відображення фінансових результатів в обліку.

Ключові слова: інформація, фінансові результати, облік, рахунки.

Holiachuk N.

IMPROVEMENT OF ACCOUNTING OF FINANCIAL RESULTS OF ACTIVITIES OF FORESTRY ENTERPRISES

The process of determining financial results as an integral part of the flow of accounting and management information, without involving all the economic cycles of the enterprise is impossible, is important to distinguish and regulate the flows of information about all accounting objects.

The proposed scheme of organization of accounting of financial results provides strengthening of control over activity of structural divisions of forestry enterprises.

The process of exchanging information between different users is quite complicated. Therefore, the important issue of providing the company management with complete, truthful and impartial information for making management decisions is to create a model of accounting and analytical support for the formation of financial results of the forestry enterprise.

Business management requires systematic information on operating, financial and investment activities and the associated costs, revenues and results. That is why there is a need to revise the methodology and organization of the formation of financial results of economic entities.

After analyzing the research and proposals of scientists, we propose to use analytical subaccounts in the account 79 «Financial results».

Clearly differentiating results by type of activity is of fundamental importance for assessing the financial and economic activity of the enterprise, is strategic development, which proves the feasibility and importance of the distribution of income, expenses and financial results in terms of operating, financial, investment activities and emergency events. Such information will be useful to the management of the enterprise

---

* Голячук Н.В.

for evaluating the effectiveness of financial and economic activities, as well as for making sound management decisions.

Key words: information, financial results, accounting, accounts.

Голячук Н.В

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УЧЕТА ФИНАНСОВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЛЕСОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье рассмотрены вопросы организации учетного процесса на предприятиях лесного хозяйства и формирование их финансовых результатов; проанализированы определения ученых и предложено собственное видение отражения финансовых результатов в учете.

Ключевые слова: информация, финансовые результаты, учет, счета.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Управління підприємствами лісового господарства характеризується великими обсягами інформації, яку необхідно щоденно обробляти, складною системою обліку, контролю та аналізу отриманої інформації, складними інформаційними зв'язками всередині підприємства та із зовнішнім середовищем. Тому важливою проблемою є розробка на підприємстві раціонального потоку інформації, складовими якого є такі етапи: виявлення інформаційних потреб з боку споживачів та повне їх задоволення; відповідність способів задоволення потреб запитам споживачів; відображення в системі інформації облікових даних про використання всіх видів ресурсів в процесі господарської діяльності; усунення дублювання даних первинної документації; швидкість обробки і передачі інформації для оперативного управління та складання звітності лісогосподарського підприємства.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вагомий внесок у теоретичні дослідження проблем обліку фінансових результатів зробили вітчизняні вчені-економісти Власова Н.О., Вороніна О.О., Карп'як Я.С., Костенко Ю.О., Левицька О.О., Лежненко Л.І., Макаренко А., Олійничук О.І., Прохар Н.В., Ратушна О.П., Скрипник М.Є., Труфіна Ж.С.

Метою статті є необхідність удосконалення обліку формування фінансових результатів лісогосподарських підприємств з

урахуванням їх інформаційних потреб, а також нормативного забезпечення бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Процес визначення фінансових результатів, як невід’ємна частина потоку облікової та управлінської інформації, без залучення всіх економічних циклів підприємства є неможливим, тому важливого значення набуває саме розмежування та регламентація потоків інформації про всі об’єкти обліку.

Обмін обліковою та лісівничою інформацією між структурними підрозділами підприємства лісового господарства для визначення фінансових результатів діяльності показаний на рис. 1. Процес використання інформації опишемо детальніше. Економіст по нормуванню праці займається розрахунком норм виробітку та розцінок по видах робіт. Оскільки лісове господарство це досить специфічна галузь народного господарства, то тарифні ставки для розрахунку розцінок по видах робіт залежать від виду робіт та середнього об’єму хлиста відповідної породи дерев (як правило породи дерев поділяються на види: твердолистяні породи, хвойні та м’яколистяні породи) в залежності від їх діаметру. Інформацію про породи дерев, їх об’єм, діаметр, висоту, тобто про сортиментну структуру надає інженер лісового господарства. Розраховані розцінки передаються в бухгалтерію лісництва. Від лісничого чи майстра лісу в бухгалтерію поступає інформація про об’єм виконаних лісосічних робіт на рубках головного користування. За виконану роботу на основі розцінок працівникам нараховується заробітна плата і ця інформація передається в центральну бухгалтерію бухгалтера по оплаті праці, де проводиться зведення даних по всіх лісництвах та апарату управління і складається зведена звітність для головного бухгалтера. Бухгалтер лісництва проводить також аналітичний облік виконаних лісосічних робіт і дані передає бухгалтеру по обліку руху лісопродукції, який в свою чергу складає зведену звітність по всіх лісництвах і передає дані головному бухгалтеру. Для виплати заробітної плати інформація передається до бухгалтера по обліку розрахункових операцій та касира, а потім зведені дані до головного бухгалтера. Інженер лісового господарства складає звітність по рубках головного користування на основі

інформації, що надходить від лісничих і передає її головному лісничому. Головні спеціалісти держлісгоспу подають зведену інформацію директору держлісгоспу, а потім до обласного об'єднання лісового господарства.

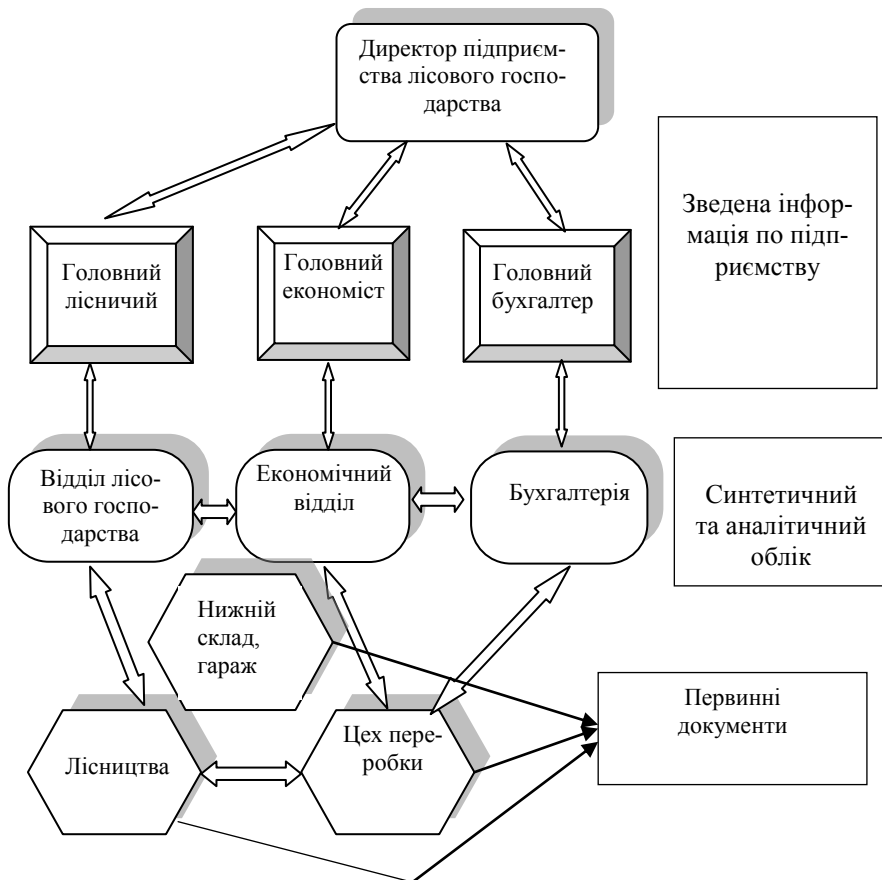

Рис. 1. Схема організації облікового процесу на підприємствах лісового господарства*

*Розроблено автором

Запропонована схема організації обліку фінансових результатів забезпечує посилення контролю за діяльністю структурних під-

розділів лісогосподарських підприємств. Інформація з первинних та зведених документів підлягає обробці безпосередньо в лісництвах, цеху переробки, допоміжних підрозділах. Контроль інформації про доходи, витрати та фінансові результати в аналітичному та синтетичному розрізах покладено на керівників структурних підрозділів. Контрольні повноваження головного бухгалтера, головного економіста, головного інженера полягають у перевірці реєстрів синтетичного та аналітичного обліку й формуванні внутрішньої та зовнішньої звітності. Тоді як головний лісничий й керівник підприємства здійснюють загальний контроль результатів діяльності та прийняття рішень з метою поточного й перспективного управління підприємством [1].

Процес обміну інформацією між різними користувачами є досить складним. Тому важливим питанням забезпечення керівництва підприємства повною, правдивою та неупередженою інформацією для прийняття управлінських рішень є створення моделі обліково-аналітичного забезпечення формування фінансових результатів діяльності лісогосподарського підприємства (рис. 2).

Концептуальним підходом до побудови такої моделі є її структура, яка складається з блоків, що відповідають процесам виробничої діяльності лісогосподарського підприємства: виробництво, збут. Особливістю діяльності лісогосподарського підприємства є тривалість операційного циклу, який триває декілька десятків років. Процес виробництва складається з таких етапів : посадка лісу – вирощування – догляд за лісом – експлуатація стиглих лісових насаджень. Процес постачання на лісогосподарських підприємствах складається з придбання інструментів, пального, запасних частин для машин та механізмів, задіяних у процесі виробництва. Тому в нашій моделі окремо не виділяється блок постачання як процес виробничої діяльності підприємства.

Інформаційна модель забезпечення інформацією процесу управління підприємством складається з основних інформаційних блоків внутрішнього середовища: виробництва та збуту. Зв'язок з зовнішнім середовищем відбувається через інформаційні зв'язки з постачальниками та покупцями.

Рис. 2. Модель формування фінансових результатів діяльності лісогосподарського підприємства*

*Розроблено автором

Ці блоки взаємопов'язані між собою та несуть потоки інформації, які характеризуються напрямком та належністю до конкретних функцій управління, відношенням до процесу виробництва та збуту готової продукції. Інформаційні потоки несуть інформацію про плани діяльності підприємства, про наукові розробки, нові

технології, юридичну, комерційну та іншу інформацію. А блоки виробництва та збуту подають фактична інформація про діяльність лісництв (лісовідтворення, лісозбереження, експлуатація лісових насаджень, наявність лісопродукції на франко-верхньому та франко-нижньому складах, тощо), цеху переробки лісопродукції (наявність сировини, готової продукції), про збут готової продукції (інформація про наявність та відвантаження готової лісопродукції). Таким чином, модель формування фінансових результатів діяльності лісогосподарського підприємства на основі інформаційних потоків дозволить розв'язувати функціональні задачі управління, забезпечувати керівництво повною та достовірною інформацією про виробничі процеси та формувати фінансову звітність.

За ринкових умов суттєво зростає роль і значення фінансових результатів в розвитку підприємства, докорінно змінюється як порядок, так і обґрунтованість їх визначення в системі фінансового та внутрішньогосподарського обліку. Управління підприємством вимагає систематичної інформації про операційну, фінансову та інвестиційну діяльність та пов'язаних з такою діяльністю витрат, доходів і результатів. Саме тому, виникає необхідність перегляду методики та організації формування фінансових результатів господарюючих суб'єктів [2].

Скрипник М.Є. в дисертаційному дослідженні зазначає, що методика фінансового обліку відповідно до чинних П(С)БО передбачає, що облік собівартості реалізованої продукції, доходів від реалізації готової продукції та фінансових результатів від її реалізації ведеться узагальнено на синтетичних рахунках 901 «Собівартість реалізованої готової продукції», 701 «Дохід від реалізації готової продукції», 791 «Результат операційної діяльності». Проте цієї інформації недостатньо для задоволення потреб користувачів облікової інформації різних рівнів управління, яким необхідно визначати та обліковувати собівартість та доходи від реалізації за місцями виникнення доходу (цеху), групами та асортиментом продукції, а також категоріями покупців. Виходячи з цього, запропоновано вести облік доходів, витрат та фінансового результату від

реалізації продукції з використанням аналітичних субрахунків. Деталізація субрахунку 791 «Результат операційної діяльності» за субрахунками першого, другого, третього та четвертого порядків дає можливість визначити найбільш прибуткові види готової продукції і вилучити з виробництва (або скоротити обсяг) малорентабельні [3].

Для вирішення завдання відображення фінансових результатів в обліку Олійничук О.І. пропонує введення відповідних аналітичних рахунків до рахунку 791 «Результат операційної діяльності», а саме: 7911 «Результат основної діяльності» і 7912 «Результат іншої операційної діяльності». Відображення господарських операцій на аналітичних рахунках 7911 і 7912 дозволить без додаткових трудових і часових затрат отримати інформацію стосовно результатів основної й іншої операційної діяльності, а також динаміки їх показників для забезпечення потреб ефективного менеджменту [4].

За переконанням Костенко Ю.О., аналіз шляхів удосконалення показав, що основними об'єктами удосконалення є рахунки 79 «Фінансові результати», 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», 73 «Інші фінансові доходи» та 71 «Інший операційний дохід». Найбільше пропозицій щодо удосконалення пов'язані з рахунком 79 «Фінансові результати». Більшість науковців пропонують використовувати більшу кількість субрахунків або змінити назви вже існуючим і додати нові. Такими шляхами вони пропонують невеликувати основний недолік формування фінансового результату в Плані рахунків бухгалтерського обліку: на субрахунках 791 й 792 поєднані по два види діяльності підприємства на субрахунку 791 «Результат операційної діяльності» основна та інша операційна діяльність, а на субрахунку 792 «Результат фінансових операцій» інвестиційна й фінансова діяльність. Щодо рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», науковці пропонують використання субрахунків для обліку за різними видами діяльності як прибутків так і збитків [5].

Труфіна Ж.С. при розробці робочого плану рахунків пропонує передбачати до субрахунку 791 «Результат операційної діяльності» субрахунки другого порядку: 791.1 «Результат основної дія-

льності» та 791.2 «Результат іншої операційної діяльності». Це дасть можливість виявляти фінансові результати окремо від основної та іншої операційної діяльності, що необхідно для поглиблення аналізу структури фінансових результатів, розрахунку меж беззбитковості основної операційної діяльності, обґрунтування управлінських рішень, пов'язаних з CVP-аналізом [6].

Проаналізувавши дослідження та пропозиції науковців, пропонуємо використовувати аналітичні субрахунки до рахунка 79 «Фінансові результати»:

791 Результат операційної діяльності

791.1 Результат основної діяльності

791.11 Результат від реалізації лісопродукції

791.12 Результат від реалізації продукції лісопереробки

791.13 Результат від реалізації продукції побічного користування

Пропозиції щодо організації аналітичного обліку по субрахунках IV порядку наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Пропозиції щодо організації аналітичного обліку до субрахунку 791.1 «Результат основної діяльності»*

Аналітичні рахунки			
код	IV порядок	код	V порядок
1	2	3	4
791.111	Результат від реалізації лісо продукції на вітчизняному ринку	791.1111	Фанерний кряж
		791.1112	Пиловник
		791.1113	Баланси
		791.1114	Будівельний ліс
		791.1115	Інші

Продовження табл.1

1	2	3	4
791.112	Результат від реалізації лісо продукції на експорт	791.1121	Фанерний кряж
		791.1122	Пиловник
		791.1123	Баланси
		791.1124	Будівельний ліс
		791.1125	Інші
791.121	Результат від реалізації продукції лісопеперобки на вітчизняному ринку	791.1211	Дошки обрізні
		791.1212	Дошки не обрізні
		791.1213	Паркетні дошки
		791.1214	Піддони
		791.1215	Меблеві заготовки
		791.1216	Інші
791.122	Результат від реалізації лісо продукції на експорт	791.1221	Дошки обрізні
		791.1222	Дошки не обрізні
		791.1223	Паркетні дошки
		791.1224	Піддони
		791.1225	Меблеві заготовки
		791.1226	Інші
791.131	Результат від реалізації продукції лісопеперобки на вітчизняному ринку	791.1311	Гриби
		791.1312	Ягоди
		791.1313	Березовий сік
		791.1314	Джеми
		791.1315	Повидло
		791.1326	Інші
791.132	Результат від реалізації лісо продукції на експорт	791.1321	Гриби
		791.1322	Ягоди
		791.1323	Березовий сік
		791.1324	Джеми
		791.1325	Повидло
		791.1326	Інші

*Розробка автора

Чітке розмежування результатів за видами діяльності має принципове значення для оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства, його стратегічного розвитку, що доводить доцільність та важливість розподілу доходів, витрат і фінансових ре-

зультатів в розрізі операційної, фінансової, інвестиційної діяльності та надзвичайних подій. Така інформація буде корисною керівництву підприємства для оцінки ефективності фінансово-господарської діяльності, а також для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Висновки. Отже, проведене дослідження порядку відображення в обліку фінансових результатів лісогосподарських підприємств, дозволило виділити бухгалтерські рахунки, в тому числі в аналітичному розрізі, які дозволяють повно і достовірно зафіксувати прибутки чи збитки отримало підприємство від реалізації видів лісопродукції, лісопереробки чи продукції побічного користування. Отримана таким чином інформація є основою для прийняття управлінських рішень щодо виробництва та реалізації продукції (робіт, послуг) тощо.

1. Прохар Н.В., Ночовна Ю.О. Облік доходів, витрат і фінансових результатів: проблеми теорії та практики: монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ. 2011. 257 с.
2. Леженко Л.І. Облік і аудит формування фінансових результатів (на прикладі хлібопекарних підприємств України). – автореферат дис... на здобуття наукового ступеня к.е.н. зі спец. 08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2007. 21с.
3. Скрипник М.Є. Облік і аналіз фінансових результатів в управлінні виробничим підприємством. – автореферат дис... на здобуття наукового ступеня к.е.н. за спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Київський національний торговельно-економічний університет, Київ, 2014. 25с.
4. Олійничук О. І. Організаційно-методичні аспекти обліку фінансового результату операційної діяльності підприємств. Інноваційна економіка. 2010. №2 (16). С.114–120.
5. Костенко Ю. О. Шляхи удосконалення обліку фінансових результатів діяльності підприємства. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2016. № 3(2). С. 93-99.
6. Труфіна Ж.С. Облік і контроль формування фінансових результатів операційної діяльності підприємств: теорія, методика, організація. – автореферат дис... на здобуття наукового ступеня к.е.н. за спец. 08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). Державна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. Київ. 2010. 23 с.

*УДК 657.42

Жураковська І.В., к. е. н., доцент

Луцький національний технічний університет

АНАЛІЗ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ПІДХОДІВ У ВИРІШЕННІ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

У статті проаналізовано зміни в бухгалтерському обліку, податках, аудиті, які пов'язані з вирішенням екологічних проблем світу. Побудовано хронологію змін та перспективи подальшого розвитку обліку. Запропоновано впровадження екологічного балансу для обліку

Ключові слова: екологічний облік, природний капітал, екосистемні послуги.

Zhurakovska I.

ANALYSIS OF ACCOUNTING APPROACHES IN SOLVING ENVIRONMENTAL PROBLEMS

The article analyzes changes in accounting, taxes, audits that are related to solving environmental problems in the world. The chronology of changes and prospects for further development of accounting have been constructed. The introduction of an ecological balance for accounting is proposed

Researches rotined that directions of development of ecological account it is enough much and there are changes in relation to introduction of requirements of such account on mikro- and microlevels in a historical prospect. Awareness of importance of account of ecological activity not enough in order that enterprises inculcated him in the registration practice.

We see in an ecological account more more wide setting which consists not only in the reflection of influence on an environment but also him actual consisting and changes of him. Working off opening methods in an account and accounting of enterprise of him ecological activity is the near-term task of accountants of research workers and practical workers.

For implementation of the tasks put before organization of account quite a few is developed and ratified normatively legal certificates, however much all of them touched statistical reports, information for filling of which and until now is not the objects of record-keeping. Instrumental in it and attitude of IFRS toward ecology. After a searching word «Ecology» not a single phrase was found in IFRS and IAS. It is a separate account which can be examined as part statistical or tax.

In fact exactly for the aims of the statistical and tax accounting appear a necessity of account of activity, related both to causing of harm an environment and

---

* Жураковська І.В.

with nature protection measures. To our opinion, from point of method of account, an ecological account must look as balance of «natural capital», where certain factors influence on his diminishing, and other on an increase.

The cost of natural capital includes ekosistemi of favour, that cost of net air, water, rekreaciyni services and others like that An ecological account will be able to execute all tasks fixed on him, if he will be built in obedience to a classic method and double record with the maintainance of balance, in this case by the maintainance of natural capital.

Within the framework of modern record-keeping on mikro- the levels of ekosistemni favour are not represented in none of countries, however much they belong to the national set of accounts in the countries of Europe. To the certain moment national accounts are a lump sum of individual accounts, but only to the certain moment, because limitations exist through the use of different estimations. However one of examples of the use of identical accounts on wety and microlevels there is the so-called balance of carbon in ecology.

These accounts seem more successive, as an in-use metage - CO 2-equivalent, expressly certain in relation to a global rise in temperature. The task of workers-environmentalists is an estimation of natural capital taking into account the cost of ekosistemni services, and a record-keeping can become basis for adjusting of control after them.

Key words: environmental accounting, natural capital, ecosystem services..

Жураковская И.В.

АНАЛИЗ БУХГАЛТЕРСКИХ ПОДХОДОВ В РЕШЕНИИ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ

В статье проанализированы изменения в бухгалтерском учете, налогах, аудите, которые связаны с решением экологических проблем мира. Построено хронологию изменений и перспективы дальнейшего развития учета. Предложено внедрение экологического баланса для учета.

Ключевые слова: экологический учет, природный капитал, экосистемных услуги.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Вирішення глобальних екологічних проблем є першочерговим завданням урядів всіх країн. Збереження довкілля пов'язано з поняттям природного капіталу, який поряд з економічним і соціальним управляється суспільством. Його поява пояснюється намаганням зберегти довкілля, щоб майбутні покоління мали можливість користуватись дарами природи.

Для реалізації концепції природного капіталу екологи об'єднуються з бухгалтерами, щоб виміряти і відобразити його вартість. Суцільний облік витрат на екологію, оцінка шкоди та інші пропозиції щодо реформи бухгалтерського обліку не можуть бути вирішеними в межах однієї окремої країни. Адже такі ресурси як вода і повітря, які потребують відновлення, мають бути оцінені скрізь. Аналіз сучасних бухгалтерських підходів щодо вирішення екологічних проблем вказує на міжнародний підхід в реалізації завдань екологічного обліку. В мажах локальних облікових систем можна забезпечити відновлення природного капіталу хоча б державного значення, що потребує адаптації існуючих методів обліку і контролю капіталу до екологічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Серед вчених, які вивчали екологічний облік, податки та «природний капітал» слід виділити Канонічна-Коваленко К., Замула І.В, Мельник Л.Г., Шевчук В.О., Жан Луї Вебер, д'Арже, Р. де Грот Р., Фарбер С., Грассо, М., Хеннон, Б. Ван ден Бельт М. Проте кожен з них окремо розглядав вузьку сферу вдосконалення екологічного обліку, податків, оцінки екосистемних послуг і т.д.

Цілі статті. Метою дослідження є виявлення ролі, бухгалтерського, статистичного обліку, податків та аудиту у вирішенні екологічних проблем та розробка перспектив вдосконалення бухгалтерського обліку для забезпечення інформаційної основи прийняття екологічних рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Цілий ряд останніх міжнародних ініціатив вплинули на вітчизняну систему екологічної звітності, починаючи з Директиви 2001/42/ЄС Європейського парламенту та ради від 27 червня 2001 року «Про оцінку наслідків окремих планів та програм для довкілля» [1], Міжнародного статистичного стандарту «Система еколого-економічного обліку Центральної рамки»[2] (SEEA CF), «Експериментальний облік екосистем»[3] (SEEA-EEA) Статистичної комісії ООН.

Нами досліджено, що екологічні питання увійшли через нормативне регулювання до сфер аудиту фінансової звітності, статистики, податків в Україні через впровадження міжнародних стандартів та вітчизняне законодавство (рис.1)

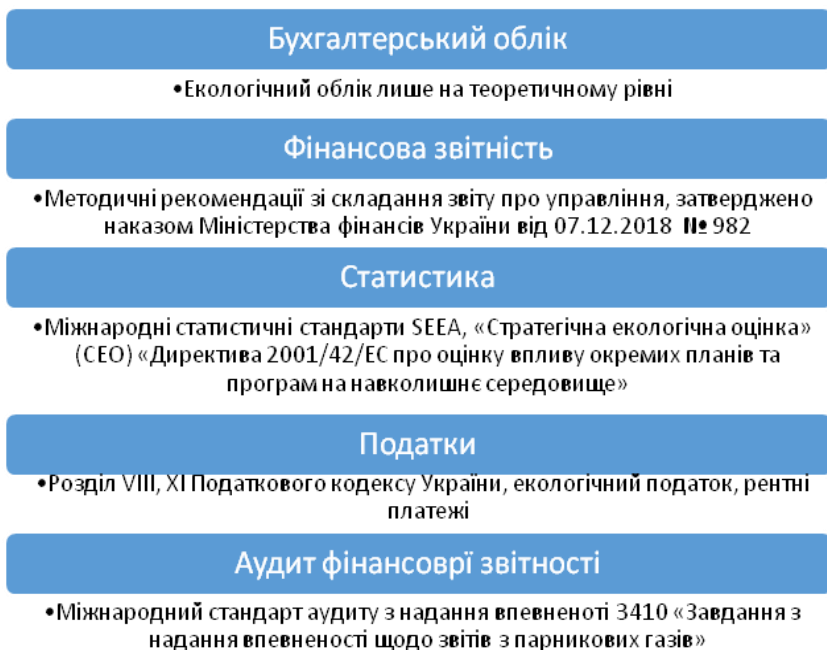

Рис. 1. Екологічні питання в нормативному регулюванні обліку, статистики, податків та аудиту фінансової звітності

Для імплементації вимог Директиви 2013/34/ЄС Європейського парламенту та ради Європейського союзу від 26 червня 2013 року про щорічну фінансову звітність, консолідовану фінансову звітність та пов'язані з ними звіти певних типів компаній [4], були внесені зміни до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 16 липня 1999 року № 996-XIV щодо необхідності подання звіту про управління. Методичні рекомендації зі складання звіту про управління, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 07.12.2018 № 982 встановлюють структуру-

ру інформації про екологічну діяльність як складової звіту про управління.

Україною впроваджено в практику Міжнародні статистичні стандарти SEEA Статистичної комісії ООН. Підприємства щороку подають звітність щодо довкілля (табл.1)

Таблиця 1

Статистична звітність з навколишнього середовища

№ з/п	Назва звіту	Код звіту	Облікове забезпечення
1.	Звіт про викиди забруднюючих речовин і парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів (06.07.2018 №124)	2-ТП (повітря) (річна)	Забруднюючі речовини не є об'єктами бухгалтерського обліку. При заповненні використовується технічна документація, розрахунки інженерів. Ці ж дані беруться за основу для обчислення об'єкта оподаткування екологічним податком
2.	Витрати на охорону навколишнього природного середовища та екологічні платежі за 20__ рік (30.09.2015 №259 (зі змінами))	1-екологічні витрати (річна)	Витрати на охорону навколишнього середовища є об'єктом обліку, відображаються на аналітичних рахунках
3.	Утворення та поводження з відходами за 20__ рік (19.08.2014 №243 (зі змінами))	1-відходи (річна)	Більшість відходів не є об'єктами обліку. Їх кількість для звіту обчислюється з технічної документації, факт може значно відрізнятись

Об'єктами статистичного спостереження є відновлювальні і невідновлювальні природні ресурси. Відображаються в статистичній звітності, але не є об'єктом бухгалтерського обліку стан і повнота використання корисних копалин, земельних, лісових, водних, рибних ресурсів і тваринного світу, стан охорони повітряного басейну.

Облік витрат на охорону навколишнього середовища є частиною розширеної структури національних рахунків. Класифікація природоохоронних заходів та витрат на найвищому рівні розрізняє наступні сфери: захист навколишнього повітря та клімату; управління стічними водами; поводження з відходами; охорона та відновлення ґрунтів, ґрунтових та поверхневих вод; зменшення

шуму та вібрації (крім захисту робочого місця); захист біорізноманіття та ландшафтів; захист від радіації (виключаючи зовнішню безпеку); дослідження та розвиток; та інші заходи з охорони навколишнього середовища (включаючи державні витрати) [2; 3].

До прийняття Податкового кодексу України у 2011 році екологічні податки в Україні називалися зборами за забруднення навколишнього природного середовища. У 2006–2012 рр. частка платежів за ресурси становила менше 5 %, а частка екологічного податку не перевищувала 1 %. У розвинутих країнах світу введення екологічного податку зумовлене потребою часткової компенсації негативного впливу на довкілля небезпечних факторів, що виникають у процесі діяльності суб'єктів господарювання [7]. Проте в Україні цей механізм не працює. Наприклад, всіма підприємствами України у 2018 році було сплачено екологічного податку 48,5 млрд. грн.[8], а інвестиції на охорону навколишнього середовища за даними Державного комітету статистики склали тільки 10,07 млрд.грн, тобто 18% сплаченої суми. Тому екологічне оподаткування також потребує суттєвих змін щодо розподілу податкових надходження, введення податкових пільг при наявності капіталовкладень на екологічні заходи і т.д.

Зважаючи на обов'язкову наявність в звітності деяких підприємств показників екологічної діяльності, з 2013 року впроваджено Міжнародний стандарт аудиту для надання впевненості 3410 «Завдання з надання впевненості щодо звітів з парникових газів».

Інформаційною основою для складання згаданих вище звітів є дані, які жодним чином не реєструються в бухгалтерському обліку. Для вирішення цього та ряду інших завдань сучасного обліку в науковій спільноті обговорюється вдосконалення екологічного обліку. Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII вперше в законодавстві України подане визначення екологічного обліку. Екологічний облік - забезпечить виявлення, реєстрацію, узагальнення, зберігання, оброблення та підготовку релевантної інформації про діяльність підприємства в природоохоронній сфері з метою передачі її внутрішнім і зовнішнім користувачам та сприятиме прийняттю управлінських рішень з урахуванням економічної ефективності, соціальної справедливості та екологічної цілісності. Екологічний облік - це спроба

розширити сферу рамок бухгалтерського обліку, що використовуються для оцінки економічних показників, які не фіксуються в діяльності приватних чи державних установ [9].

На підставі досліджень праць [9; 10; 11; 12], нами визначено початки формування екологічного обліку у XVIII столітті. Однак рушійні кроки, які підняли всю світову спільноту щодо вирішення екологічних проблем, почались з 1992 року, коли на конференції ООН було прийнято рішення про звернення до всіх країн.

До основних завдань екологічного обліку слід віднести (рис.2):

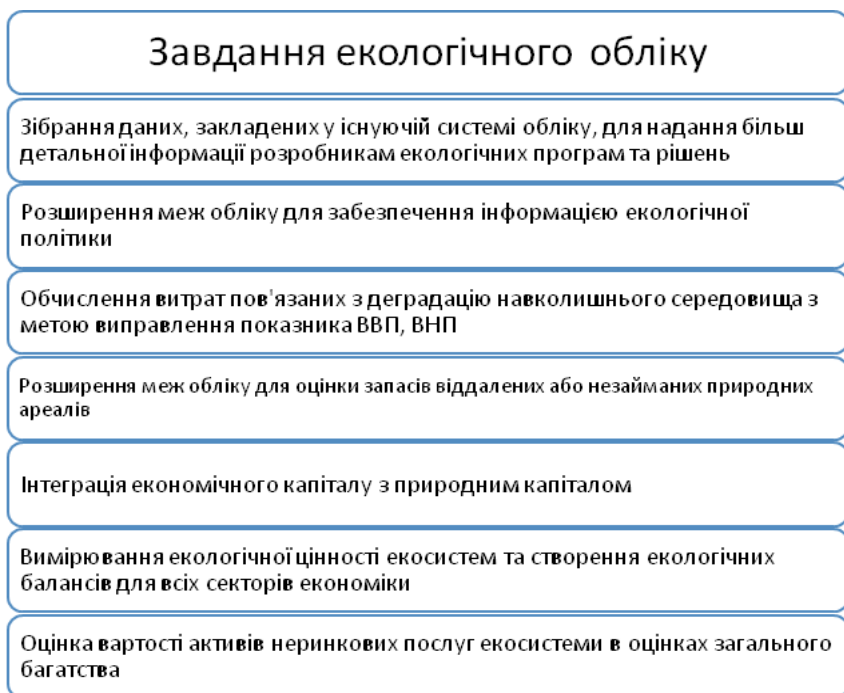

Рис. 2. Завдання екологічного обліку

Усвідомлення важливості обліку екологічної діяльності недостатньо для того, щоб підприємства впровадили його у свою облікову практику. В такій ситуації необхідне нормативне закріплення. Відсутність національних стандартів обліку екологічної

діяльності спонукало Міжурядову робочу групу в 1991 р. розробити перші рекомендації для бухгалтерів, де вказувалося, що повинно бути представлено у фінансових звітах, щоб користувачі могли оцінити реальну картину впливу господарської діяльності підприємства на природне середовище.

Стаття 24 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ передбачає, що «підприємства, установи та організації проводять первинний облік у галузі охорони навколишнього природного середовища і безоплатно подають відповідну інформацію органам, що ведуть облік у цій галузі. В своїх дослідженнях І.В. Замула зазначає, що раціональне екологічне управління підприємством передбачає ведення максимально пристосованого до його вимог бухгалтерського обліку, на підставі даних якого і буде формуватися реальна картина впливу підприємства на довкілля [10].

Проте, ми вбачаємо більш ширше призначення екологічного обліку, яке полягає не тільки у відображенні впливу на середовище, а й його фактичного стану і змін в ньому. Відпрацювання способів розкриття в обліку та звітності підприємства його екологічної діяльності є першочерговим завданням бухгалтерів науковців та практиків. Для виконання поставлених перед організацією обліку завдань розроблено і затверджено цілу низку нормативно-правових актів, однак всі вони стосувались статистичних звітів, дані для заповнення яких і досі не є об'єктами бухгалтерського обліку. Цьому сприяє і відношення МСФЗ до екології. За пошуковим словом «Екологія» в МСФЗ та МСБО не було знайдено жодної фрази. Тільки в Тлумаченнях КТМФЗ є окремі роз'яснення щодо відповідальності підприємств за нанесену природі шкоду (табл. 2).

Таблиця 2

Згадки МСФЗ та МСБО про екологію

№ з/п	Тлумачення	Суть розкриття у фінансовій звітності інформації про шкоду екології
1	2	3
1	ТЛУМАЧЕННЯ КТМФЗ 1 «Зміни в існуючих	Це Тлумачення застосовується до змін в оцінці зобов'язань з виведення з експлуатації, відновлення та подібних зобов'язань.

Продовження табл. 2

1	2	3
	зобов'язаннях з виведення з експлуатації, відновлення та подібних зобов'язаннях»	Наприклад, зобов'язання з виведення з експлуатації, відновлення та подібні зобов'язання можуть існувати стосовно виведення із експлуатації виробничих потужностей, виправлення екологічної шкоди видобувних галузей або переміщення обладнання.
2	ТЛУМАЧЕННЯ КТМФЗ 5 «Права на частки у фондах на виведення з експлуатації, відновлення та екологічну реабілітацію»	Призначенням фондів на виведення з експлуатації, відновлення та екологічну реабілітацію є відокремлення активів для фінансування деяких або всіх витрат на виведення з експлуатації основних виробничих засобів (таких як атомна станція) чи певної техніки (такої як автомобілі) або на виконання зобов'язань з екологічної реабілітації (таких як усунення забруднення води чи відновлення землі після відкритої розробки корисних копалин), в подальшому об'єднаних терміном «виведення з експлуатації».
3	ТЛУМАЧЕННЯ КТМФЗ 6 «Зобов'язання, що виникають внаслідок участі у специфічному ринку - відходів електричного та електронного обладнання	Директива Європейського Союзу «Відходи електричного та електронного обладнання» (ВЕЕО), яка регулює збирання, обробку, утилізацію та екологічно безпечно ліквідацію відходів обладнання, викликала питання стосовно того, коли слід визнавати зобов'язання щодо виведення із експлуатації ВЕЕО. Директива розрізняє «нові» та «історичні» відходи, а також відходи приватних домогосподарств і відходи з інших джерел, що не є приватними домогосподарствами. Нові відходи пов'язані з продукцією, проданою після 13 серпня 2005 р. Все обладнання побутового призначення, продане раніше цієї дати, вважається таким, що створює історичні відходи для цілей цієї Директиви.

Таким чином екологічний облік в Україні на законодавчому рівні є новим поняттям. Він передбачає накопичення і узагальнення інформації про екологічну діяльність, яка не знаходить поки свого

повного відображення в бухгалтерському обліку, але розкривається у фінансовій звітності. Підтвердженням цього є відсутність відповідних вимог в МСФЗ та МСБО. Це окремих облік, який можна розглядати як частину статистичного чи податкового. Адже саме для цілей статистичної та податкової звітності виникає необхідність обліку діяльності, пов'язаної як з нанесенням шкоди довкіллю, так і з природоохоронною діяльністю.

Облік не забезпечений належними вимогами, що потребує суттєвого доопрацювання. На нашу думку, екологічний облік підприємств має відображати наступні об'єкти в натуральних і вартісних вимірниках, які розроблені в рамках Директиви 2001/42/ЕС «Про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище»:

- захист навколишнього повітря та клімату;
- управління стічними водами;
- поводження з відходами;
- охорона та відновлення ґрунтів, ґрунтових та поверхневих вод;
- захист біорізноманіття та ландшафтів;
- інші заходи з охорони навколишнього середовища (включаючи державні витрати);
- екосистемні послуги (тільки для деяких підприємств і установ, наприклад для лісогосподарських підприємств - чисте повітря, збереження ландшафту, рекреація і т.д).

Для кожного звітного періоду не достатньо лише констатувати перелік витрат на охорону довкілля, чи приріст насаджень, необхідно визначати сукупний вплив на природний капітал, щоб контролювати його зменшення. З точки зору методики обліку, це виглядає як баланс «природного капіталу», де певні фактори впливають на його зменшення, а інші на збільшення, що представлено на рис.3. Сама ж вартість природного капіталу включає екосистемні послуги, тобто вартість чистого повітря, води, рекреаційні послуги і і.т.п. Приклад оцінки екосистемних послуг в Україні можна знайти щодо Голосіївського парку [14].

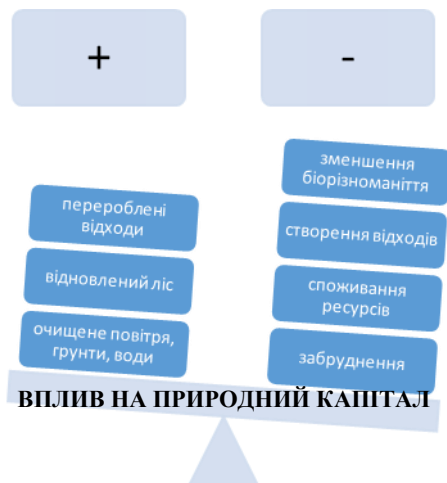

Рис.3. Схематичне зображення об'єктів екологічного обліку

Висновки. Екологічний облік зможе виконувати всі покладені на нього завдання, якщо він буде побудований згідно класичної методики і подвійного запису із збереженням балансу, в даному випадку збереженням природного капіталу. Вартість природного капіталу формується в основному за рахунок екосистемних послуг.

У рамках сучасного бухгалтерського обліку на мікро- рівні екосистемні послуги не відображаються в жодній з країн, проте вони належать до національної системи рахунків в країнах Європи. До певного моменту національні рахунки - це загальна сума індивідуальних рахунків, але лише до певного моменту, тому що обмеження існують через використання різних оцінок. Проте одним із прикладів використання однакових рахунків на макро і мікрорівнях в екології є так званий баланс вуглецю [9]. Ці рахунки здаються більш послідовними, оскільки використовується одиниця вимірювання - CO₂-еквівалентний, чітко визначений стосовно глобального потепління. Завданням науковців-екологів є оцінка природного капіталу з врахуванням вартості екосистемних послуг, а бухгалтерський облік може стати основою для налагодження контролю за ними.

Впровадження цієї концепції в облік вимагає уточнення всіх базових понять, адже корисність таких активів вимірюється не тільки в економічних вигодах. Майже всі активи природного капі-

талу вже сьогодні підлягають бухгалтерському обліку, бухгалтерському балансу: земля, біологічні активи, екологічні витрати, природні ресурси і т.д. Але облікова система не передбачає одночасного оцінювання шкоди для забезпечення їх відтворення не нижче певного критичного рівня. В чому і суть капіталу - поряд з активами забезпечити джерела їх відтворення.

1. Economy-wide material flow accounts (EW-MFA): Compilation Guide 2013. Eurostat, Luxembourg. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/1798247/6191533/2013-EW-MFA-Guide-10Sep2013.pdf/54087dfb-1fb0-40f2-b1e4-64ed22ae3f4c> (дата звернення: 3.11.2019).
2. System of environmental-economic accounting 2012: Central framework. New York: United Nations. URL: https://unstats.un.org/unsd/envaccounting/seearev/seea_cf_final_en.pdf (дата звернення: 3.11.2019).
3. System of environmental-economic accounting 2012: Experimental ecosystem accounting. New York: United Nations. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/6925551/KS-05-14-103-EN-N.pdf> (дата звернення: 3.11.2019).
4. The changing wealth of nations: Measuring sustainable development in the new millennium. Washington, DC: The World Bank. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/630181468339656734/The-changing-wealth-of-nations-measuring-sustainable-development-in-the-new-millennium> (дата звернення: 3.11.2019).
5. ДИРЕКТИВА 2001/42/ЄС ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ від 27 червня 2001 року про оцінку наслідків окремих планів та програм для довкілля. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_45875 (дата звернення: 3.11.2019).
6. ДИРЕКТИВА 2013/34/ЄС ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ від 26 червня 2013 року про щорічну фінансову звітність, консолідовану фінансову звітність та пов'язані з ними звіти певних типів компаній, що вносить зміни до Директиви 2006/43/ЄС Європейського Парламенту та Ради та скасовує Директиву Ради 78/660/ЄЕС і 83/349/ЄЕС. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_45875 (дата звернення: 3.11.2019).
7. Екологічний податок—2019 в Україні: «гарячі» зміни як крок до європейської моделі розвитку чи елемент посилення тиску на бізнес? URL: <http://ecolog-ua.com/articles/ekologichnyu-podatok-2019-v-ukrayini-garyachi-zminy-yak-krok-do-eyvropеyskoyi-modeli> (дата звернення: 3.11.2019).
8. Канонішена-Коваленко К. Екологічний податок від А до Я. Київ: Фондація «Відкрите Суспільство», 2017. 108 с.
9. Jean Louis Weber. Environmental Accounting. URL: <https://oxfordre.com/environmentalscience/view/10.1093/acrefore/9780199389414.001.0001/acrefore-9780199389414-e-105> (дата звернення: 3.11.2019).
10. Замула І.В Екологізація управління підприємством: роль бухгалтерського обліку. Міжнародний збірник наукових праць ЖДТУ. 2006. Випуск 3(6). С.77-86. URL: http://library.ztu.edu.ua/e-copies/Zbirnyk/Problems_%20accounting

_3_6/77.pdf (дата звернення: 3.11.2019).

11. Costanza, R., d'Arge, R., de Groot, R., Farber, S., Grasso, M., Hannon, B. van den Belt, M. The value of the world's ecosystem services and natural capital. *Nature*, 387,1997. P.253–260.
12. Costanza, R., Cumberland, J. H., Daly, H., Goodland, R., Norgaard, R. B., Kubiszewski, I., et al. . An introduction to ecological economics. Boca Raton, FL: CRC Press.:2014. URL: http://library.uniteddiversity.coop/Measuring_Progress_and_Eco_Footprinting/An_Introduction_to_Ecological_Economics.pdf (дата звернення: 3.11.2019).
13. Peskin, H. M. A national accounting framework for environmental assets. *Journal of Environmental Economics and Management*, 1976. №2, p. 255–262.
14. Екосистемні послуги Голосіївського лісу. URL: <http://uacrisis.org/ua/66526-golosiyivskiy-park> (дата звернення: 3.11.2019).
15. Helm Dieter. Natural capital: assets, systems, and policies. *OXFORD REVIEW OF ECONOMIC POLICY*. 2019. T: 35. № 1. P. 1-13.

*УДК 332.12(477)

Забедюк М.С., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

У статті висвітлено сутність та основні завдання управління оборотним капіталом підприємства. Розглянуто принципи та функції управління оборотним капіталом підприємства. Виокремлено чинники, які спричиняють негативний вплив на формування та використання оборотного капіталу підприємства.

Ключові слова: оборотний капітал, управління оборотним капіталом, структура капіталу, підприємство.

Zabedyuk M.

THEORETICAL ASPECTS OF CURRENT ASSETS MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE

The article covers the essence and main tasks of managing current assets of the enterprise. In today's business environment, the activity of enterprises is closely linked to the formation and use of current assets, which has a special place in the capital structure of the enterprise. At the same time, the continuity of the production and sale of products, liquidity of the enterprise, its solvency and profitability depend on the quality

---

* Забедюк М.С.

of management of current assets. Current assets management is about finding effective forms of its financing, optimizing its volume, improving its structure and increasing its efficiency.

Current assets management is aimed at solving such tasks as ensuring the necessary amount of current assets in order to maintain current solvency, optimization of current assets structure to ensure liquidity ratios, search for sources of current assets financing, taking into account the conditions for ensuring the financial stability of the entity.

It should be noted that current assets management is based on such principles, as interconnectedness, timeliness, coordination, continuity, optimality and rationality. The application of all these principles in combination will ensure the effective formation and implementation of the policy of current assets management of the enterprise.

The main functions of current assets management are analytical, which is to ensure the constant analysis of current assets and its elements; stabilizing, which is to take measures to ensure a sufficient level of liquidity and solvency of the enterprise; control, which consists in the formation of a system of integrated control over the volume of current assets and the state of liquidity and solvency of the enterprise.

The factors that cause a negative impact on the formation and use of the current assets of the enterprise are defined.

Key words: current assets, current assets management, capital structure, enterprise.

Забедюк М.С.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ УПРАВЛЕНИЯ ОБОРОТНЫМ КАПИТАЛОМ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье освещены сущность и основные задачи управления оборотным капиталом предприятия. Рассмотрены принципы и функции управления оборотным капиталом предприятия. Выделены факторы, оказывающие негативное влияние на формирование и использование оборотного капитала предприятия.

Ключевые слова: оборотный капитал, управление оборотным капиталом, структура капитала, предприятие.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В сучасних умовах господарювання діяльність підприємств тісно пов'язана з формуванням і використанням оборотного капіталу, якому належить особливе місце у структурі капіталу підприємства. При цьому, від якості управління оборотним капіталом залежить безперервність процесу виробництва та реалізації продукції, ліквідність підприємства, його платоспроможність і рентабельність.

Управління оборотним капіталом полягає в пошуку ефективних форм його фінансування, оптимізації обсягу, удосконаленні

структури та підвищенні ефективності використання [1]. Відтак, управління оборотним капіталом є важливою частиною забезпечення ефективної діяльності підприємств, оскільки від точності розрахунку потреби в оборотному капіталі та ефективності його використання залежить підвищення показників обсягів виробництва, кредитоспроможність та інвестиційна привабливість підприємства.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженням проблем формування та використання оборотного капіталу підприємств займалися такі вчені - економісти як І.А Бланк, Л.О. Болтянська, О.С. Бондаренко, М.В. Володькіна, Т.А. Денисенко, С.М. Жукевич, Т.В. Кравченко, В.В. Краснова, Л.О. Кустріч, В.Г. Маргасова, Л.В. Пельтек, Н.Ю. Соломіна, Н.М. Суліма, О.Є. Чорна та інші. Не зважаючи на значну кількість доробок з даної тематики глибшого вивчення потребують проблеми вдосконалення управління оборотним капіталом підприємства.

Цілі статті. Метою статті є дослідження теоретичних аспектів управління оборотним капіталом підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Управління оборотним капіталом підприємства – це система цілеспрямованої взаємодії між об'єктом (елементами оборотного капіталу і джерелами їх фінансування та економічними відносинами в процесі їх формування та використання) та суб'єктом управління (органами управління підприємства) шляхом реалізації функцій управління із застосуванням комплексу методів, засобів і фінансово-економічних інструментів дослідження і трансформації взаємопов'язаних процесів формування та використання оборотного капіталу і джерел його фінансування за обсягом, складом, структурою з урахуванням дії на нього чисельних факторів внутрішнього і зовнішнього середовища [2].

При цьому, управління оборотним капіталом спрямоване на вирішення таких завдань:

- забезпечення необхідного обсягу оборотного капіталу з метою підтримки поточної платоспроможності;
- оптимізація структури оборотного капіталу задля забезпечення нормативів ліквідності;

– пошук джерел фінансування оборотного капіталу з врахуванням умов щодо забезпечення фінансової стійкості суб'єкта господарювання;

– контроль обсягу оборотного капіталу та поточних зобов'язань;

– забезпечення ефективності використання оборотного капіталу з метою підвищення прибутковості діяльності підприємства.

Слід відмітити, що управління оборотним капіталом ґрунтується на таких принципах:

1. Взаємопов'язаність – управління оборотним капіталом здійснюється у межах загальної системи управління фінансами підприємств, оскільки будь-яке управлінське рішення прямо або опосередковано впливає на ефективність діяльності підприємств.

2. Своєчасність – управлінські рішення щодо формування та використання кожного елементу оборотного капіталу має прийматися своєчасно та на основі отримання оперативної достовірної інформації.

3. Координація – полягає в забезпеченні узгодженості управлінських рішень щодо функціонування оборотного капіталу з рішеннями щодо поточних зобов'язань.

4. Безперервність – управління оборотним капіталом розглядається як постійний процес, який забезпечує прийняття ряду управлінських рішень, що впливають на ліквідність та платоспроможність підприємства.

5. Оптимальність – управлінські рішення щодо визначення обсягу оборотного капіталу та його елементів спрямовані на формування їх оптимального розміру.

6. Раціональність – усі елементи оборотного капіталу повинні бути раціонально розміщені між стадіями відтворювального процесу суб'єкта господарювання [2, 3].

Відмітимо, що лише застосування усіх зазначених принципів у поєднанні забезпечить ефективність формування та реалізації політики управління оборотним капіталом підприємства.

Основними функціями управління оборотним капіталом є:

– аналітична, яка полягає у забезпеченні проведення постійного аналізу стану оборотного капіталу та його елементів, порівнянні обсягів оборотного капіталу з поточними зобов'язаннями, дослідження його динаміки, здійснення аналізу факторів впливу на оборотний капітал;

– стабілізуюча, що заключається у здійсненні заходів щодо забезпечення достатнього рівень ліквідності та платоспроможності підприємства;

– контрольна – полягає у формуванні системи комплексного контролю за обсягами оборотного капіталу і станом ліквідності та платоспроможності підприємства.

Разом з тим, слід виокремити чинники, які спричиняють негативний вплив на формування та використання оборотного капіталу, а саме:

– неефективне використання виробничих засобів;
– низький рівень реалізації готової продукції;
– неефективність складу та структури оборотного капіталу;
– незбалансованість дебіторської заборгованості з кредиторською;

– незбалансованість грошових коштів на рахунках у банку чи в касі підприємства;

– обмеження джерел фінансування суб'єктів господарювання;
– недотримання платіжної дисципліни та криза неплатежів;
– інфляційні коливання;
– податковий тиск;
– недосконалість нормативно – правового регулювання.

В свою чергу, неефективність формування та використання оборотного капіталу суб'єктів господарювання в остаточному підсумку може призвести до зменшення прибутковості.

Висновки. Отже, процес управління оборотним капіталом відіграє важливу роль у діяльності суб'єктів господарювання, оскільки саме від прийняття раціональних управлінських рішень щодо формування оборотного капіталу залежить ефективність фінансової діяльності, конкурентоспроможність та платоспроможність підприємства. Більше того, ефективне формування оборотного капіталу суб'єктів господарювання та оптимізація його використання з врахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів впливу є одним із найважливіших чинників стабілізації економіки в цілому.

1. Кустріч Л.О. Підвищення рівня управління оборотним капіталом. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 3. С. 103–106.
2. Брушко Г.В. Методологічні основи управління оборотними активами. *Культура народів Причорномор'я*. 2010. № 179. С. 31–33.

3. Бондаренко О.С. Управління оборотними активами підприємства: автореф. дис. ... канд. економ. наук: 08.04.01. Київ, 2006. 24 с.

*УДК 330.143.1

Зеленко С.В., к.е.н., доцент

Гуляницька Д.В.

Луцький національний технічний університет

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ОТРИМАНОГО ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ

В статті було розглянуто прибуток, як один із найважливіших критеріїв оцінки результативності діяльності суб'єкта господарювання. Також стаття присвячена аналізу теоретичних задач процесу моделювання та розкриттю ключових понять цього процесу. Було розглянуто одні із головних типів моделей. Наведені етапи процесу побудови економетричного моделювання та прогнозування фінансових результатів діяльності підприємства.

Ключові слова: модель, моделювання, прибуток, чистий прибуток, управлінські рішення.

Zelenko S., Hulianytska D.

ECONOMIC AND MATHEMATICAL MODELING OF ENTERPRISE PROFIT

The article considers profit as one of the most important criteria for evaluating the performance of an entity. Also, the article is devoted to the analysis of the theoretical problems of the modeling process and the disclosure of key concepts of this process. One of the main types of models was considered. The stages of the process of econometric modeling and forecasting of financial results of the enterprise activity are presented.

It is revealed that profit, for each business entity, is the central financial category, which reflects the positive financial result of the enterprise's business activity, characterizes the efficiency of utilization of available resources at the enterprise.

The profit of the enterprise is an important category which strengthens the financial condition of the enterprise and at the same time is the primary source of formation of economic stability in a competitive environment. During the research, econometric modeling and forecasting of financial results of the enterprise were carried out, namely: the relationship between net profit and net income from the sale of products (goods, works, services) of the enterprise by econometric analysis methods was investigated.

---

* Зеленко С.В., Гуляницька Д.В.

This model is based on real statistics of the activity of the auto repair company, which is a component of the motor transport industry.

The conducted research makes it possible to conclude that due to economic-mathematical methods and models of formation of financial result, the company can investigate the relationship between economic indicators and their influence on them, in order to make a sound management decision.

Key words: model, modeling, profit, net profit, management decisions.

Зеленко С.В., Гуляницкая Д.В.

ЭКОНОМИКО-МАТЕМАТИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ПОЛУЧЕННОЙ ПРИБЫЛИ КОМПАНИЙ

В статье были рассмотрены прибыль, как один из важнейших критериев оценки результативности деятельности предприятия. Также статья посвящена анализу теоретических задач процесса моделирования и раскрытию ключевых понятий этого процесса. Были рассмотрены одни из главных типов моделей. Приведенные этапы процесса построения эконометрического моделирования и прогнозирования финансовых результатов деятельности предприятия.

Ключевые слова: модель, моделирование, прибыль, чистая прибыль, управленческие решения.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Моделювання представляє собою певні методи дослідження явищ і процесів господарської діяльності, завдяки яким здійснюється прийняття управлінських рішень. Моделювання засноване на заміщенні реальних об'єктів їх аналогами, зразками та математичними моделями для кращого сприйняття, задля здійснення оцінки стану і прогнозу в господарській, фінансовій, економічній діяльності підприємства. Під час введення фінансового-господарської діяльності, не достатньо висвітлюються питання пов'язані з дослідженням математичних моделей, як ключових методів управління прибутком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення поняття «прибуток» призвело до існування різних трактувань в сучасній обліковій та економічній літературі. Слід звернути увагу на наукові дослідження таких вчених-економістів: С. Мочерного, Ф. Бутинця, М. Пушकारа, А. Загороднього, Н. Кондракова, Т. Білик, М. Горобець, Ю. Тютюнника, які мають спільні та відмінні риси в трактуванні поняття, але все ж кінцева думка авторів схиляється до

того, що прибуток – це найголовніша мета будь-якої підприємницької діяльності.

Цілі статті. Дослідження теоретичних положень та виокремлення практичних рекомендацій щодо застосування економіко-математичного моделювання відносно отриманого прибутку підприємством.

Виклад основного матеріалу. Моделювання – це процес, який виникає під час аналізу побудованої моделі. Моделювання – це відтворення або імітація поведінки будь-якої реально існуючої системи на спеціально побудованому за певними правилами її аналога або моделі. Моделювання в економіці суттєво відрізняється від процесів моделювання техніки, це чисто теоретичний процес, який вимагає від дослідника глибоких знань проблеми, яка вивчається, вміння правильно врахувати і зафіксувати в моделі ті фактори, які відображають її економічну сутність [3, с.9].

Прийняття рішень, як і обмін інформацією, є складовою будь-якої управлінської діяльності. Тому в необхідності прийняття рішень – складних і простих, важливих і другорядних – полягає суть процесу управління [4, с 107].

Основні типи моделей процесу моделювання представлено на рис. 1.

До ключових етапів в процесі побудови моделей можна віднести:

- 1) постановка головної задачі здійснення моделі
- 2) побудова прийнятої моделі
- 3) перевірка моделі на достовірність
- 4) застосування моделі на практиці та її аналіз.

Перший етап полягає у постановці задачі, яка під час побудови моделі допоможе у прийнятті управлінського рішення, яке раніше викликало суперечності. Наступним важливим кроком є визначення мети проведення моделювання, та групування інформації, яка необхідна для здійснення дослідження. Модель перевіряють на достовірність даних після її побудови. Достовірність полягає у застосування отриманих даних на практиці на проблемах минулих періодів.

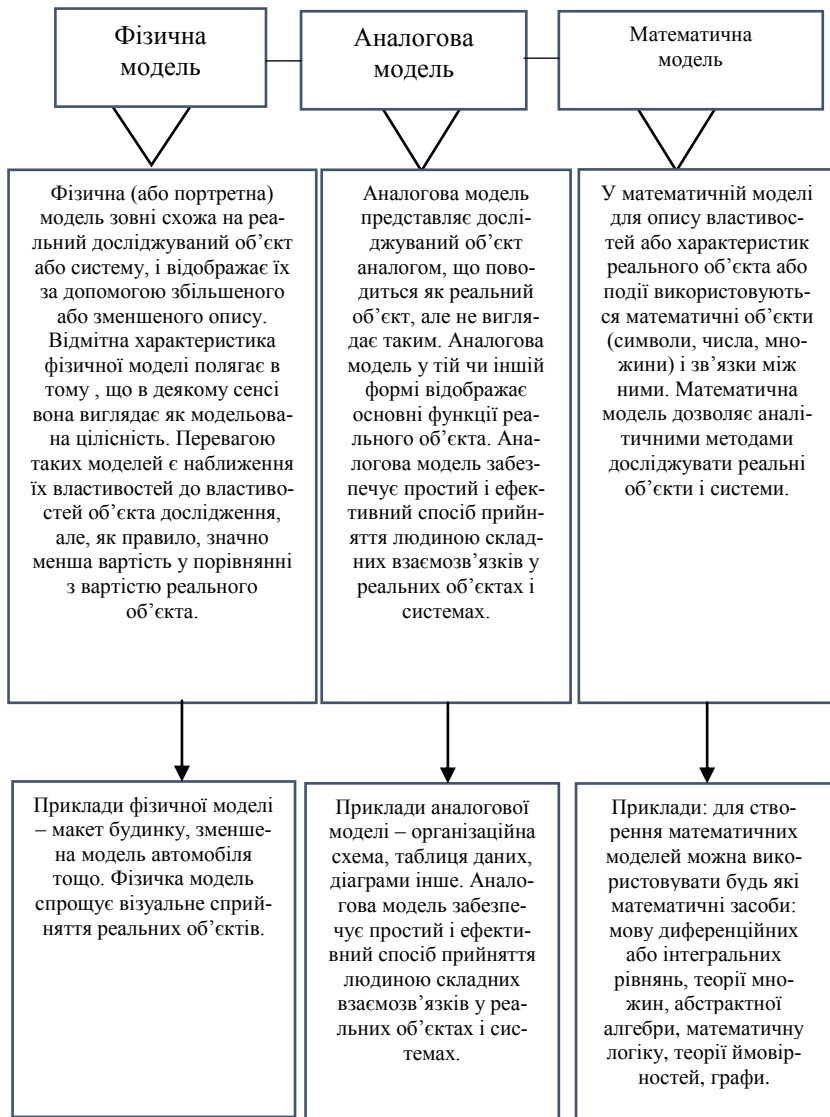

Рис. 1. Основні типи моделей процесу моделювання*

*Розроблено автором на основі джерела [4]

Іноді при побудові моделі можуть біти зігноровані деякі істотні аспекти, оскільки вони не піддаються вимірюванню. А в теорії прийняття рішень розрізняють кілька підходів, залежно від того, які елементи вважають головними при аналізі процесу прийняття рішень [5, с. 17].

Для здійснення економетричного моделювання отриманих фінансових результатів підприємства у звітному періоді та виявлення чинників впливу на них, в якості об'єкта дослідження вибрано ТОВ «Транс-Авто», основний вид діяльності якого полягає у технічному, ремонтному та гарантійному обслуговуванні вантажних автомобілів, а також роздрібній торгівлі автомобільними запчастинами.

Для економетричного моделювання та здійснення прогнозування фінансових результатів підприємства, проведемо дослідження, яке полягає у розробці ефективності формування фінансових результатів діяльності підприємства шляхом виявлення залежності між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і чистим прибутком підприємства. Теоретичним підґрунтям між вказаними економічними величинами є припущення, що зростання (зменшення) чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) підприємства спричиняє зростання (зменшення) чистого прибутку.

Ідентифікуємо змінні: незалежна змінна або фактор – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (x , тис. грн.); залежна змінна або показник – чистий прибуток підприємства (y , тис. грн.). Залежність матиме вигляд парної регресії, оскільки будемо вивчати вплив на показник лише одного фактора. Модель будемо будувати на основі даних звітності ТОВ «Транс-Авто» за 6 років (2013-2018 роки) (табл. 1).

Таблиця 1

Статистичні дані для побудови економетричної моделі по ТОВ «Транс-Авто» за 2013-2018 роки

Рік	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (x), тис. грн.	Чистий прибуток (y), тис. грн.
1	2	3
2013	10066,7	626,2

Продовження табл. 1

1	2	3
2014	12080	832,8
2015	20370,1	1410,3
2016	25986,3	1833,1
2017	30688,9	2197,7
2018	35677,5	2389,5

На основі статистичних даних побудуємо кореляційне поле, відклавши по горизонтальній осі значення фактора (чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)), а по вертикальній осі – значення показника (чистий прибуток) (рис. 2).

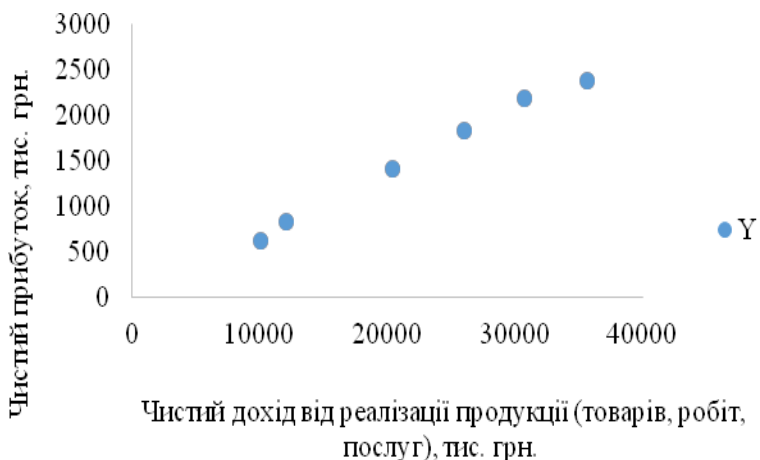

Рис. 2. Кореляційне поле

Використовуючи графічні можливості програми MSExcel, побудуємо різні лінії тренду (лінійну, експоненціальну, степеневу, поліноміальну 2-го степеня, логарифмічну) (рис. 3-7).

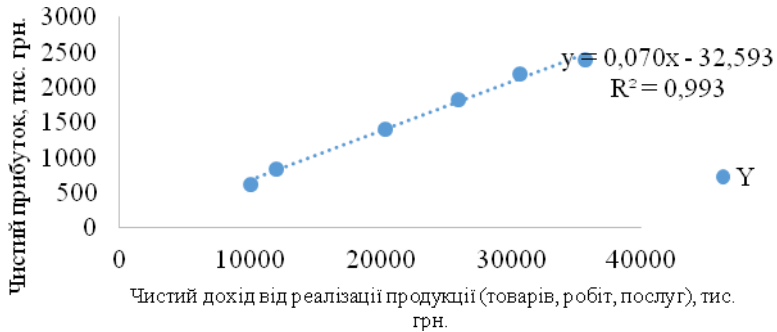

Рис. 3. Кореляційне поле і лінія тренду лінійна

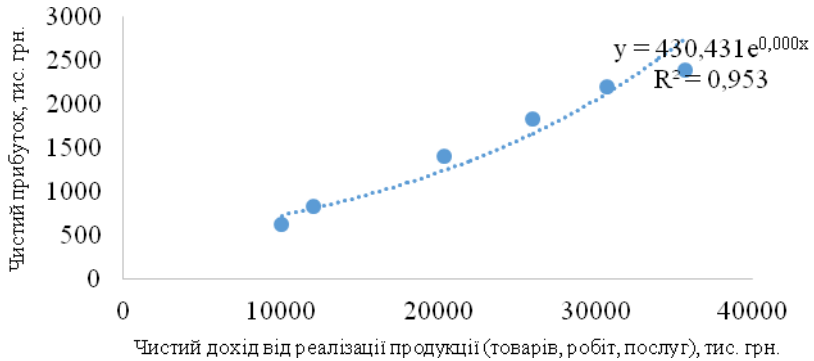

Рис. 4. Кореляційне поле і лінія тренду експоненціальна

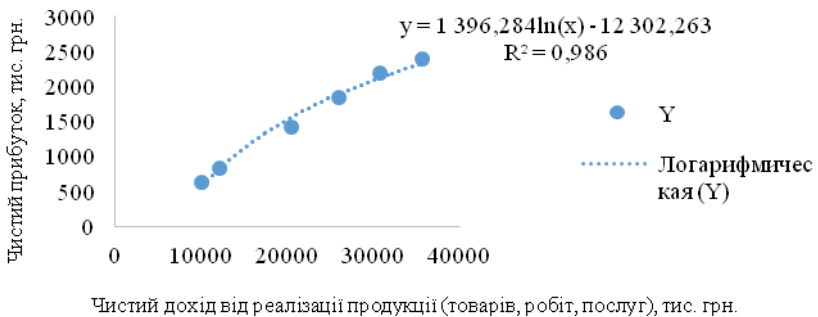

Рис. 5. Кореляційне поле і лінія тренду логарифмічна

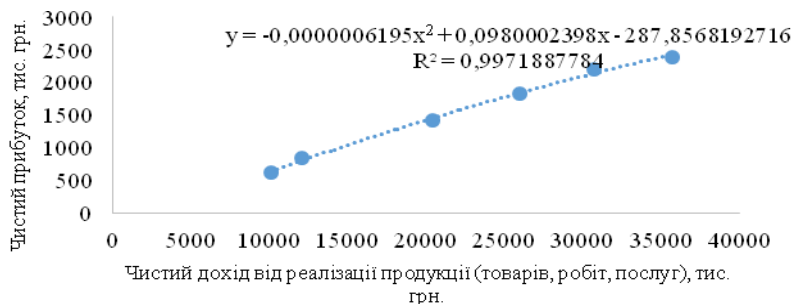

Рис. 6. Кореляційне поле і лінія тренду поліноміальна

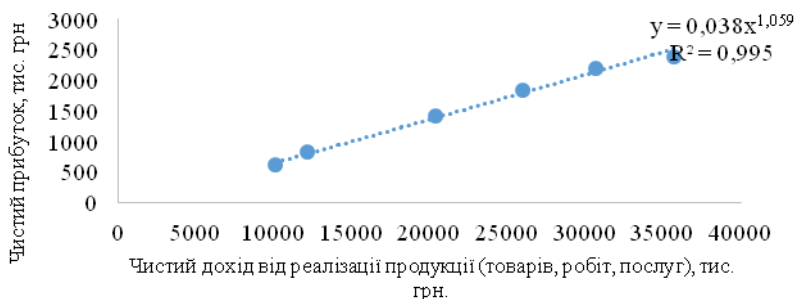

Рис. 7. Кореляційне поле і лінія тренду степенева

На основі значення коефіцієнта детермінації вибираємо залежність, яка найкраще описує зв'язок між фактором і показником. Коефіцієнт детермінації характеризує ступінь варіації показника під впливом варіації фактора, при чому чим ближче значення коефіцієнта детермінації до 1, тим сильніше варіація фактора впливає на варіацію показника. Тому з усіх залежностей вибираємо ту, де значення коефіцієнта детермінації найбільше. У нашому випадку це поліноміальна залежність 2-го степеня (рис. 6), при якій значення коефіцієнта детермінації $R^2 = 0,997$.

Таким чином, для статистичних даних по ТОВ «Транс-Авто» за 2013-2018 роки залежність між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і чистим прибутком має вигляд:

$$y_{роз} = -0,0000006195 \cdot x^2 + 0,0980002398 \cdot x - 287,8568192716, \quad (1)$$

де x – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.;

y – чистий прибуток, тис. грн.

Обчислимо за формулою (1) розрахункові значення показника (чистий прибуток) і порівняємо їх із статистичними даними (табл. 2).

Як показують дані табл. 2, розрахункові значення показника близькі до статистичних, а їх суми практично рівні. Тобто побудована економетрична модель якісна і підлягає подальшому дослідженню.

Таблиця 2

Порівняння розрахункових і статистичних даних показника для побудованої економетричної моделі по ТОВ «Гранс-Авто» за 2013-2018 роки

Рік	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)(x), тис. грн.	Чистий прибуток (y), тис. грн.	
		Статистичні дані (y)	Розрахункові дані ($y_{роз}$)
2013	10066,7	626,2	635,903
2014	12080	832,8	805,585
2015	20370,1	1410,3	1451,362
2016	25986,3	1833,1	1840,466
2017	30688,9	2197,7	2136,212
2018	35677,5	2389,5	2419,995
Сума	134869,5	9289,6	9289,523

Перевіримо побудовану економетричну модель на адекватність статистичним даним за критерієм Фішера. Для цього обчислимо розрахункове значення критерію Фішера і порівняємо його з табличним значенням.

Розрахункове значення критерію Фішера обчислимо за формулою:

$$F_{роз} = \frac{R^2}{1-R^2} \times \frac{n-m-1}{m}, \quad (2)$$

n – кількість спостережень;
 m – кількість факторів, які мають суттєвий вплив на показник;

R^2 – коефіцієнт детермінації.

Розрахунки показали, що $F_{роз}=1329,333$.

Табличне значення критерію Фішера шукають за заданою ймовірністю p і ступенями вільності $k_1 = m$ і $k_2 = n - m - 1$.

У нашому випадку вибираємо ймовірність $p = 0,95$ і визначаємо ступені вільності $k_1 = m = 1$ і $k_2 = n - m - 1 = 6 - 1 - 1 = 4$. Для цих даних табличне значення критерію Фішера становить $F_{табл} = 7,710$. Оскільки $F_{роз} > F_{табл}$, то з ймовірністю $p = 0,95$ стверджуємо що побудована економетрична модель адекватна статистичним даним і придатна для подальшого аналізу і прогнозування.

Проведемо аналіз моделі з використання таких показників, як коефіцієнт детермінації, індекс кореляції, коефіцієнт еластичності.

Коефіцієнт детермінації (R^2) використовується для характеристики ступеня варіації показника під впливом варіації фактора. В нашому випадку $R^2 = 0,997$. Оскільки значення коефіцієнта детермінації близьке до 1, то варіація фактора сильно впливає на варіацію показника: на 99,7% варіація показника пояснюється варіацією фактора, і на 0,3% - варіацією інших факторів поза нашою моделлю.

Індекс кореляції (R) використовується для характеристики якості зв'язку між фактором і показником. В нашому випадку $R = 0,998$. Оскільки значення індексу кореляції близьке до 1, то спостережувані точки достатньо близько лежать до лінії регресії (рис. 6).

Коефіцієнт еластичності показує, на скільки відсотків зміниться показник, якщо фактор зросте на 1%. У нашому випадку для середніх значень фактора і показника $K_{елас} = 1,018$. Отже, якщо фактор збільшиться на 1%, то показник збільшиться на 1,018%.

Значення коефіцієнта еластичності для заданих значень фактора подано в табл. 3.

Таблиця 3

Значення коефіцієнта еластичності показника за фактором для побудованої економетричної моделі по ТОВ «Транс-Авто» за 2013-2018 роки

Рік	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (x), тис. грн.	Коефіцієнт еластичності ($K_{елас}$)
2013	10066,7	1,354
2014	12080	1,245
2015	20370,1	1,021
2016	25986,3	0,929
2017	30688,9	0,862
2018	35677,5	0,793

Графік коефіцієнта еластичності показника (чистий прибуток) за фактором (чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)) подано на рис. 8.

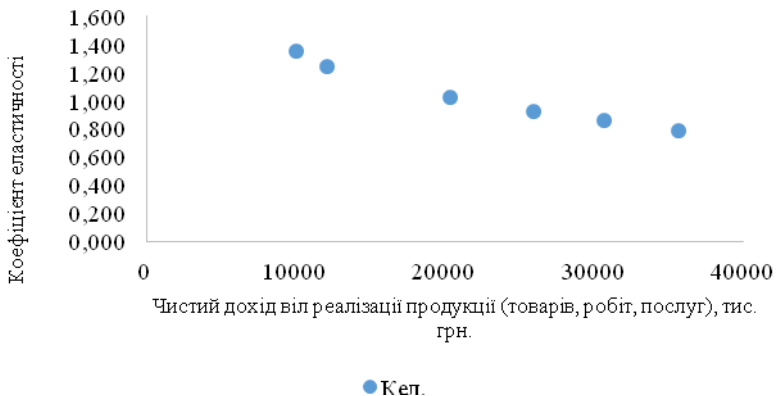

Рис. 8. Графік коефіцієнта еластичності показника за фактором

Проведемо прогнозування показника (чистий прибуток) на основі побудованої економетричної моделі. На основі статистичних даних і динаміки фактора (чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)) припустимо, що у наступному періоді (2019 рік) фактор набуде значення 40000 тис. грн., тобто прогнозне

значення фактора становитиме $x_{\text{прогн}} = 40000$ тис. грн. Розрахуємо прогнозне значення показника шляхом підстановки прогнозного значення фактора у формулу (1):

$$y_{\text{прогн}} = -0,0000006195 * 40000^2 + 0,0980002398 * 40000 - 287,8568192716 = 2640,953 \text{ тис. грн.}$$

Отже, якщо у наступному періоді (2019 рік) чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ТОВ «Транс-Авто» буде становити 40000 тис. грн., то відповідно до побудованої економетричної моделі чистий прибуток становитиме 2640,953 тис. грн.

Але ці результати носять не достовірний, а ймовірнісний характер. Тому визначимо проміжок значень прогнозного значення показника. Для цього спочатку обчислимо відхилення прогнозного значення показника за формулою:

$$\Delta \check{y}_{\text{прогн}} = t_{\text{табл}} \cdot S \cdot \sqrt{1 + \frac{1}{n} + \frac{(x_{\text{прогн}} - x_{\text{сер}})^2}{\sum (x - x_{\text{сер}})^2}}, \quad (3)$$

де $t_{\text{табл}}$ – табличне значення критерія Стьюдента;

S – квадратний корінь із незсувної і обґрунтованої статистичної оцінки дисперсії;

n – кількість спостережень;

$x_{\text{сер}}$ – середнє значення фактора.

Розрахунки показали, що $S = 42,679$.

Табличне значення критерія Стьюдента $t_{\text{табл}}$ шукаємо за заданою ймовірністю p і числом ступенів вільності $k = n - 2$.

У нашому випадку $p = 0,95$, $k = 6 - 2 = 4$, тому $t_{\text{табл}} = 2,776$.

Середнє значення фактора $x_{\text{сер}}$ розраховуємо шляхом ділення суми статистичних значень фактора на кількість спостережень. Розрахунки показали, що $x_{\text{сер}} = 22478,25$.

Відповідно до розрахунків проведених за формулою (3), відхилення прогнозного значення показника становить $\Delta y_{\text{прогн}} = 157,017$ тис. грн.

Розрахуємо нижню і верхню межу прогнозного значення показника, віднявши і додавши до прогнозного значення показника відхилення прогнозного значення показника:

$$U_{\text{прогн.}} - \Delta u_{\text{прогн.}} = 2640,953 - 157,017 = 2483,936 \text{ тис. грн.}$$

$$U_{\text{прогн.}} + \Delta u_{\text{прогн.}} = 2640,953 + 157,017 = 2797,970 \text{ тис. грн.}$$

Отже, якщо в наступному періоді (2019 рік) чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) становитиме 40000 тис. грн., то згідно побудованої економетричної моделі з ймовірністю $p = 0,95$ обсяг чистого прибутку потратить в проміжок [2483,936; 2797,970] тис. грн.

Висновки: Прибуток, для кожного господарюючого суб'єкта, є центральною фінансовою категорією, яка відображає позитивний фінансовий результат господарської діяльності підприємства, характеризує ефективність використання наявних ресурсів на підприємстві. Прибуток підприємства є важливою категорією, яка зміцнює фінансовий стан підприємства та водночас є першочерговим джерелом формування економічної стабільності в конкурентному середовищі. Під час проведення дослідження було здійснене економетричне моделювання та прогнозування фінансових результатів діяльності підприємства, а саме: досліджено взаємозв'язок між чистим прибутком і чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) підприємства методами економетричного аналізу. Дана модель складена на реальних статистичних даних діяльності авторемонтного підприємства, яке є складовою автотранспортної галузі. Завдяки економіко-математичним методам і моделям формування фінансового результату, підприємство може досліджувати взаємозв'язок між економічними показниками та впливом на них їх факторів, задля прийняття обґрунтованого управлінського рішення.

1. Бойчик І. М. Економіка підприємства : підручник. Київ: Кондор–Видавництво, 2016. 378 с.
2. Бутка М. П. Теорія прийняття рішень : підручник. Київ: «Центр учбової літератури», 2015. 360 с.
3. Моделювання економічних процесів : навч. посібник. Одеса: ОНЕУ, 2012. 132с.
4. Якименко-Терещенко Н. В., І. М. Клімович. Моделювання оптимізації прибутку підприємства. Ефективна економіка. 2018. № 4. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/4_2018/10.pdf (дата звернення 25.11.2019).
5. Ус С. А. Моделі й методи прийняття рішень : навч. посібник. Донецьк: НГУ, 2014. 300 с.

*УДК 657.37

Нагірська К.Є., к.е.н., доцент

Панасюк І.О.

Луцький національний технічний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗВІТНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

В статті проаналізовано наукові підходи вчених до визначення поняття звітності в контексті прийняття управлінських рішень. Досліджено етапи трансформації звітності, встановлено переваги та недоліки трансформації звітності, враховуючи потреби управління. Доведено, що звітність є важливим джерелом інформації для користувачів в процесі прийняття ними управлінських рішень.

Ключові слова: звітність, управлінська звітність, інтегрована звітність, трансформація звітності, користувачі звітності, управлінські рішення.

Nahirska K., Panasiuk I.

A STUDY OF THE REPORTING TRANSFORMATION IN THE CONTEXT OF MANAGERIAL DECISION-MAKING

The problem for the administrative staff is the ability to correctly and in a timely manner to make effective management decisions. Given that reporting information is the main source of information support for managerial decision-making, the research topic is relevant and needs scientific and practical development.

The article analyzes the scientific approaches of scientists to the definition of reporting in the context of managerial decision making.

The information contained in the reporting should be prompt, economically interesting and actively used by managers, founders and owners of the company in making management decisions.

Research of scientific literature gives grounds to claim the following: at the present stage, scientists identify managerial reporting with internal or operational; there is also an opinion about defining its place as a supplement to the financial statements that are formed within accounting. In our opinion, this does not correspond to the current practice of enterprise activity and the requirements for information support of enterprise management.

The development of accounting and its transformation is a continuous, progressive process that began actively at the end of the fifteenth century with the advent of the first accounting technologies, the systematization and processing of

---

* Нагірська К.Є., Панасюк І.О.

accounting data and the provision of accounting information in a form suitable for management decisions.

The stages of reporting transformation are investigated, the advantages and disadvantages of reporting transformation are established, taking into account management needs.

Main stages of reporting transformation:

1) study the general requirements for IFRS reporting; comparative analysis of IFRSs and P (C) IAS and NP (C) IAS, identifying differences in estimates; study of the requirements of IFRS 1 «First-time Adoption of IFRS»; IFRS accounting policies;

2) comparative analysis of accounting policies on requirements of P (C) IAS and NP (C) IAS and IFRS, identification of the scope of adjustments; gathering information needed for transformation; selection of the format of reporting components and preparation of working documents; adjustment, declassification; preparation of the opening balance sheet, preparation of the balance sheet and income statement in IFRS format; preparation of the statement of changes in equity and the statement of cash flows (by selected layout); preparation of notes and notes in IFRS format;

3) preparation of additional sections of reporting, adjustment of reporting indicators in the light of inflation, translation of indicators in foreign currency (if necessary).

International practice in reporting in the context of management decision-making has emerged as a relatively new type of reporting as integrated reporting. Instead, in Ukraine, a new form of enterprise reporting is management reporting.

In our opinion, the international practice of reporting in the context of management decisions is more sophisticated, because it takes into account the main purpose of reporting - to satisfy information needs and requests of its users. Reporting has proven to be an important source of information for users in their decision-making process.

Key words: reporting, management reporting, integrated reporting, reporting transformation, reporting users, management decisions.

Нагирская Е.Е., Панасюк И.О.

ИССЛЕДОВАНИЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ОТЧЕТНОСТИ В КОНТЕКСТЕ ПРИНЯТИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ

В статье проанализированы научные подходы ученых к определению понятия отчетность в контексте принятия управленческих решений. Исследованы этапы трансформации отчетности, установлено преимущества и недостатки трансформации отчетности, учитывая потребности управления. Доказано, что отчетность является важным источником информации для пользователей в процессе принятия ими управленческих решений.

Ключевые слова: отчетность, управленческая отчетность, интегрированная отчетность, трансформация отчетности, пользователи отчетности, управленческие решения.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Будь-які процеси, які відбуваються під час діяльності підприємства, здійснюються під керівництвом управлінського персоналу. При цьому основою управління діяльністю підприємства є ефективність прийняття управлінських рішень, від якої залежить безперерйне функціонування об'єкта управління. Проблемним для керівного персоналу є вміння вірно та вчасно приймати ефективні управлінські рішення. Враховуючи те, що звітна інформація є основним джерелом інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень, тема дослідження є актуальною та потребує науково-практичних розробок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення проблеми. Вітчизняні і зарубіжні науковці по-різному розкривають сутність звітності, її зміст, класифікацію, призначення, систему показників та методику формування. Теоретичні та методологічні основи формування звітності в контексті прийняття управлінських рішень знайшли відображення у працях таких науковців: Бабкіна О.М. [7], Іванова Ж.А. [6], Корягін М.В., Куцик П.О. [2], Костирко Р.О. [11], Кузіна Р.В. [12], Любимов М.О. [1], Позов А.Х. [5], Попов А.Н. [3], Югансон І.А. [4] та ін.

Сьогодні не існує уніфікованих і стандартизованих форм звітності для потреб управління, відсутні також єдині підходи науковців щодо методики та організації формування її показників.

Цілі статті. Метою статті є визначення сутності звітності, дослідження етапів трансформації звітності, виділення переваг та недоліків трансформації звітної інформації в контексті прийняття управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. Звітність підприємства являє собою одне з найважливіших джерел отримання інформації про результати діяльності підприємства, на основі сукупності фінансових та нефінансових показників діяльності.

Інформація, яка міститься в звітності повинна бути оперативною, економічно цікавою і активно використовуватись керівника-

ми, засновниками і власниками підприємства при прийнятті ними управлінських рішень.

Дослідження наукової літератури (табл. 1) дає підстави стверджувати наступне: на сучасному етапі вчені ототожнюють управлінську звітність з внутрішньогосподарською або оперативною; існує також думка щодо визначення її місця як доповнення до фінансової звітності, що формується в межах бухгалтерського обліку. На наше переконання, це не відповідає сучасній практиці діяльності підприємств та вимогам до інформаційного забезпечення управління підприємством.

Таблиця 1

Визначення сутності звітності
в контексті прийняття управлінських рішень

Автор	Визначення суті поняття «управлінська звітність»	Акценти
1	2	3
Любимов М.О. [1]	...це інтегрована система інформаційної підтримки процесу управління, метою якої є забезпечення інформаційних потреб користувачів, що полягає у формуванні показників на основі інформації, одержаної у різних підсистемах обліку, і підготовка звітів у формі і в терміни, що відповідають запитам різних груп користувачів	призначення; методика підготовки; форма подання
Попов А.Н. [3]	...систематизована обліково-аналітична інформація у вигляді облікових і розрахункових показників, представлена по внутрішньо-фірмових формах і призначена для внутрішніх користувачів з метою прийняття ними управлінських рішень, не тільки поточного, але і стратегічного характеру	зміст звітів; форма подання; призначення

Продовження табл. 1

1	2	3
Югансон І.А. [4]	...система необхідної релевантної цільової фінансової та нефінансової інформації про майно, капітал, зобов'язання, доходи та витрати структурних підрозділів організації, їх взаємозв'язки, господарські процеси та їх результати, про внутрішні та зовнішні фактори, яка передана у відповідній формі, орієнтована на користувача, використовується при плануванні, контролі та регулюванні показників фінансово-господарської діяльності організації	зміст звітів; форма подання; призначення
Позов А.Х. [5]	... (1) інструмент управління господарством (засіб інформаційного забезпечення процесу управління; засіб моніторингу економічного стану підприємства) та інструмент управління інформаційним забезпеченням (засіб адаптації та моніторингу облікової системи до потреб управління), і (2) елемент методу бухгалтерського обліку (засіб узагальнення (агрегації, синтезу) та надання облікової інформації), а також (3) документ, вміст якого представляє економічну інформацію у певному наборі фактичних (історичних) та оціночних (розрахункових) показників для порівняння їх планово-нормативних і досягнутих значень	методика підготовки; призначення; зміст звітів

Продовження табл. 1

1	2	3
Іванова Ж.А. [6]	...форма подання відомостей, істотних для вибору певного варіанта дій з безлічі альтернативних	форма подання; призначення
Бабкіна О.М. [7]	...система взаємопов'язаних показників, що характеризують умови та результати діяльності компанії в цілому або окремих її підрозділів за звітний період	зміст звітів; періодичність подання

*Розроблено автором

Ми погоджуємось із думкою науковців, які вважають звітність одним із головних інструментів управління підприємством [5], інтегрованою системою фінансових та нефінансових показників які є основною інформаційною підтримкою процесу управління [1, 2, 4].

Цікавою є думка науковця Жданової А.Б.: «управлінський облік і звітність є базисом для підготовки будь-якої іншої звітності. Таким чином, незважаючи на те, що управлінський облік як поняття і технологія визначився не так давно, проте об'єктивна необхідність його ведення була завжди. Штучний поділ облікових процедур підприємства на окремі, не пов'язані один з одним види обліку, фінансовий, податковий, управлінський, породжує додаткові витрати на їх ведення та узгодження, а також знижує корисність інформації» [8].

Розвиток бухгалтерської звітності та її трансформація є постійним прогресивним процесом, який активно розпочався наприкінці XV століття з появою перших облікових технологій, систематизації та оброблення облікових даних і надання облікової інформації у вигляді, придатному для прийняття управлінських рішень.

Можна виділити наступні етапи трансформації бухгалтерської звітності (табл. 2).

Таблиця 2

Складові етапів трансформації звітності

№ з/п	Етап трансформації	Основні складові
1	2	3
1.	Підготовчий	<ul style="list-style-type: none"> – Вивчення загальних вимог до звітності у форматі МСФЗ – Порівняльний аналіз МСФЗ та П(С)БО і НП(С)БО, виявлення розходжень в оцінках – Вивчення вимог МСФЗ (IFRS) 1 «Перше застосування МСФЗ» – Складання облікової політики за МСФЗ
2.	Безпосередня трансформація	<ul style="list-style-type: none"> – Порівняльний аналіз облікової політики за вимогами П(С)БО та НП(С)БО і МСФЗ, виявлення сфери коригувань – Збір інформації, необхідної для трансформації – Вибір формату компонентів звітності та підготовка робочих документів – Коригування, декласифікація, перекласифікація – Підготовка початкового балансу – Підготовка балансу та звіту про прибутки та збитки у форматі МСФЗ – Підготовка звіту про зміни у капіталі та звіту про рух грошових коштів (за обраним макетом) – Підготовка пояснень та приміток до звітності у форматі МСФЗ
3.	Посттрансформаційні процедури	<ul style="list-style-type: none"> – Підготовка додаткових розділів звітності – Коригування показників звітності з урахуванням інфляції – Переведення показників у іноземну валюту (за необхідності)

*Розроблено автором

Дослідження трансформації звітності дає змогу виділити найбільш важливі переваги і недоліки цього процесу (табл. 3), які не можуть бути оцінені однозначно через їх складності і різноманітності супутніх факторів.

Таблиця 3

Переваги та недоліки трансформації звітності

Переваги	Недоліки
1	2
Звітність у залежності від розміру об'єкта	
<ul style="list-style-type: none"> – Пошук шляхів розв'язання для задоволення інформаційних потреб суб'єктів господарювання з точки зору їх розміру і масштабу операцій 	<ul style="list-style-type: none"> – Обмеження в розкритті інформації для малого та середнього бізнесу (наприклад, спрощений балансовий звіт або звіт про доходи) – Складні правила, розширені форми у звітності великих організацій
Стандартизація звітності	
<ul style="list-style-type: none"> – Стандартизовані і загальні правила в різних місцях, часі і ринках – Забезпечення належної якості інформації, що розкривається – Міжнародні організації, діючі асоціації та кооперація у сфері стандартизації звітності 	<ul style="list-style-type: none"> – Стандартизація виявляється контрпродуктивною після перевищення певної межі стандартів, яка важко визначається – Монополія знижує мотивацію для коригувальних дій і може привести до зниження якості стандартів – Стандарти пропонують можливість застосування конкретного рішення, а не обов'язково найбільш відповідного – Монополія міжнародних організацій у розробці та здійсненні рішень про зміни у звітності
Створення інформації	
<ul style="list-style-type: none"> – Розширення інформації за новими галузями знань – Можливість створення додаткових звітів у залежності від потреб 	<ul style="list-style-type: none"> – Можливість втрати конкурентоспроможності – Довільні основні характеристики інформації, представлена в додатковій звітності – Свобода в добровільному розкритті може вплинути на маніпулювання інформацією
Додаткова звітність у порівнянні з бухгалтерською	
<ul style="list-style-type: none"> – Свобода і творчість у підготовці звітів, їх форм, масштабів – Вплив на імідж і репутацію підприємства 	<ul style="list-style-type: none"> – Немає зв'язку з принципами / методами бухгалтерського обліку – Інформація не виникає з бухгалтерських записів і не підлягає бухгалтерському законодавству

Продовження табл. 3

1	2
Інтегрована звітність	
– Інтеграція фінансової та нефінансової інформації в одній звітності – Задоволення інформаційних потреб зацікавлених сторін – Розробка стандартів	– Вибіркове розкриття інформації і відсутність деталей – Можливість використання розкритої інформації конкурентами – Ризик відповідальності перед зацікавленими сторонами – Відсутність загальноприйнятих моделей для підготовки інтегрованих звітів – Велика група зацікавлених сторін і їх різні інформаційні потреби

*Розроблено автором

Варто зазначити, що одним із проблемних питань є досягнення головної мети формування звітності – надання зацікавленим користувачам відповідної інформації, яка задовольняє усі їх потреби та запити. Окремі науковці [3, 6] вважають, що це неможливо, оскільки існують групи, що представляють різноманітні і конфліктні цілі між зацікавленими сторонами.

У міжнародній практиці формування звітності в контексті прийняття управлінських рішень з'явився відносно новий вид звітності як інтегрована звітність. Натомість, в Україні новою формою звітності для підприємств є звіт про управління.

Варто відмітити, що звітний період для інтегрованої звітності може охоплювати рік, два роки і більше. Згідно з п. 4.59 Міжнародних основ інтегрованої звітності [9] тривалість кожного звітного періоду і причина вибору такої тривалості можуть вплинути на характер та своєчасність інформації, яка представляється в інтегрованому звіті. Це зумовлено тим, що на питання більш довгострокового характеру сильніше впливає невизначеність, інформація про них може бути скоріше якісною за природою. У той же час, інформація короткострокового характеру краще піддається кількісному оцінюванню. У свою чергу, звітним періодом для складання звіту про управління відповідно до п. 2.8 проекту Методичних рекомендацій зі складання звіту про управління Міністерства фінансів України [10] є календарний рік, який починається з 1 січня та закінчується 31 грудня. На нашу думку, міжнародна практика фор-

мування звітності в контексті прийняття управлінських рішень, є більш досконалою, адже враховує основне призначення звітності – задовільнити інформаційні потреби та запити її користувачів.

Висновки. Визначено, що для ефективного функціонування підприємства, управлінські рішення керівним персоналом повинні прийматися вчасно на основі достовірної, якісної інформації. Досліджено етапи, переваги та недоліки трансформації звітності. Доведено, що звітність є важливим джерелом інформації для користувачів в контексті прийняття ними управлінських рішень, тому тема дослідження залишається актуальною та потребує подальших досліджень і науково-практичних розробок.

1. Любимов М.О. Формування управлінської звітності підприємств (на прикладі харчової промисловості) : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)». Одеса, 2012. 22 с.
2. Корягін М.В., Куцик П.О. Проблеми та перспективи розвитку бухгалтерської звітності: моногр. К.: Інтерсервіс, 2016. 276 с.
3. Попов А.Н. Управленческая отчетность: критический анализ существующих подходов и определений. Фундаментальные исследования. 2012. № 6. С. 753 – 757.
4. Югансон И.А. Управленческая отчетность: сущность и принципы формирования. Бухгалтерский учет. 2008. № 5. С. 45 – 46.
5. Позов А.Х. Формування внутрішньогосподарської (управлінської) звітності промислових підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» К., 2013. 22 с.
6. Иванова Ж.А. Внутренняя управленческая отчетность как информационная основа анализа. Вопросы экономики и права, 2011. № 4. С. 360 – 364.
7. Бабкина О.М. Разработка форм стратегической управленческой отчетности. Известия Иркутской гос. экон. академии, 2010. № 5. С. 170 – 175.
8. Жданова А. Б. Международные системы управленческого учета : учеб. Пособие. Томск : Изд-во Томского политехн. ун-та, 2011. 162 с.
9. The International <IR> Framework. 2013. URL: <https://integratedreporting.org/resource/international-ir-framework> (дата звернення: 20.11.2019).
10. Про затвердження Методичних рекомендацій зі складання звіту про управління: Наказ Міністерства фінансів України № 982 від 07.12.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18> (дата звернення: 20.11.2019).
11. Костирко Р.О. Інтегрована звітність - інструмент соціально відповідального бізнесу // Часопис економічних реформ. 2014. № 1. С. 49-54.
12. Кузіна Р.В. Корпоративний облік і звітність в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку: моногр. Херсон, 2015. 416 с.

*УДК 336:004.896(07)

Пиріг С.О., к.е.н., доцент

Іщук Л.І., к.е.н., доцент

Ніколаєва А.М., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано сучасний стан розвитку галузі роздрібною торгівлі в Україні. Наведені основні показники та фінансові результати розвитку роздрібною торгівлі, обсяги продажу товарів через мережу Інтернет, товарооборот імпорту товарів та виготовлених на території України.

Ключові слова: роздрібна торгівля, роздрібний товарооборот, об'єкти торгівлі, підприємства роздрібною торгівлі.

Pyrih S., Ischuk L., Nikolaeva A.

ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF DEVELOPMENT RETAIL TRADE IN UKRAINE

The article analyzes the current state of development of the retail trade industry in Ukraine. The main indicators and financial results of the development of retail trade, volumes of sales of goods through the Internet, commodity turnover of imports of goods and manufactured in Ukraine are given.

Retail is the main link in the organization of domestic trade in consumer goods and the most important economic activity in the field of commodity circulation. The level of retail development reflects the state of the relationship between production and consumption, and ultimately is a characteristic of the standard of living of the population. Retailing completes the economic chain by translating consumer goods from circulation into consumption and is of major socio-economic importance; it sells goods to the public for personal consumption. Retail activity is conditioned both by macroeconomic transformations in Ukraine and by the peculiarities of its activity by economic entities, the results of which affect the standard of living of every citizen. High competitiveness, economic situation, supply-demand ratio for goods and services are forcing retailers to adapt their resources to new prices and changes in turnover. Therefore, an analysis of the current state and prospects for the development of the retail industry is important in today's context. Improving the quality of customer service and improving the organization of sales of goods is the main task of trade entities in a competitive environment to attract a contingent of customers and thus their cash income.

---

* Пиріг С.О., Іщук Л.І., Ніколаєва А.М.

Key words: retail trade, retail trade turnover, objects of trade, retail trade enterprises.

Пыриг С.А., Ишук Л.И., Николаева А.Н.

АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ РАЗВИТИЯ РОЗНИЧНОЙ ТОРГОВЛИ УКРАИНЫ

В статье проанализировано современное состояние развития отрасли розничной торговли в Украине. Приведены основные показатели и финансовые результаты развития розничной торговли, объемы продаж товаров через Интернет, товарооборот импорта товаров а также изготовленных на территории Украины.

Ключевые слова: розничная торговля, розничный товарооборот, объекты торговли, предприятия розничной торговли.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Роздрібна торгівля є основною ланкою організації внутрішньої торгівлі споживчими товарами і найважливішим видом економічної діяльності у сфері товарного обігу. Рівень розвитку роздрібної торгівлі відображає стан взаємовідносин між виробництвом і споживанням, а в кінцевому підсумку є характеристикою рівня життя населення. Роздрібна торгівля завершує ланцюг господарських зв'язків, переводячи споживчі товари із сфери обігу у сферу споживання і має важливе соціально-економічне значення; у ній здійснюється продаж товарів населенню для особистого споживання.

Діяльність роздрібної торгівлі зумовлюється, як макроекономічними трансформаціями в Україні, так і особливостями її діяльності суб'єктами господарювання, результати якої впливають на рівень життя кожного громадянина. Висока конкуренція, економічна ситуація, співвідношення між пропозицією і попитом на товари і послуги змушують підприємства роздрібної торгівлі адаптовувати свої ресурси до нових цін та зміни обсягу товарообігу. Тому, аналіз сучасного стану та перспектив розвитку галузі роздрібної торгівлі має важливе значення в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідження проблем та перспектив розвитку галузі роздрібної торгівлі висвітлені у роботах вчених: В.В. Апопій, О.М. Азарян, І.О. Бланка, Г.М. Богославець, О.О. Кавуна, Н.О.

Голошубова, Л.О. Лігоненко, А.А. Мазаракі, та ін. Проте, аналіз сучасного стану та тенденцій зростання роздрібно́ї торгівлі потребує детального дослідження.

Цілі статті. Метою даної статті є аналіз сучасного стану та тенденцій зростання роздрібно́ї торгівлі в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Так, як посередниками між виробниками та сектором роздрібно́ї торгівлі є суб'єкти оптової торгівлі, то останнім етапом процесу розподілу товару є найбільш перспективний сектор економіки – роздрібна торгівля, яка є однією з видів економічної діяльності у сфері товарообігу, що охоплює купівлю-продаж товарів кінцевому споживачу та надання йому торговельних послуг.

О. Кавун термін «роздрібна торгівля» розглядає, «як – вид підприємницької діяльності у сфері торгівлі, пов'язаний з реалізацією товарів безпосередньо споживачу для особистого, побутового, сімейного, домашнього використання» [1, с. 97]. О. Азарян стверджує, що «це будь-який бізнес, який зосереджує свої маркетингові зусилля на задоволенні кінцевого споживача за допомогою організації продажу товарів і послуг» [2, с. 19]. В свою чергу В. Апопій трактує термін «роздрібна торгівля», як «торгівля товарами та надання послуг покупцям для особистого сімейного, домашнього використання, не пов'язаного з підприємницькою діяльністю» [3, с. 69]. На основі поданих тлумачень можемо сказати, що роздрібна торгівля – це вид економічної діяльності та відносин між споживачами й виробниками товарів і послуг, що спрямовані на задоволення потреб населення та зростання бізнесу.

Підвищення якості обслуговування покупців та вдосконалення організації продажу товарів є головним завданням суб'єктів торгівлі в умовах конкуренції щодо залучення клієнтів і тим самим їх грошових доходів. Розглянемо показники стану сучасної роздрібно́ї торгівлі в Україні.

В табл. 1 представлені основні показники розвитку роздрібно́ї торгівлі України за 2010-2018 роки, де бачимо, що обсяг роздрібно́го товарообороту підприємств, які здійснюють діяльність із роздрібно́ї торгівлі має тенденцію до зростання. Роздрібний товарооборот – це дохід від перепродажу безпосередньо населенню

товарів (за готівку, банківські платіжні картки тощо) як у магазинах, так і поза магазинами з урахуванням суми непрямих податків на продані споживчі товари (ПДВ тощо). Протягом усіх аналізованих років у структурі обсягу роздрібного товарообороту підприємств 40% займають продовольчі товари і 60% непродовольчі.

Таблиця 1

Основні показники розвитку роздрібної торгівлі України

Показники	Роки					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Роздрібний товарооб. підприємств, млн грн	280890	433081	438343	487558	555975	587785
у міських поселеннях, млн грн	398052	400664	446508	511462	542325	615288
у сільській місцевості, млн грн	35029	37679	41049	44512	45460	53082
Оборот роздрібної торгівлі, млн грн	888773	901924	1031679	1175319	816554	930629
Роздрібний товарооборот на одну особу, грн	9520	10194	11418	13051	13863	15838
Продаж прод. товарів на 1 особу, грн	3909	4211	4686	5353	5519	6866
Продаж непрод. товарів на 1 особу, грн	5611	5983	6716	7703	8625	8990
Індекси фізичного обсягу роздріб. товарооб., %	108,6	90	80,2	104,3	106,5	106,2
Продовольчі товари, млн грн	177826	181056	200386	227950	233938	289404
Непродовольчі товари, млн грн	255255	257287	287172	328025	353847	378966

Оборот роздрібної торгівлі це узагальнений показник, який складається з роздрібного товарообороту юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, основним видом економічної діяльності яких є роздрібна торгівля. Як видно з табл. 1 оборот роздрібної торгівлі на кінець 2018 року збільшився на 114075 млн грн і становить 930629 млн грн Індекс фізичного обсягу обороту роздрібної торгівлі у 2018 році відносно 2017 року у порівнянних цінах становив 106,1%. Дані щодо індексів фізичного обсягу обороту роздрібної торгівлі по регіонах наведено на рис. 2.

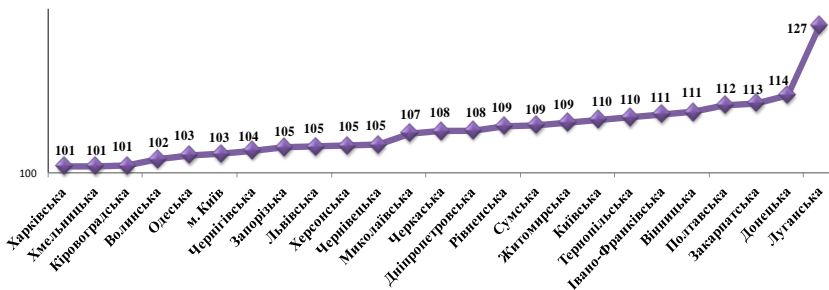

Рис. 2. Індекси фізичного обсягу обороту роздрібною торгівлі у 2018 році за регіонами

Серед регіонів найбільший приріст обороту роздрібною торгівлі у 2018 році порівняно з 2017 роком спостерігався в Луганській (на 26,8%), Донецькій (на 14,2%), Закарпатській (на 12,7%), Полтавській (на 12,3%) та Вінницькій (на 11,1%) областях. На рис. 3 представлена динаміка кількості суб'єктів господарювання за видом економічної діяльності «Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів», де видно, що на кінець 2017 року кількість підприємств збільшилось на 7346 одиниць, а фізичних осіб-підприємців зменшилось на 79962.

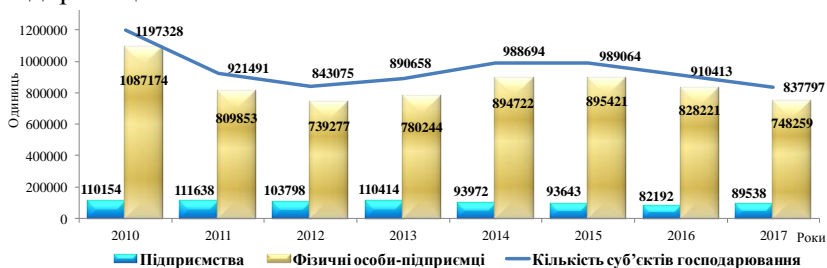

Рис. 3. Динаміка кількості суб'єктів господарювання

Щодо кількості найманих працівників (рис.4) у суб'єктах господарювання, то до кінця 2015 року вона мала тенденцію до зменшення і становила 900 тис. осіб, а на кінець 2018 року

кількість становила 971 тис. осіб, що більше на 71 тис. осіб.

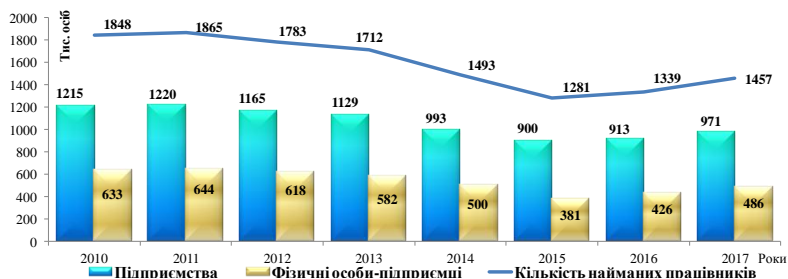

Рис. 4. Динаміка кількості найманих працівників у суб'єктах господарювання

Торгова площа продовольчих магазинів збільшується з кожним роком. Такі дані можуть говорити про відкриття торгових центрів та гіпермаркетів з відповідною площею. Тенденція непродовольчих магазинів з 2013 року йде до спадання (рис. 5).

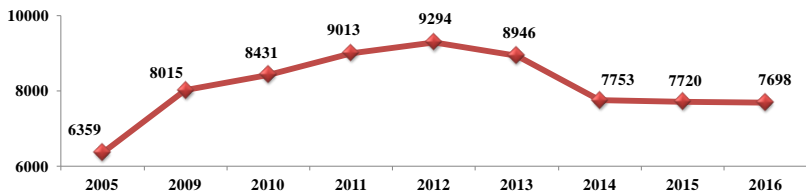
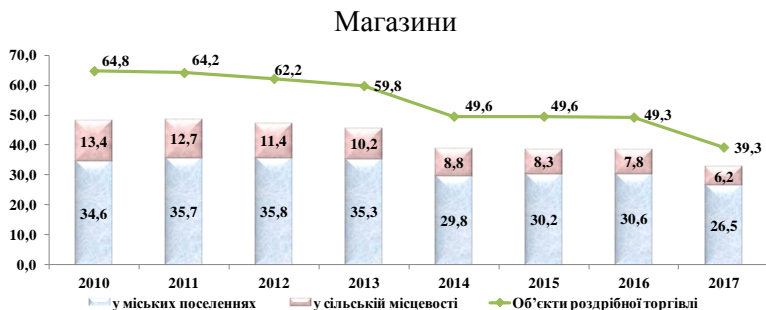

Рис. 5. Динаміка торгової площі роздрібної торгівлі, тис.м²

Динаміка торгової мережі підприємств роздрібної торгівлі України за типом місцевості представлені на рис. 6, де видно тенденцію зменшення об'єктів роздрібної торгівлі, як у міських поселеннях, так і у сільській місцевості. Також спостерігається зменшення кількості напівстаціонарних об'єктів торгівлі (кіоски, автозаправні станції і т.ін) протягом 2010-2017 років. Дані свідчать що, будівництво торговельних центрів збільшується у регіонах, оскільки земельні ділянки у великих містах коштують дуже дорого, орендні ставки регулярно підвищуються в залежності від місця розташування торговельного центру та деяких інших чинників. Найвища орендна плата за торговельну площу спостерігається у містах із найвищою купівельною спроможністю населення: Києві,

Донецьку, Дніпропетровську й Одесі.

**Об'єкти торгівлі напівстаціонарні
(кіоски, автозаправні станції)**

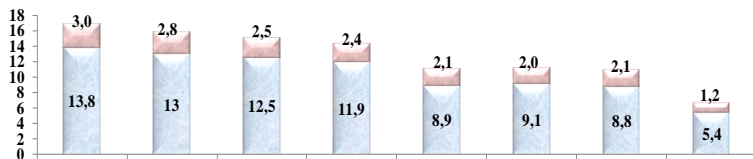

Рис. 6. Торгова мережа підприємств роздрібної торгівлі за типом місцевості, тис.

На рис. 7 наведена динаміка обсягів продажу товарів через мережу Інтернет, де видно, що навіть інформатизація торгівлі, використання інтернет-комунікацій та інформаційних техно-логій все, ще не стали достатніми поштовхами для нарощування масштабів роздрібного сегмента сфери товарного обігу України. Відповідний показник у 2017 році досяг лише рівня 1,17%, що значно поступається масштабам інтернет-торгівлі в економічно розвинених державах, де швидкість та ефективність інтернет-торгівлі в рази вища. Тому, в системі державного регулювання модернізації сфери товарного обігу України постає завдання широкого впровадження і використання електронних, цифрових та інформаційних технологій і не лише в частині купівлі/продажу, але й в усі складові та елементи бізнес-процесів та торгово-

технологічних операцій.

Рис. 7. Обсяги продажу товарів через мережу Інтернет

Сюди потрібно додати й іншу не менш важливу проблему, що стосується критично високого рівня імпортозалежності України. На рис. 8 чітко простежується тенденція до збільшення обсягів продажу товарів імпорту в порівнянні зі значно нижчими темпами приросту збуту товарів, виготовлених на території України.

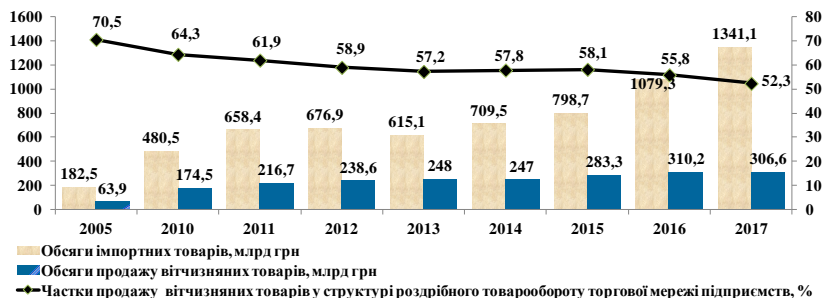

Рис. 8. Обсяги продажу, частки товарів у структурі роздрібногo товарообороту виготовлених на території України, та імпорту товарів

Скорочення частки вітчизняних товарів у структурі роздрібного товарообороту є негативним аспектом функціонування вітчизняної сфери товарного обігу та наявності істотних недоліків державного регулювання і недопущення її монополізації. Негативними наслідками критично високої імпортозалежності економіки та її внутрішнього ринку є девальвація національної грошової одиниці, стагнація внутрішнього (особливо місцевого) виробництва, залежність попиту та рівня задоволення потреб споживачів від тенденцій функціонування зарубіжних виробників та імпортерів, виведення доходів та капіталу за межі країни.

Показники фінансових результатів наведені в табл. 2, де видно, що протягом 2011-2014 років кількість збиткових підприємств у % до загальної кількості підприємств коливалась в середньому до 34%. На кінець 2017 року збиткових підприємств зменшилось на 9,3% і становлять 25,1%, що є позитивним у розвитку підприємств торгівлі.

Таблиця 2

Показники фінансових результатів, млн грн

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ФР, млн грн	9608	-6048	-128135	-80564	7277	39296
Підприємства, які одержали:						
Прибуток, млн грн	43878	36529	34361	56898	74418	89285
Збиток, млн грн	34270	42576	162496	137463	67141	49989
Рентабельність, %	12	10	-13	-1	16	19
ЧП (ЧЗ), млн грн	211	-13249	-133219	-88161	-4842	25874
Підприємства, які одержали:						
Прибуток, млн грн	35498	29721	27826	48155	62763	75741
Збиток, млн грн	35288	42970	161045	136316	67605	49866
Підприємства, які одержали прибуток (збиток) у % до заг. к-ті підприємств						
Прибуток	64	65,9	65,6	75,7	75,4	74,9
Збиток	36	34,1	34,4	24,3	24,6	25,1

Наявність збитків за фінансовими результатами певною мірою пояснюється нестабільністю вітчизняної та світової економік. Але виявлені відмінності у формуванні фінансових результатів дозволяють стверджувати, що діяльність підприємств

роздрібної торгівлі щорічно супроводжується виникненням ситуацій ризику, які зумовлені впливом як галузевих, так і внутрішніх чинників. Разом з тим, набувають обертів темпи створення інтернет-магазинів, де придбання товарів дає змогу заощаджувати час і гроші (ціни зазвичай нижчі).

Висновки. Для забезпечення розвитку економіки та стабілізації діяльності торговельних підприємств в Україні необхідно сформувати ефективну інфраструктуру торгівлі. Базовим підходом до розвитку роздрібної торгівлі має бути споживач, для якого суб'єкти підприємницької діяльності повинні постійно підвищувати рівень задоволення його потреб у товарах, тим самим формуючи власні конкурентні переваги, враховуючи при цьому сучасний стан роздрібної торгівлі в Україні, який характеризується певною динамікою, що дозволяє суб'єктам підприємницької діяльності пристосовуватися до умов функціонування ринку та забезпечувати прибутковість своєї діяльності.

Підвищення ефективності функціонування об'єктів роздрібної торгівлі, формування конкурентного ринку продавців та покупців, розвиток підприємницького середовища вимагає комплексного дослідження в напрямі проведення аналізу та оцінки підприємницької діяльності об'єктів роздрібної торгівлі у регіонах держави. Це дозволить виявити «вузькі місця», недоліки щодо розвитку підприємництва в сфері роздрібної торгівлі, та на цій основі розробити заходи по їх усуненню.

1. Кавун О. Підприємницькі мережі у роздрібній торгівлі України: сутність, класифікація і перспективи формування. Актуальні проблеми економіки. 2010. № 5 (107). С. 97–102.
2. Азарян О., Локтев Е., Оліфіров В. Організація і технологія торгівлі: навч. посіб. Донецьк: Дмитренко, 2007. 528 с.
3. Апопій В. Організація торгівлі: підручник 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 616 с.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 3.11.2019).

*УДК 657.1

Писаренко Т.М., к.е.н., доцент

Московчук А.Т., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

СТРАТЕГІЧНИЙ ОБЛІК ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

У статті висвітлено особливості побудови прогновної моделі фінансової звітності при операціях з виробничими запасами промислового підприємства.

Ключові слова: стратегічний управлінський облік, виробничі запаси, стаття балансу, прогнозна модель балансу.

Pysarenko T., Moskovchuk A.

STRATEGIC ACCOUNTING OF MANUFACTURING INVENTORIES IN INDUSTRIAL ENTERPRISE

The need for significant resources to acquire inventories requires that they be managed.

As inventory management can be seen for a long period of time, the boundaries of management accounting are widening. In this case we are talking about strategic management inventory.

Despite the large number of publications, the issue of organizing strategic inventory accounting remains relevant.

The purpose of writing the article is to highlight the features of strategic management accounting of industrial inventory.

In the article the features of construction of the forecast model of the financial reporting at operations with production stocks of the industrial enterprise are covered.

Due to the limited financial resources of any company, analysts always have the question of determining the volume of purchase of production stocks. The purchase of inventories is determined by the need for planned production, available balances at the beginning of the planning period, and estimated balances at the end of the planning period.

Any purchase of inventories is accompanied by settlements with suppliers of those inventories. These operations should also be reflected in the forecast balance sheet model. The amount that will be transferred to suppliers will be determined by various factors: the available cash resources, the frequency of their receipt at the company, the order of payment of mandatory payments (wages, taxes, utilities, interest on loans,

---

* Писаренко Т. М., Московчук А.Т.

other). The above factors will affect the amount owed to inventory providers and therefore the forecast balance sheet model.

The article describes the sequence of analytical actions in forecasting settlements with suppliers of inventories and recommendations for forecasting individual financial statements.

Thus, simple inventory operations involve a set of interrelated purchasing, utilization, and inventory calculations.

Each of these operations influences the finite balance forecast model. From the accounting point of view, in order to build a forecast model of the balance it is necessary to enter the forecast figures for the following economic operations: purchase of production stocks; use of inventories for production needs; inventory balances at the end of the reporting period; transferring funds to suppliers.

Under these operations, the analyst will be able to form a balance sheet model and see the effect of inventory dynamics on the forecast balance sheet item. It will also be possible to form models of the forecast form 2 «Statement of financial results» and the forecast form 3 «Statement of cash flows». Actually, the forecast financial statements are an information guideline for the activity of the enterprise aimed at achieving its goal.

Key words: strategic management accounting, inventories, balance sheet item, forecast balance model.

Писаренко Т.Н., Московчук А.Т.

СТРАТЕГИЧЕСКИЙ УЧЕТ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ЗАПАСОВ НА ПРОМЫШЛЕННОМ ПРЕДПРИЯТИИ

В статье освещены особенности построения прогнозной модели финансовой отчетности при операциях с производственными запасами промышленного предприятия.

Ключевые слова: стратегический управленческий учет, производственные запасы, статья баланса, прогнозная модель баланса.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Виробнича діяльність будь-якого підприємства потребує виробничих запасів. Питома вага виробничих запасів є досить значною у виробничому секторі. За даними Державної служби статистики України станом на 31.12.2017 р. запаси промисловості становили 23,5% вартості оборотних активів [1].

Потреба у значних ресурсах на придбання виробничих запасів вимагає належного управління ними. Саме ці питання допомагає вирішити стратегічний управлінський облік.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми.

Питання обліку виробничих запасів висвітлені у численних працях науковців. Серед праць вітчизняних науковців можна виділити матеріали класичних навчальних посібників, у яких висвітлюються особливості первинного, аналітичного та синтетичного обліку виробничих запасів. Це відомі навчальні видання Бутинця Ф.Ф., Голова С.Ф., Кірейцева Г.Г., Кужельного М.В., Кузьмінського А.М., Лінника В.Г., Моссаковського В.Б., Пушкаря М.С., Садовської І.Б., Сопка В.В., Ткаченко Н.М. та інших.

Разом з традиційним обліком все частіше в обліковому процесі використовують елементи управлінського обліку, зокрема управлінського обліку виробничих запасів [2-7]. Оскільки управління виробничими запасами може розглядатися у тривалому часовому проміжку, то межі управлінського обліку розширюються. У цьому випадку мова йде про стратегічний управлінський облік виробничих запасів.

Не зважаючи на значну кількість публікацій, питання організації стратегічного обліку виробничих запасів залишається актуальним.

Цілі статті. Метою написання статті є висвітлення особливостей стратегічного управлінського обліку виробничих запасів на промисловому підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Через обмеженість фінансових ресурсів будь-якого підприємства перед аналітиками завжди стоїть питання визначення обсягів закупки виробничих запасів. Закупка запасів визначається, перш за все, потребою на плановий випуск продукції, наявними залишками на початок планового періоду і прогнозними залишками на кінець планового періоду:

$$Z_i = H_i \times V_{pi} + M_{ki} - M_{pi}, \quad (1)$$

де Z_i – обсяг закупівель запасів окремого виду в натуральному вираженні;

H_i – норма витрат матеріальних запасів на одиницю продукції i -го виду;

V_{pi} – плановий обсяг виробництва продукції i -го виду;

M_{ki} – запас окремого виду запасів у натуральному вираженні на кінець періоду;

M_{pi} – запас окремого виду запасів у натуральному вираженні на початок періоду.

Вартість закупівель запасів у грошовому вираженні (Z_r) розраховують за формулою:

$$Z_r = \sum Z_i \times C_i, \quad (2)$$

де Z_r – вартість закупівель запасів у грошовому вираженні;

C_i – ціна одиниці запасу i -го виду.

Ця операція вплине на прогнозну модель балансу, змінивши статті «Запаси» і «Кредитори (постачальники)» (має місце збільшення згаданих статей).

Будь-яке придбання запасів супроводжується розрахунками з постачальниками цих запасів. Ці операції також повинні бути відображені в прогнозній моделі балансу. Сума, яка буде перерахована постачальникам буде визначатися різними чинниками: наявними грошовими ресурсами, періодичністю їх надходження на підприємство, черговістю оплати обов'язкових платежів (заробітна плата, податки, комунальні платежі, відсотки по кредитах, інші). Вказані вище фактори впливатимуть на суму заборгованості перед постачальниками матеріальних запасів, а отже й на прогнозну модель балансу.

Взагалі, слід зазначити, що прогнозна модель балансу буде реагувати на будь-які зміни умов прогнозних передбачень. Фактично зміна прогнозного балансу подібна до зміни статичного балансу, лише з тією відмінністю, що статичний баланс реагує виключно

на зміни операцій, які фактично відбулися і несуть у собі юридичне наповнення.

Для прогнозу розрахунків з постачальниками доцільно послідовно провести такі аналітичні дії (етапи).

По-перше, проаналізувати динаміку виробництва продукції за останні кілька років. Період має визначити керівник аналітичного відділу. Якщо підприємство дуже динамічно розвивається та знаходиться на етапі стрімкого зростання і конкуренція на найближчий період йому не загрожує, то можна розрахувати середній ріст обсягів виробництва, наприклад, за три роки. Ріст на наступний рік планувати у розмірі розрахованого середнього темпу зростання. При розрахунках на наступні періоди можна планувати показники за цим же принципом. При цьому щороку аналітичний відділ може коригувати річні показники з урахуванням фактичних даних звітного періоду. У той же час при розробці прогнозних показників доцільно враховувати можливості наявних виробничих потужностей забезпечити прогнозний випуск продукції. Отже все буде залежати від стратегічних завдань власників бізнесу.

На другому етапі доцільно провести оцінку фактичних витрат виробничих запасів у кожному звітному періоді за визначений аналітичний період. Цей показник динамічно змінюється залежно від обсягів виробничої програми і динаміки цін та виробничі запаси.

Наступним кроком буде аналіз залишків виробничих запасів на початок і кінець кожного звітного періоду за визначений аналітичний період. Прогнозування цих показників можна здійснювати використовуючи науково обґрунтовані норми виробничих запасів для безперебійної роботи промислового підприємства. Але можна використовувати усереднені показники залишків виробничих запасів, які зазвичай знаходилися на складах підприємства.

Після вказаних аналітичних дій приступають до встановлення обсягів закупки сировинних запасів за окремо визначений період. Розрахунки здійснюються у кількісному та вартісному вираженні. Для визначення вартісних показників щодо виробничих запасів потрібно застосовувати прогнозні ціни на сировинні запаси. Це є, зазвичай, найскладнішою частиною цих розрахунків, оскільки

передбачити ціни не так просто. Одним з варіантів прогнозування цін є їхнє коригування на прогнозний коефіцієнт інфляції. Прогнозні закупки обов'язково потрібно поділити хоча б за кварталами.

На завершення аналітик повинен визначити періодичність розрахунків за виробничі запаси у кожному році з визначеного аналітичного періоду. Цей показник безпосередньо впливатиме на показник грошових потоків. Прогнозування розрахунків за виробничі запаси можна почати з аналізу укладених договорів, у яких прописано порядок розрахунків за виробничі запаси. Також потрібно проаналізувати фактичний стан розрахунків за такі запаси, який традиційно склався на підприємстві. На основі цих даних можна спрогнозувати динаміку розрахунків у розрізі кварталів. Наприклад, взяти середній відсоток квартальних перерахувань за даними вибраного аналітичного періоду і за цими пропорціями розрахувати прогнозні розрахунки з постачальниками на основі прогнозних закупок.

Прогнозуючи розрахунки з постачальниками аналітик повинен врахувати можливість здійснення таких операцій у майбутньому. Тобто потрібно постійно враховувати наявність власних коштів на підприємстві або можливість їх залучення.

При залученні коштів потрібно враховувати їхню вартість та фінансову спроможність підприємства погасити такі залучення.

Висновки. Отже, прості операції з виробничими запасами, насправді передбачають комплекс взаємопов'язаних дій по закупівлі, використанні та розрахунках за виробничі запаси.

Кожна з цих операцій впливає на прогнозну модель кінцевого балансу.

З облікової точки зору для побудови прогнозної моделі балансу потрібно вписати прогнозні цифри для таких господарських операцій:

- закупка виробничих запасів у розрізі показників: за видами матеріальних запасів, за кількістю, за вартістю;
- використано виробничих запасів у розрізі показників: за видами матеріальних запасів, за кількістю, за вартістю;
- залишки виробничих запасів у розрізі показників: за видами матеріальних запасів, за кількістю, за вартістю;

– розрахунки з постачальниками у розрізі показників: за різними постачальниками, за кількістю, за вартістю.

За цими операціями аналітик матиме змогу сформувавши модель балансу та оцінити вплив динаміки виробничих запасів на статті прогнозного балансу. Також буде можливість сформувавши моделі прогнозованої форми 2 «Звіт про фінансові результати» та прогнозованої форми 3 «Звіт про рух грошових коштів». Власне прогнозна фінансова звітність є інформаційним орієнтиром для діяльності підприємства, спрямованим на досягнення поставленої мети.

1. Оборотні активи підприємств за видами економічної діяльності станом на 31 грудня 2017 року. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.11.2019).
2. Єфіменко В.І., Гончар М.В. Виробничі запаси підприємства як складова ресурсного потенціалу та особливості їх обліку. Вісник Хмельницького національного університету. 2011. № 6. Т. 4. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_6_4/219-222.pdf (дата звернення: 25.11.2019).
3. Лищенко О. Г., Сердюк Є. М. Управління виробничими запасами: обліково-аналітичне забезпечення. Ефективна економіка. 2018. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/53.pdf (дата звернення: 25.11.2019).
4. Матрос О.М. Виробничі запаси підприємства в контексті управлінського обліку. Східна Європа: Економіка, бізнес та управління. Випуск 3 (08) 2017. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Matros-O.-M..pdf> (дата звернення: 25.11.2019).
5. Осадча Г.Г., Щербатюк І.С. Методологічні підходи управління виробничими запасами. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. Випуск 19. 2018. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/19_2018_ukr/89.pdf (дата звернення: 25.11.2019).
6. Сначов М. П., Абакумова Ю. С. Нормування виробничих запасів у структурних підрозділах залізниці. Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна «Проблеми економіки транспорту». 2012. Вип. 4. URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/3738/1/Snachov.pdf> (дата звернення: 25.11.2019).
7. Топоркова О.А., Савчук Л.М., Сокиринська І.Г. Управління запасами та організація їх обліку на залізничному транспорті. Економічний вісник. 2016. №3. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2016/3/EV20163_100-107.pdf (дата звернення: 25.11.2019).

*УДК 351.72

Полінкевич О.М., д.е.н., професор

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ФІНАНСОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ НА БЮДЖЕТ ФОНДУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ЧЕРЕЗ ЗНИЖЕННЯ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ

В статті зазначено, що навантаження на бюджет фонду соціального страхування зростає. Описано групи фізичної активності, серед яких виділено працівників переважно розумової праці, дуже легка фізична активність; працівників зайнятих легкою працею, легка фізична активність; працівників середньої тяжкості праці, середня фізична активність; працівників важкої фізичної праці, висока фізична активність; працівників особливо важкої фізичної праці, дуже висока фізична активність. Визначено, що найчисельнішою є група працівників, зайнятих легкою фізичною активністю. Визначено коефіцієнт навантаження на ФСС за групами та фізичною активністю. Запропоновано заходи щодо зменшення навантаження на ФСС через підвищення фізичної активності.

Ключові слова: фінансове навантаження, бюджет, Фонд соціального страхування, фізична активність, тимчасова непрацездатність.

Polinkevych O.

FINANCIAL LOAD ON THE BUDGET OF THE SOCIAL INSURANCE FUND, BY DECREASING THE PHYSICAL ACTIVITY OF THE POPULATION

The article states that the burden on the budget of the social insurance fund is increasing. The groups of physical activity are described, among which the workers of mainly mental work, very light physical activity are distinguished; employees engaged in light work, light physical activity; workers of moderate labor, average physical activity; workers of heavy physical labor, high physical activity; especially hard workers, very high physical activity. It is determined that the largest number is the group of employees engaged in light physical activity. The FSS load factor by groups and physical activity is determined.

According to the World Health Organization, nearly a third of the population (27.5% or one in four inhabitants of the Earth) is lacking in physical activity. Given the complex nature of the financial burden, the multifaceted nature of its substantive content, as well as the lack of sound approaches to assessing and determining the impact of motor activity on the health of the population and reducing payments for temporary disability, there is a need to study the financial burden on the Social Insurance Fund (FSS) decrease in physical activity of the population of Ukraine. Outside of research, there are many controversial and relevant questions about this problem. Therefore, we consider it necessary to concentrate our attention and substantiate the author's position on this issue.

---

* Полінкевич О.М.

The burden on the FSS tended to increase due to the increase in temporary disability payments, which accounted for the largest share in the cost structure. The cost index for the FSF by groups of payments was calculated as the weighted average of payments by the number of insured events. The increase in this indicator indicates an increase in the level of burden on the budget of the FSS. In the dynamics there was an increase in the number of persons who engage in physical education by 13.3%. The FSS load factor for physical activity was calculated as a weighted amount of the cost of the fund to the number of persons engaged in physical culture. Its growth is a negative trend, as it testifies to the lack of physical activity of the population and the growth of financial burden on the FSF. Accordingly, we propose to develop at national and regional level a set of measures that would help reduce the burden on the budget of the FSF. These include an increase in programs that would be funded for the development of physical education. One of them may be the organization of physical culture classes at enterprises, establishments and institutions, and additional stimulation of economically active population for increased physical activity.

Keywords: financial burden, budget, Social Insurance Fund, physical activity, temporary disability.

Полинкевич О.Н.

ФИНАНСОВАЯ НАГРУЗКА НА БЮДЖЕТ ФОНДА СОЦИАЛЬНОГО СТРАХОВАНИЯ ИЗ-ЗА СНИЖЕНИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ

В статье указано, что нагрузка на бюджет фонда социального страхования растет. Описаны группы физической активности, среди которых выделено работников преимущественно умственного труда, очень легкая физическая активность; работников занятых легким трудом, легкая физическая активность; работников средней тяжести труда, средняя физическая активность; работников тяжелого физического труда, высокая физическая активность; работников особенно тяжелого физического труда, очень высокая физическая активность. Определено, что наиболее многочисленной является группа работников, занятых легкой физической активностью. Определен коэффициент нагрузки на ФСС по группам и физической активностью. Предложены меры по уменьшению нагрузки на ФСС за повышения физической активности.

Ключевые слова: финансовая нагрузка, бюджет, Фонд социального страхования, физическая активность, временная нетрудоспособность.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Зв'язок багатьох хвороб та малорухливості було встановлено ще в 50-х роках минулого століття. Тоді було проведено велике дослідження з водіями та кондукторами лондонських автобусів. Виявилось, що водії мали у 2 рази більші ризики серцевого нападу, ніж кондуктори. Зв'язок був очевидним – тривале сидіння негативно впливає на здоров'я [2]. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, майже третина населення (27,5% або кожен четвертий житель Зем-

лі) відчуває нестачу фізичної активності. ВООЗ проаналізувала 358 опитувань, проведених з 2001 до 2016 року, кількість опитаних - 1,9 млн осіб. Усього малорухомими є 1,4 млрд дорослих жителів Землі, при цьому 31,7% жінок не вистачає фізичної активності в порівнянні з 23,4% чоловіків. Відзначається, що громадяни бідних країн більш ніж у два рази активніше, ніж жителі країн з високими доходами. Найбільш неактивні мешканці проживають в Кувейті (67%), в США і Великій Британії малорухомими є 40% і 35,9% населення відповідно. У Китаї від нестачі фізичної активності страждають 14,1% жителів, а Уганда є найбільш енергійною країною, в якій малоактивні 5,5% населення [3; 8]. Велика кількість досліджень підтверджує користь руху та шкоду від надмірного сидіння. Особливо багато досліджень з'явилося в останні роки – коли надмірне сидіння стало мало не звичним способом життя для багатьох з нас через сповільнення обміну речовин, що впливає на нашу здатність регулювати рівень цукру в крові, метаболізувати жири, негативно впливає на тиск та послаблює м'язи і кістки. Все це разом має негативні наслідки для здоров'я – від появи надмірної ваги до серйозних хвороб внутрішніх органів. Відповідно до цього зростає кількість днів непрацездатності та навантаження на Фонд соціального страхування від нещасних випадків. Зважаючи на це варто приділити увагу визначенню шляхів зменшення фінансового навантаження на бюджет Фонду соціального страхування від нещасних випадків.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Значимий внесок у формування національної концепції соціального страхування зробили В.Д. Базилевич, Н.М. Внукова, О.А. Грішнова [6], С.С. Осадець, С.І. Юрій та ін. Теоретичноприкладним аспектам страхового захисту громадян від нещасних випадків присвятили свої роботи вітчизняні дослідники: Ю.П. Гришан, О.М. Залетов, Г.М. Третьякова та ін. Питання розбудови ефективних систем соціального страхування, включаючи страхування від нещасних випадків, знайшли своє відображення в роботах таких зарубіжних авторів як Ф. Елліс [12], П. Фокс., Г. Хазелл, Н. Нікуліна [9], G.Girunig [1], Р. Hall [1], Цьось В.А., Бергер Юзеф, Сабіров О. [11] та ін.

Проте в їхніх роботах проводилося дослідження лише окремих аспектів, які стосуються соціального страхування від нещасних випадків. Проте до сьогодні відсутній комплексний підхід до

визначення фінансового навантаження на бюджет фонду через зниження рухової активності населення.

Цілі статті. Враховуючи складну природу фінансового навантаження, поліаспектність його змістовного наповнення, а також відсутність виважених підходів до оцінювання та визначення впливу рухової активності населення на стан здоров'я населення та зменшення виплат за тимчасовій непрацездатності, виникає необхідність дослідження фінансового навантаження на фонд соціального страхування (ФСС) через зниження фізичної активності населення України. Поза дослідженнями вчених залишається багато суперечливих і водночас актуальних питань щодо цієї проблеми. Тому вважаємо необхідним сконцентрувати увагу і обґрунтувати авторську позицію щодо цього питання.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Низька фізична активність населення як розвинених, так і інших країн світу обходиться світовій економіці приблизно 67,5 млрд дол. на рік. Вчені оцінювали витрати на підтримку здоров'я, підірваного низькою фізичною активністю, збиток від зниження продуктивності праці і тривалість життя з поправкою на роки можливої інвалідності. Близько 58,8 млрд дол. представляють витрати, пов'язані з охороною здоров'я, ще 13,7 млрд дол. – втрати продуктивності праці. Більше 40% загальної суми (27,8 млрд дол.) припадає на США. У країнах, що розвиваються, економічний збиток значно менший, ніж у розвинених, однак жителі держав з низьким рівнем доходів на душу населення частіше страждають від різних захворювань, пов'язаних з малорухливим способом життя. З основних захворювань, які є результатом малорухомості (проблеми серцево-судинної системи, цукровий діабет 2-го типу, рак грудей і кишківника), найбільш «дорогим» був визнаний діабет – 37,6 млрд дол. (55,7%) загальносвітового економічного тягаря або 70% прямих медичних витрат. В дослідженні були розглянуті дані з 142 країн, в яких проживають 93,2% світового населення [8]. У табл. 1 подано групи працездатного населення за фізичною активністю.

Працездатне населення України за переліком професій, які воно виконує, фізичною активністю та рівнем економічно активного населення згруповано у 5 груп, де 1 та 2 групи – це група легкої фізичної активності, 3 група – група середньої фізичної активності, 4, 5 групи – групи високої фізичної активності (табл. 1).

Таблиця 1

Групи працездатного населення залежно від фізичної активності (узагальнено за [7; 5, с. 59])

Групи фізичної активності	Коефіцієнт фізичної активності	Орієнтовний перелік спеціальностей	ЕАН, тис. осіб ¹
I - працівники переважно розумової праці, дуже легка фізична активність	1,4	Наукові працівники, студенти гуманітарних спеціальностей, програмісти, контролери, педагоги, диспетчери, працівники пультів управління та інші	8105,7
II - працівники, зайняті легкою працею, легка фізична активність	1,6	Водії трамваїв, тролейбусів, працівники конвеєрів, пакувальники, швейники, працівники радіоелектронної промисловості, агрономи, медсестри, санітарки, працівники зв'язку, сфери обслуговування, продавці промтоварів та інші	1620
III - працівники середньої тяжкості праці, середня фізична активність	1,9	Слюсарі, наладчики, настроювачі, верстатники, буровики, водії автобусів, лікарі-хірурги, текстильники, взуттєвовики, залізничники, продавці продтоварів, водники, апаратники, металурги-доменщики, працівники хімзаводів та інші	673,8
IV - працівники важкої фізичної праці, висока фізична активність	2,2	Будівельні робітники, помічники буровиків, прохідники, переважна більшість сільськогосподарських робітників і механізаторів, доярки, овочівники, деревообробники, металурги і ливарники та інші	6866,2 ²
V - працівники особливо важкої фізичної праці, дуже висока фізична активність	2,5	Механізатори і сільськогосподарські робітники в посівний і збиральний періоди, вальники лісу, бетонярі, муляри, землекопи, вантажники немеханізованої праці та інші	... ²

Примітка: ¹ ЕАН – економічно активне населення за 2018 рік;

² Включено працівників IV і V груп без поділу на підгрупи

З даних таблиці можна зробити висновок, що група легкої фізичної активності займає у загальній сукупності економічно активного населення 56,3 %, група середньої фізичної активності – 3,9 %, група високої фізичної активності – 39,8 %. Найчисельнішою є група із легкою фізичною активністю, де використовується переважно розумова або легка праця. Найменш чисельною є праця середньої фізичної активності, де використовується середньої тяжкості праці. Середньодобова потреба в енергії для чоловіків 1 групи складає 2283 ккал, для 2 групи 2650 ккал, для 3 групи 3133 ккал, для 4 групи 3700 ккал, для 5 групи 3900 ккал, а для жінок відповідно 1900 ккал, 2150 ккал, 2550 ккал, 2950 ккал [7]. Відповідно до цього вважаємо, що потрібна розробка комплексу заходів із підвищення фізичної активності населення щодо зменшення навантаження на ФСС.

Про рівень навантаження на ФСС свідчать дані табл. 2.

За даними таблиці 2 можна зробити такі висновки:

1) витрати фонду соціального страхування у 2016–2018 роках зросли на 58,3 %, причому найбільша частка витрат 64,3–67 % припадає на допомогу по тимчасовій непрацездатності, а найменша 0,3–0,4 % на допомогу на поховання;

2) допомога по тимчасовій непрацездатності мала тенденцію до зростання за окреслений період на 60,9 %, допомога по вагітності та пологах на 53 %, допомога на поховання на 79,3 %;

3) кількість захворювань та народжень зменшилася на 5,4 % та 15,4 % відповідно, проте кількість смертей зросла на 0,7 %;

4) середній розмір допомоги по тимчасовій непрацездатності складав в середньому 134–224 грн і зріс на 66,9 %, по вагітності та пологах склав 112–20 грн і зріс на 79,8 %, на поховання склав 2200–4100 грн і зріс на 86,4 %;

5) коефіцієнт навантаження на ФСС за групами виплат складав у 2016 році 0,64 %, у 2017 році 0,94 %, у 2018 році 1,16 %. В динаміці спостерігалось зростання показника на 80,6 %;

6) коефіцієнт навантаження на ФСС за фізичною активністю складав 0,2–0,28 % і мав тенденцію до зростання на 39,7 %.

Таблиця 2

Показники навантаження на ФСС в Україні у 2016–2018 роках*

Показник	2016	2017	2018	2018/ 2016,%
Витрати фонду, млн грн	7305	9425,7	11565,2	58,32
Допомога по тимчасовій непрацездатності, млн грн	4814,3	6067,8	7747,2	60,92
Допомога по вагітності та пологах, млн грн	2466,6	3318,4	3774,8	53,04
Допомога на поховання	24,1	39,5	43,2	79,25
Середньоденний розмір допомоги по тимчасовій непрацездатності, грн	134,49	170,18	224,4	66,85
Середньоденний розмір допомоги по вагітності та пологах, грн	112,72	160,07	202,62	79,76
Середній розмір допомоги на поховання, грн	2200	3600	4100	86,36
Кількість захворювань, од.	27361413	26614512	25888000	-5,39
Кількість смертей, осіб	583631	574123	587665	0,69
Кількість народжень, осіб	397039	363987	335874	-15,41
Кількість осіб, що займаються спортом, осіб	941849	972802	978532	3,89
Кількість осіб, які займаються фізичною культурою та спортом, осіб	4532888	4867218	5048543	11,38
Кількість осіб, які займаються фізичною культурою, осіб	3591039	3894416	4070011	13,34
Коефіцієнт навантаження на ФСС за групами виплат, %	0,64	0,94	1,16	80,59
Коефіцієнт навантаження на ФСС за фізичною активністю, %	0,20	0,24	0,28	39,69

* складено за даними Державної служби статистики України та Фонду соціального страхування в Україні

Висновки. Отже, навантаження на ФСС мало тенденцію до зростання через збільшення виплат по тимчасовій непрацездатності, яка у структурі витрат займає найбільшу частку. Показник витрат на ФСС за групами виплат розраховувався як середньозважена величина виплат на кількість страхових випадків. Зростання цього показника свідчить про підвищення рівня навантаження на бюджет ФСС. В динаміці спостерігалось збільшення кількості осіб, які займаються фізичною культурою на 13,3 %. Коефіцієнт навантаження на ФСС за фізичною активністю розраховувався як зважена величина кількості витрат фонду до кількості осіб, які займаються фізичною культурою. Його зростання є негативною тенденцією, оскільки засвідчує про недостатню фізичну активність населення та зростання на ФСС фінансового навантаження. Відповідно до цього пропонуємо розробити на державному та регіональному рівні комплекс заходів, які б сприяли зменшенню навантаження на бюджет ФСС. Зокрема, серед них збільшення програм, які б фінансувалися щодо розвитку фізичної культури. Однією із них може бути організація занять із фізичної культури на підприємствах, закладах та установах, додаткове стимулювання економічно активного населення за підвищену фізичну активність.

1. Gonald Girunig and Pamela Hall An introduction to rating casualty business. Corporate communications, reinsurance and risk division. Zurich: Swiss Re, 2014. 27 p.
2. London transport workers study. Coronary heart disease and physical activity of work. (1953) Lancet 265, 1053-1057. URL: <http://www.epi.umn.edu/cvdepi/study-synopsis/london-transport-workers-study>.
3. ВООЗ виявила брак фізичної активності майже у 30% населення Землі. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/529308.html> (дата звернення 05.09.2018).
4. Гаманкова О., Шимків С. Фінансове забезпечення страхування від нещасних випадків в Україні. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2016. 3(180). С. 16-25.
5. Економічна активність населення України 2018: Статистичний збірник / Державна служба статистики України: Київ, 2019. 205 с.
6. Колот А.М., Грیشнова О.А. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку: монографія / за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота. К.: КНЕУ, 2012. 504 с.
7. Мерзляк А. В., Бубнов А.О. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2018. Вип. 1 (19). URL: [www.irbis-nbuv.gov.ua > cgi-bin > irbis_nbuv > cgiirbis_64 > Patr_2018_...](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64?Patr_2018_...)(дата звернення 14.09.2019).

8. Низька фізична активність населення обходиться світовій економіці приблизно в \$67,5 млрд на рік – ЗМІ. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/381245/nyzka-fizychna-aktyvnist-naselennya-obhodytsya-svitovij-ekonomitsi-pryblizno-v-67-5-mlrd-na-rik-zmi> (дата звернення 31.07.2016).
9. Никулина Н. Н., Савиных С. И. Андеррайтинг в страховом бизнесе. Страховое дело. 2008. апрель. С. 54-64.
10. Норми фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах і енергії. Затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 03.09.2017 № 1073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1206-17> (дата звернення 14.05.2018).
11. Цюсь В.А., Бергер Юзеф, Сабіров О. Рівень фізичної активності студентів вищих навчальних закладів. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць. 2015. № 3 (31). С. 202–210.
12. Эллис Ф., Фокс П., Хазелл Г. Общее страхование / Пер. с англ. Новосибирск: Общество Сибирских актуариев и Институт Актуариев, 1997. 191 с.

*УДК 351:354

Рудь Н.Т., д.е.н., професор

Луцький національний технічний університет

ФОРСАЙТ: СУТНІСТЬ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ПРОГНОЗУВАННЯ

У статті розкрито сутність поняття «форсайту». Виділено основні етапи форсайту та методи його функціонування.

Обґрунтовано необхідність використання системи форсайт у розв'язанні завдань стратегічного розвитку підприємств. Даний метод дозволяє формувати більш обґрунтовану науково-технологічну та інноваційну політику.

Ключові слова: форсайт, методи, етапи, інноваційний розвиток, проект, прогнозування.

Rud N.

FORESIGHT: ESSENCE AND FORECASTING METHODOLOGY

An effective and powerful tool for modeling the future at national and regional levels, for industries and large enterprises, is the foresight, which has become one of the main tools of the innovation economy. The term «foresight» now means the process of systematically identifying strategic scientific trends and technological advances that can,

---

* Рудь Н.Т.

over time, have a significant impact on the economic and social development of the country.

The article identifies the difference between foresight and other tools for studying future development. The term "foresight" now means the process of systematically identifying strategic scientific trends and technological advances that can, over time, have a significant impact on the economic and social development of the country. This definition covers four components:

- 1) foresight is a continuous process;
- 2) the central place in it is occupied not by specific technologies but by scientific and technical directions;
- 3) the time horizon must exceed the business planning horizon;
- 4) the choice of priorities takes into account their impact on the socio-economic development of the country.

The difference between foresight and other tools for studying future development is identified: orientation to the use of specific measures; consideration of different alternatives for future enterprise development; interdisciplinary nature. It has been shown that when using the business site foresight there are a number of problems that were subsequently solved in foresight technology:

- 1) the object developers are dealing with is often undetermined and requires special study;
- 2) participation in the project allows a large number of different positions, the expert environment is very heterogeneous.

Based on the conducted research, the essence of foresight can be considered as a system of peer review methods, survey-based methodology, scenario prediction, systemic reflection, scenario prediction, modern methodology.

Expert assessments are the basis for evaluating future options. It is noted that in Ukraine the organization of the national technological prediction system should cover a number of measures.

The implementation of this methodology in our country will allow us to identify the technologies to which the maximum investment should be directed. Conducting a foresight will allow all structures to be interested in achieving the set goals. Forsyth will involve all stakeholders involved in the adoption and implementation of strategic decisions, will help to formulate different scenarios for future development and accordingly plan actions for the long-term perspective of enterprise development.

Key words: foresight, methods, stages, innovative development, project, forecasting.

Рудь Н.Т.

ФОРСАЙТ: СУЩНОСТЬ И МЕТОДОЛОГИЯ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ

В статье раскрыта сущность понятия «форсайт», Выделены основные этапы форсайта и его основные методы функционирования.

Обосновано необхідність використання системи форсайт в решении задач стратегического развития предприятий. Данный метод позволяет формировать более обоснованную научно-технологическую и инновационную политику.

Ключевые слова: форсайт, методы, этапы, инновационное развитие, проект, прогнозирование.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На економічному шляху розвитку Україна повинна врахувати та освоїти світову практику з ефективного застосування одного із таких потужних інструментів моделювання майбутнього як форсайт на національному та регіональному рівнях, для галузей та великих підприємств.

Саме тому об'єктом нашого дослідження обрано завдання визначення ролі, сутності, переваг та особливостей використання сучасного форсайту як нового наукового підходу у виборі національних пріоритетів інноваційного розвитку та методологічного інструментарію у розробці державної соціально-економічної стратегії в умовах подолання наслідків кризи при виявленні перспектив постіндустріальних перетворень українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Уперше окремі методи форсайту були застосовані американцями в сфері оборонних досліджень і перспектив безпеки.

Наприклад, аграрний форсайт, проведений у Нідерландах, виявив, що майбутнє не за великими агрохолдингами, а за невеликими господарствами, які краще пристосовані до впровадження передових біотехнологій. Ірландський технологічний форсайт дозволив виділити основні пріоритети у науковій й освітній політиці.

Поняття «форсайт» використовували: М.З. Згуровський та Н.Д. Панкратова, які досліджували основні проблеми стратегічного планування й прийняття рішень на майбутнє [1, с. 5]. Обґрунтували систему навчально-технологічних та інноваційних пріоритетів на основі форсайтних досліджень такі вчені як: Малицький Б.А., Попович О.С., Онопрієнко М.В. Еволюцію форсайт-досліджень розглянув у своїх працях Соколов А.В.

Проте, зважаючи на коротку історію розвитку форсайту, це явище є ще недостатньо дослідженим. Особливої уваги вимагає поглиблене вивчення сутності умов та інструментарію застосування методології форсайту, що сприятиме полегшенню функціону-

вання підприємств з точки зору економії часу щодо вирішування питань розвитку інноваційним шляхом.

Мета статті – дослідження сутності форсайту, виявлення відмінностей від прогнозування основних етапів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. З’явившись близько 40 років тому, форсайт зараз став одним з основних інструментів інноваційної економіки [2, с. 208].

За визначенням Бена Мартіна, форсайт являє собою «процес, який пов’язаний із систематичною спробою заглянути у віддалене майбутнє науки, технології, економіки та суспільства з метою визначення областей стратегічних досліджень і технологій, що ймовірно можуть принести найбільші економічні та соціальні вигоди» [3].

Під терміном «форсайт» нині розуміють процес систематичного визначення стратегічних наукових напрямів і технологічних досягнень, які впродовж тривалого часу зможуть справляти помітний вплив на економічний і соціальний розвиток країни [4, с. 190].

Це визначення охоплює чотири складові:

- 1) форсайт становить безперервний процес;
- 2) центральне місце в ньому посідають не якісь конкретні технології, а науково-технічні напрями;
- 3) часовий горизонт має перевершувати горизонт ділового планування;
- 4) у виборі пріоритетів враховується їх вплив на соціально-економічний розвиток країни.

Сутність такого підходу полягає в тому, що держава за допомогою компаній визначає перспективні технології на ринку на найближчі 10–20 років, напрямки співробітництва бізнесу й держави у створенні конкурентоздатних інновацій; заходи, які дають змогу використовувати нові можливості для поліпшення якості життя, прискорення економічного зростання й підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни.

Необхідно визначити чим форсайт відрізняється від інших інструментів вивчення майбутнього розвитку [5, с.18]:

1) орієнтація на використання конкретних заходів – форсайт полягає не тільки в аналізі та міркуванні щодо перспектив майбутнього розвитку підприємства, але у прийнятті конкретних рішень, які дозволять формувати майбутнє таким, яким його хочуть бачити;

2) врахування різних альтернатив майбутнього розвитку підприємства – форсайт ґрунтується на тому, що, майбутнє невизначене, тому воно може розвиватися в різних напрямках, на формування яких можуть вплинути рішення, що будуть прийняті;

3) об'єднання різних учасників – форсайт не може бути здійснений вузькою групою експертів, тобто потребує залучення великої кількості різних груп зацікавлених учасників;

4) міждисциплінарний характер – форсайт носить комплексний характер і намагається охопити всі фактори, які можуть вплинути на майбутні процеси.

Сьогодні форсайт стає популярним явищем, як в адміністративних структурах, так і в офісах сучасних корпорацій [7, с. 37]. «Форсайт – це систематичні спроби оцінити довгострокові перспективи науки, технологій, економіки та суспільства, щоб визначити стратегічні напрямки досліджень і нові технології, здатні принести найбільші соціально-економічні блага» [7]. Форсайт являє собою більш комплексний підхід, ніж традиційне прогнозування.

По-перше, прогнози, як правило, формуються вузьким колом експертів і в більшості випадків асоціюються з прогнозами, малокерованими подіями (прогноз курсів акцій, погоди, спортивних результатів та ін.

У рамках форсайту йде мова про оцінку можливих перспектив інноваційного розвитку, пов'язаних із прогресом науки і технологій, окреслюються можливі технологічні горизонти, які можуть бути досягнуті при вкладенні певних коштів і організації систематичної роботи, а також ймовірні ефекти для підприємства [8, с. 590].

По-друге, форсайт завжди має на увазі участь (часто шляхом проведення інтенсивних взаємних обговорень) багатьох підприємців, в тій чи іншій мірі пов'язаних із тематикою конкретного форсайт-проекту, а іноді і проведення опитувань певних груп населення

ня (мешканців регіону, молоді та ін.), прямо зацікавлених у вирішенні проблем, що обговорюються у рамках проекту.

Третя головна відмінність форсайту від традиційних прогнозів – націленість на розробку практичних заходів з наближення обраних стратегічних орієнтирів.

Більше того, проведення форсайту дозволить зацікавити всі структури у досягненні визначених цілей.

При використанні форсайту для бізнес-підприємств виникло ряд проблем, вирішення яких згодом було закладено в технологію форсайт [9, с. 241]:

1) об'єкт, з яким починають мати справу розробники, часто невизначений і вимагає спеціальної проробки (наприклад, такий об'єкт як «екологія» далеко не очевидний і об'єднує в себе велику кількість сфер);

2) участь у проекті, як правило, допускає велику кількість різних позицій, експертне середовище виявляється дуже різномірним (починаючи від позиції інвестора).

На основі проведених досліджень сутність форсайту можна розглядати як систему методів експертної оцінки, методику на основі опитування, сценарне прогнозування, системний роздум, сценарне прогнозування, сучасну методологію (рис. 1).

Країни, які претендують на лідерство в сучасному світі, вже не можуть дозволити собі жити так, як жилося раніше [10, с. 18].

Необхідно відповідати на інші запитання: чого ж хочемо ми (реальні учасники проекту), чого ми хочемо досягти в майбутньому, на що будемо працювати, до чого докладати зусиль? Це пов'язано з тим, що такі поняття як якість життя, рівень довіри, громадянське суспільство – є соціокультурними феноменами, вони не існують об'єктивно, а формуються як ефект певної соціальної практики.

Форсайт орієнтований на визначення можливих варіантів майбутнього. Основою для оцінки варіантів майбутнього є експертні оцінки.

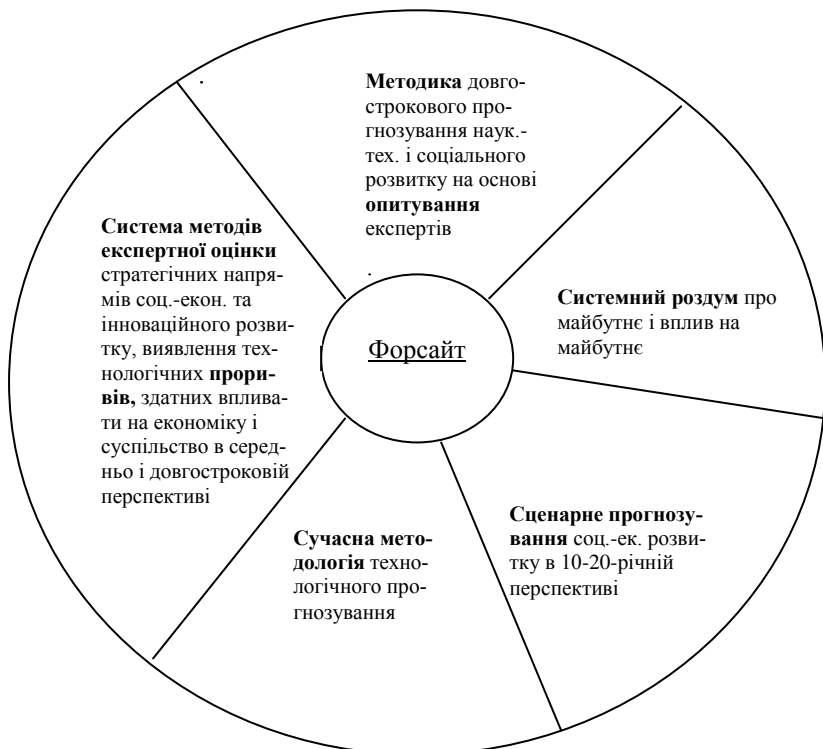

Рис 1. Сутність форсайту (складено на основі [8])

Охарактеризуємо основні етапи форсайту (табл. 1).

Таблиця 1

Основні етапи форсайту

Етап	Характеристика
1	2
1. Формування об'єкта	у технологічному форсайті об'єкт визначений сферою проведення форсайту
2. Формування істотних умов	істотні умови – цільові показники, яких ми хочемо досягти в майбутньому. Для форсайту принциповим є те, щоб істотні умови відбивали якісні зміни (наприклад, зниження поставок ресурсів) та мали кількісний вираз

Продовження табл. 1

1	2
3. Сканування	формування «карти сфери» (стейкхолдери, експерти, компанії), вибір методів дослідження та проведення експертних опитувань
4. Альтернативи майбутнього	виділення тенденцій, які можна спрогнозувати, виділення зон невизначеності та формування можливих сценаріїв майбутнього
5. Планування та виконання	розробка та створення дорожніх карт, включення всіх стейкхолдерів в обговорення майбутнього, зміна стратегії і дій замовника форсайту (зміна стратегії, формування нових проектів та програм)

Примітка. Складено автором

Методологія форсайту увібрала в себе десятки традиційних і достатньо нових експертних методів. Основні із них наведені у табл. 2.

Таблиця 2

Методи форсайт-досліджень

Назва методу	
Scenarios	Сценарний
Brainstorming	Мозкова атака
Expert Panels	Експертні панелі
Futures Workshops	Розробка майбутнього
Delphi	Метод Дельфі
Key Technologies	Визначення ключових технологій
SWOT Analysis	СВОТ-аналіз
Environmental Scanning	Сканування джерел
Trend Extrapolation	Екстраполяція трендів
Technology Roadmapping	Картування технологій
Citizens Panels	Суспільні панелі
Modeling and simulation	Моделювання і симуляції
Backcasting	Зворотнє сканування
Essays	Випробування

Джерело: [11] URL: <http://snra.teg.ru/library> с.15

При цьому відбувається їх постійне вдосконалення, відпрацювання прийомів і процедур, що забезпечує підвищення обґрун-

тованості передбачення перспектив науково-технологічного та соціально-економічного розвитку.

Форсайт виходить з того, що наступ «бажаного» варіанту майбутнього багато в чому залежить від дій, основаних сьогодні, тому вибір варіантів супроводжується розробкою заходів, що забезпечують оптимальну траєкторію інноваційного розвитку.

Більшість Форсайт-проектів як центрального компонента включають перспективи розвитку науки і технологій [12, с. 17]. Зазвичай ці питання стають предметом обговорення не лише науковців, а й політиків, бізнесменів, фахівців-практиків різних галузей економіки.

Результатом таких обговорень стає поява нових ідей, пов'язаних з вдосконаленням механізмів управління наукою, інтеграцією науки, освіти та промисловості і, в кінцевому рахунку, підвищення конкурентоспроможності країни, галузі або регіону [13, с. 13]. Обґрунтовано доцільність використання методології форсайт при розробці Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015 – 2020 рр. [14].

В Україні організація національної системи технологічного передбачення має охоплювати такі заходи [4, с. 192]:

- 1) прийняття державної чи національної програми з технологічного передбачення;
- 2) створення на загальнодержавному рівні координаційного комітету з питань технологічного розвитку;
- 3) створення робочих груп експертів з найважливіших напрямів індустріального і наукового розвитку держави;
- 4) створення групи інтерактивної взаємодії і системних досліджень;
- 5) організація добору критичних технологій і побудова оптимальних сценаріїв розвитку стратегічно важливих підприємств, пріоритетних галузей промисловості й індустріального сектору держави на підставі проведення комплексу робіт із технологічного передбачення.

Ефективна політика економічного зростання потребує застосування методології макропрогнозування, орієнтованої на пошук нових можливостей господарського розвитку на основі активізації наявних та створення нових конкурентних переваг економіки.

Відповідно до рекомендацій ЮНЕСКО науково-технічна діяльність як об'єкт статистики охоплює наукові дослідження та розробки, науково-технічну освіту й підготовку кадрів, науково-технічні послуги [4, с. 194]:

1) прогнозування величини загальних внутрішніх витрат на дослідження і розробки за джерелами фінансування;

2) прогнозування обсягу витрат на дослідження і розробки в розрахунку на одного працівника;

3) прогнозування чисельності персоналу, зайнятого дослідженнями і розробками;

4) прогнозування середньої заробітної плати працівників у сфері науки;

5) прогнозування показників матеріально-технічної бази науки;

6) прогнозування результативності наукових досліджень і розробок.

Базою інноваційного прогнозування є теорія передбачення М.Д. Кондратьєва й теорія інновацій Й. Шумпетера, розвинуті вітчизняними та зарубіжними вченими.

Вказані теорії детермінують особливості обґрунтування прогнозу:

1) передбачення інноваційного розвитку формується з урахуванням взаємодії закономірностей статистики (визначає пропорції у функціонуванні систем, зокрема економічних), циклічної динаміки (сполучення середньострокових, довгострокових – кондратьєвських та наддовгострокових – цивілізаційних циклів і криз, що виникають на їх стижах) та соціогенетики (закономірностей спадковості, мінливості та відбору в динаміці технологічних і соціально-економічних систем);

2) інноваційні цикли різняться тривалістю та глибиною перетворень. Хвилі інновацій змінюються інноваційно-технологічними кризами. Початок надтривалого циклу зумовлюють епохальні та хвиля базових інновацій, які докорінно змінюють один раз на кілька століть структуру економіки та її технологічну базу під час формування нового технологічного способу виробництва. Приблизно раз на півстоліття відбувається зміна (внаслідок хвилі базисних інновацій) технологічного укладу. Раз на десятиліт-

тя змінюються покоління техніки (технологій), що реалізується в кластері базисних і хвилі поліпшувальних інновацій;

3) у процесі довгострокового інноваційного розвитку здійснюється зміна галузей і країн-лідерів. Кожний технологічний спосіб виробництва й технологічний уклад має свою структуру, групу базисних науково-технологічних напрямів і галузей, що їх реалізують, а також авангардних країн – піонерів інноваційно-технологічного прориву. Водночас минулі технологічні уклади та країни, в яких вони переважають, втрачають свої позиції на світовому ринку.

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що вже сама організація систематичних спроб «зазирнути у майбутнє» призводить до формування більш високої культури управління і в підсумку – до формування більш обґрунтованої науково-технологічної та інноваційної політики.

Висновки. Реалізація вказаної методології у нашій країні дозволить виявити технології, на освоєння яких повинен бути спрямований максимум інвестицій. Більше того, проведення форсайту дозволить зацікавити всі структури у досягненні визначених цілей. Таким чином, форсайт дозволить залучити до прийняття та реалізації стратегічних рішень всіх зацікавлених учасників, допоможе сформувати різні сценарії майбутнього розвитку та відповідно планувати дії на довгострокову перспективу розвитку підприємств.

1. Згуровський М.З., Панкратова Н.Д. Технологическое предвидение. Київ: Політехніка НТУУ «КПІ», 2005. 5 с.
2. Добров Г.М. Прогнозирование науки и техники. Москва: Наука, 1969. 208 с.
3. Ben R. Martin. Technology Foresight in a Rapidly Globalizing Economy, SPRU. Science and technology Policy research, University of Sussex, 1995.
4. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: підручник. Київ: Либідь, 2006. 480 с.
5. Соколов А.В. Форсайт:взгляд в будущее. Форсайт. 2007. №1. С.37.
6. Что такое Форсайт-центр: Государственный комитет – Высшая школа экономики. URL:<<http://foresight.hse.ru/index.html>> (дата звернення 25.11.2019).
7. Федулова Л.І. Форсайт: сучасна методологія технологічного прогнозування. Київ: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2008. 13 с.
8. Мартино Дж. Технологическое прогнозирование. Москва: Прогресс, 1977. 590 с.
9. Власкин Г.А., Ленчук Е.Б. Промышленная политика в условиях перехода к инновационной экономике: опыт стран Центральной и Восточной Европы и СНГ / Г.А. Власкин,– Москва: Наука, 2006. 246 с.

10. Мельникова Е.Н. Прогнозирование в управлении научно-техническим прогрессом. Москва: Знание, 1988. 18 с.
11. Стратег.Ру: Сетевое издание о стратегии. URL: <http://snra.teg.ru/library> (дата звернення 25.11.2019).
12. Маркарова А.П. Состояние инновационных процессов на уровне хозяйствующих субъектов / Сб. «Актуальные проблемы управления социально-экономическими системами». Москва: Издательство «Перспектива», 2009. 17с.
13. Малицкий Б.А., Попович А.С., Оноприенко М.В. Обоснование системы научно-технологических и инновационных приоритетов на основе «Форсайтных» исследований. Киев: 2008. 13с.
14. Тимченко В.М. Возникновение Форсайта: объективные причины, главные этапы и подходы / Сб. «Экономика и управление в современных российских условиях». Москва: Издательство «Перспектива», 2008. 19 с.
15. Кравченко Т.А. Доцільність використання методології форсайту при розробці Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015 – 2020 рр. Аспекти публічного управління. 2015. №4(18). С.121–128.

*УДК 657:330.31

Садовська І.Б., д. е. н., професор
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки

ОБЛІК СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ

В статті розглянуто економічні передумови виокремлення соціального капіталу як об'єкта бухгалтерського, управлінського і фінансового обліку. Виявлено проблемні питання щодо визначення сутності соціального капіталу з позиції облікової теорії, стандартів і принципів фінансової звітності, теорії управління. Доведено взаємозв'язок соціального, людського, інтелектуального та транзакційного капіталу. Запропоновано методологічні підходи щодо вирішення виявлених проблем з питань обліку соціального капіталу на мікрорівні. Окреслено перспективні напрями досліджень щодо розвитку методології обліку соціального капіталу.

Ключові слова: економічна природа соціального капіталу, облік соціального капіталу, оцінка соціального капіталу, довіра до облікової професії.

---

* Садовська І.Б.

Sadovska I.

SOCIAL CAPITAL ACCOUNTING: PROBLEMS AND PROSPECTS OF IMPROVEMENT OF METHODOLOGY

The article deals with the economic prerequisites for allocating social capital as an object of accounting, management and financial accounting. The problems of determining the essence of social capital from the standpoint of accounting theory, standards and principles of financial reporting, management theory have been identified.

The purpose of the article is to study the accounting of social capital. It is proposed to improve the methodology of accounting for social capital.

The relationship of social, human, intellectual and transactional capital has been proved. The essence and reflection in accounting of various components of capital are described. Human capital is the skills and experience of employees of the enterprise. Human capital as an asset is the methodologies, patents, certificates of employees. Intellectual capital is the knowledge of employees, innovative technologies, brands and the reputation of the company. Transaction capital is access to information, sources and resources in the market, asymmetric benefits. Social capital is the norm of relationships in social groups and enterprises. It is also corporate norms, traditions, corporate culture, corporate culture brand, trust, loyalty to partners.

The reflection of social capital in accounting is the subject of much discussion by economists. Scientists have different theories regarding the structure, valuation and accounting of social capital.

The tasks of improving the methodology of accounting for social capital: 1) identification of existing social capital at a specific reporting date; 2) estimation and accounting of the growth of social capital under the influence of external factors favorable for a given economic entity; 3) analytical accounting of investments in social capital and development of indicators of their return; 4) methodology for analyzing the effectiveness of investments in social capital.

Methodological approaches to solving the identified problems at the micro level accounting for social capital are proposed.

Accounting socialization is the driving force behind the development of accounting methodology with new features and tools such as accounting engineering and qualimetry. Accounting engineering will allow the use of interdisciplinary research for the purpose of improving accounting methodology, to apply the principles of constructivism, priority of functional purpose and orientation to ecoludinocentrism. Qualimetry will make it impossible to translate social phenomena and processes into the assessment plane at first glance. For measuring and evaluating social capital, qualimetry is like basic science. Qualimetry offers a universal toolkit for social governance based on the quantitative measurement of qualitative phenomena that have not previously been quantified.

In the context of sustainable development, social responsibility of business is a priority slogan. The level of social responsibility is an indicator of business image and its competitive advantage. Information on indicators of social activity, the value of social capital, investments in social capital should be presented in social reports.

The perspective directions of researches on development of methodology of accounting of social capital are outlined. We see the prospect of further scientific research in terms of improving the methodology of accounting for the components of capital, in particular social. Therefore, the management report needs to develop a mechanism for presenting such information in an accessible manner to interested and knowledgeable users.

Key words: economic essence of social capital, accounting of social capital, valuation of social capital, confidence in the accounting profession.

Садовская И.Б.

УЧЕТ СОЦИАЛЬНОГО КАПИТАЛА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДОЛОГИИ

В статье рассмотрены экономические предпосылки выделения социального капитала как объекта бухгалтерского, управленческого и финансового учета. Выявлены проблемные вопросы определения сущности социального капитала с позиции учетной теории, стандартов и принципов финансовой отчетности, теории управления. Доказана взаимосвязь социального, человеческого, интеллектуального и транзакционного капитала. Предложены методологические подходы к решению выявленных проблем по вопросам учета социального капитала на микроуровне. Определены перспективные направления исследований по развитию методологии учета социального капитала.

Ключевые слова: экономическая природа социального капитала, учет социального капитала, оценка социального капитала, доверие к учетной профессии.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Проблема обліку соціального капіталу виникла в минулому столітті. Фізичний і фінансовий капітал вичерпали себе як джерела само зростаючої вартості. Жорстока конкуренція і фінансові світові кризи провокували до пошуку інших, більш ефективних компонентів капіталу, які би при менших витратах приносили більшу вигоду. Увага вчених і практиків повернулась в сторону природного капіталу і людського капіталу. Проте, поряд виявляються інші компоненти. Такі, як інтелектуальний капітал і соціальний капітал. Останній є найбільш інноваційним і таким що привертає своїм змістом і гнучкістю трактування. Для того, щоб повною мірою досліджувати його економічну природу, поведінку при різних ситуаціях і інституціональних впливах, потрібно його ідентифікувати і оцінити. Методи оцінки традиційні не мають відповідних інструментів і методики, які би змогли визначити величину соціального капіталу і тенденції

його зміни внаслідок змін внутрішніх і зовнішніх факторів.

Отже, проблемним питанням, яке потребує дослідження на рівні облікової науки, є окреслення перспективи розвитку методології обліку соціального капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення проблеми. Соціальний облік не виник сам по собі. Його визнанню і кристалізації як особливої складової загальної облікової системи передували економічні соціальні дослідження. На макрорівні питання соціальної економіки досліджували класики економічної думки: А. Вебер, Є.М. Бухвальд, Х.В. де Йонг, А. Сміт тощо. Популярними стають дослідження в аспекті соціальної економіки, де розглядаються питання відображення соціальної діяльності підприємства, тобто, розкриваються механізми розрахунків соціальних показників фінансового та нефінансового характеру.

Що стосуються облікової науки, то окремі елементи соціального обліку стали предметом досліджень представників наукових спільнот ХХ ст. Основним акцентом їх наукових праць можна назвати питання кристалізації достовірності показників фінансових звітів, що формує кредит довіри суспільства до діяльності економічних суб'єктів і надії суспільства на те, що процес збагачення капіталів не переросте у збагачення без огляду на природу і людей навколо. Науковцями зарубіжжя, які найширше досліджували питання обліку соціального капіталу, є: Х. Андресон, Н.М. Бедфорд, Ф.А. Бімс, М.Ф. Ван Бред, Ч. Гаррісон, М. Добія, В. Кнапп, Р. Лікерт, А.Ч. Літлтон, М.Р. Метьюс, М.Х.Б. Перера, А. Рапппорт, Ж. Рішар, Я.В. Соколов, Т. Стюарт, П.Е. Фертих, Ф. Фукуяма, Ш. Хамід, Р. Хермансон, В.К. Ціммерман, І.Ф. Шер [11-12; 16-17].

Питаання методології соціального обліку і зростання соціального значення облікової системи та звітності економічних суб'єктів розгортали у наукових роботах вітчизняні вчені: Н. Гончаренко [1], М Грицаєнко [2], Г. Дмитренко [3], І.В. Жиглей [4; 5], Г.Г. Кірейцев [6], В. Клочков [7], Н.М. Малуґа [8; 9], М.С. Пушкар [10], Л.В. Чижевська [14], Т. Шаповалова [15]. Професор Н.М. Малуґа відзначила, що «еволюційне розширення відкритості облікових даних позитивно вплине на розвиток бухгалтерського обліку й повернення суспільної довіри до професії бухгалтера» [8, с. 5]. От-

же, ключовим словом даного напряму дослідження є довіра суспільства до облікової професії. Професор Жиглей І.В. тривалий час досліджує дану проблему, про що свідчить ціла низка наукових праць і захищена докторська дисертація на тему обліку соціального капіталу [4; 5]. В своїх працях автор послідовно виводить вчення про соціальний капітал, починаючи від обґрунтування його політ-економічної природи, управління ним, і, до суто облікових аспектів – визнання, класифікації, оцінки, відображення у звітності.

Проте, зважаючи на стрімкий розвиток економіки знань, інформатизації суспільства, виникає ряд нових проблемних питань щодо визначення сутності та механізму визнання, ідентифікації, оцінки та відображення на рахунках бухгалтерського обліку і в звітності соціального капіталу. Також недостатньою є методологічне забезпечення обліку соціального капіталу, що підтверджує актуальність і суспільну значимість теми публікації.

Цілі статті. Метою даної статті є дослідження та виявлення проблем щодо обліку соціального капіталу, його взаємозв'язку з іншими компонентами капіталу, а також обґрунтування доцільності перспектив розвитку методології його обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. Концепція стійкого розвитку уособлює сутність зміщення акценту з виробничого і фінансового капіталу на екологічний, людський, інтелектуальний та соціальний. Основні цілі стійкого розвитку були озвучені ООН у 2015 році й охоплюють період до 2030 року.

Економіка, що сотні років досліджувала процеси будувалася на виробництва і реалізації, наразі зазнає труднощів при ідентифікації, визнанні та оцінці таких ресурсів, як знання, досвід, навички, креативність, корпоративні відносини, культура бізнесу, довіра і лояльність партнерів. Водночас, у багатьох випадках не береться до уваги виснаження природних ресурсів, необхідність їх збереження або отримання альтернативи. Це стосується екологічного обліку. Разом з тим, не береться до уваги соціальна відповідальність бізнесу, процес поліпшення добробуту соціуму за рахунок більш раціонального і розумного використання всіх видів ресурсів, зокрема, людських.

Людиноцентризм як нова течія стає пріоритетним у будь-

яких наукових концепціях. Досить близьким до соціального капіталу за економічною природою є інтелектуальний капітал. Переважання в даний час інтелектуального капіталу над фізичним (табл. 1) є очевидним тому підтвердженням.

Таблиця 1

Зміни структури сукупного капіталу в країнах Заходу і Японії

Роки	1800 р.	1860 р.	1913 р.	1950 р.	1973 р.	1997/ 98 р.р.	Поч. 21 ст.
Фізичний капітал, %	78-80	77-79	67-69	52-53	43-44	31-33	20-22
Інтелектуальний капітал, %	20-22	21-23	31-33	47-48	56-57	67-69	78-80

*Розроблено автором на основі джерела [7, с.406]

На наш погляд, категорія «капітал» наповнюється іншими компонентами, які, власне, витісняють фізичну його частину. Наш підхід до структури капіталу економічного суб'єкта на мікрорівні (табл. 2) побудований на гіпотезі, що вигоду для економічного суб'єкта приносять, крім фізичного і фінансового капіталу, інші, на кшталт природного (екологічного), людського, інтелектуального, соціального і трансакційного.

Економічна концепція капіталу зосереджена на активах, які забезпечують створення доданої вартості або максимізації прибутку економічного суб'єкта. Традиційні основні і оборотні активи вичерпали себе ще в позаминулому столітті. Також цілком очевидно, що традиційне економічне визначення капіталу в умовах економіки стійкого розвитку не повною мірою охоплює всі джерела, які продукують вигоду, в тому числі екологічну і соціальну. Крім того, існують джерела капіталу за межами фізичних і фінансових активів економічного суб'єкта, які посилюють ефект «само зростаючої вартості» капіталу загалом. Особливо це стосується трансакційного капіталу, з яким асоціюється інформаційна асиметрія. Це означає, що економічні суб'єкти, які мають переважний доступ до інформації (інноваційні технології, ринки збуту, ринки ресурсів, можливість кадрового забезпечення, політичні впливи, податкові пільги, квоти тощо), отримують від такого інформаційного ресурсу додаткові вигоди. Іноді такі вигоди структурно значно переважають отримані від традиційних компонентів капіталу.

Таблиця 2

Структурні компоненти капіталу економічного суб'єкта
на мікрорівні

№	Компонента капіталу	Короткий опис	Зв'язок з активами
1	Фізичний капітал	Виготовлені людиною фізичні об'єкти (будівлі, споруди, обладнання, запаси тощо)	Основні і оборотні матеріальні активи
2	Фінансовий капітал	Пул власних або позикових (кредити, акції, інвестиції, гранти тощо) грошових коштів	Грошові кошти на рахунках, в цінних паперах, розрахунках
3	Природний капітал	Вода, земля, корисні копалини, ліси; біорізноманіття та здоров'я екосистем	Основні засоби, нематеріальні активи в частині прав на об'єкти
4	Людський капітал	Навички та досвід персоналу, особистісні прагнення до впровадження інновацій	Сертифікати, методики, патенти індивідуальні
5	Інтелектуальний капітал	Інтелектуальна власність, така як патенти, авторські права, програмні та організаційні системи, процедури та протоколи	Знання уособлені в професіоналах; нематеріальні активи, пов'язані з брендом і репутацією
6	Соціальний капітал	Конкретно окреслені норми взаємовідносин всередині соціальних груп і між ними, що служать підвищенню індивідуального і колективного добробуту	Корпоративні норми, традиції; корпоративна культура; бренд колективу; довіра (гудвіл)
7	Трансакційний капітал	Асиметричні переваги щодо доступу до інформаційних джерел і ресурсів на ринку	Поки не досліджений

*Розроблено автором

Цікаво відзначити, що останні п'ять компонентів капіталу переплітаються між собою за різними ознаками походження і функціональним призначенням. Тому рекомендуємо методологію обліку удосконалювати з урахуванням взаємодії цих капіталів. Інакше,

інформація буде недостатньою і не відповідатиме принципу повного висвітлення.

Відображення соціального капіталу в обліку є предметом багатьох дискусій вчених економістів. Зокрема, Т.В. Шаповалова в монографії «Соціальний капітал: теоретичні засади та стратегії трансформації» [15] висвітлює питання концептуально-методологічних засад трансформації соціального капіталу, пропонує механізми збільшення вартості та визначення прогнозної віддачі інвестицій у цей вид капіталу. Очевидно, що означені рекомендації вимагають відповідного обліково-аналітичного забезпечення. Це ставить перед обліком нові завдання щодо удосконалення методології в частині: 1) ідентифікації наявного соціального капіталу на певну звітну дату; 2) оцінки і обліку приросту соціального капіталу під впливом зовнішніх факторів, сприятливих для даного економічного суб'єкта; 3) аналітичного обліку інвестицій у соціальний капітал та їх віддачі; 4) методики аналізу ефективності інвестицій у соціальний капітал.

Вчені-обліковці пропонують не виділяти соціальний облік в окремий вид, а імплантувати його в облікову систему, розширивши її межі [11 с. 230]. Дослідження щодо соціального капіталу вони рекомендують проводити за двома напрямками: 1) збільшення складу показників різних форм звітності (фінансової, управлінської, статистичної) на вимогу стейкхолдерів; 2) облік соціальних витрат. І.В. Жиглей рекомендує вести відокремлений облік доходів від діяльності, пов'язаної з нарощуванням соціального капіталу, що буде інформаційною базою для розрахунку показників ефективності вкладених інвестицій у соціальний капітал [5].

Монографія професора М.С. Пушкара «Філософія обліку» [10] наводить роздуми щодо соціальної спрямованості обліку загалом: «Соціальна мета обліку полягає в забезпеченні інформацією не лише для власної системи управління, а в першу чергу, для заінтересованих сторонніх споживачів». На наш погляд, соціалізація обліку є рушійним фактором розвитку методології обліку з новими властивостями та інструментами, такими як бухгалтерський інжиніринг та кваліметрія.

Бухгалтерський інжиніринг дозволить використати міждисциплінарні дослідження для цілей удосконалення облікової мето-

дології, застосувати принципи конструктивізму, пріоритету функціонального призначення і орієнтації на еколюдиноцентризм.

Кваліметрія дозволить перевести в оцінну площину не можливі на перший погляд для оцінки соціальні явища і процеси. Кваліметрія як наука виникла у 1964 році і є досить новою науковою галуззю [3], проте, досить швидко розвивається у зв'язку із затребуваністю оцінки нефінансових показників. Кваліметрія пропонує універсальний інструментарій соціального управління, який базується на кількісному вимірюванні якісних явищ, що раніше не мали кількісного виміру. На наш погляд, для вимірювання і оцінки соціального капіталу кваліметрія має слугувати як базова наука.

В умовах стійкого розвитку пріоритетним гаслом є соціальна відповідальність бізнесу. Рівень соціальної відповідальності є індикатором іміжду бізнесу і його конкурентною перевагою. Інформацію про показники соціальної діяльності, величину соціального капіталу, інвестиції в соціальний капітал, безумовно, потрібно представляти у соціальних звітах.

З цього приводу І.В. Жиглей зазначає, що регулярна підготовка соціальних звітів підвищує прозорість бізнесу, що сприяє підвищенню довіри партнерів, інвесторів, споживачів тощо до продукції цього суб'єкта господарювання та до його діяльності загалом. Соціальний звіт є свого роду публічним інструментом інформування зацікавлених користувачів про те, як і якими темпами компанія реалізує закладені в своїх стратегічних планах розвитку цілі відносно економічної стійкості, соціального благополуччя та екологічної стабільності [4].

Для досягнення принципу порівняння звітних показників інших економічних суб'єктів, рекомендуємо основні розділи соціального звіту привести в уніфіковану форму. В даний час в зарубіжних країнах поширені стандартизовані форми звітності.

Одним з найпопулярніших у світі стандартів звітності в області стійкого розвитку є міжнародний стандарт GRI (Глобальна ініціатива щодо звітності), який визначає систему показників щодо всіх напрямів стійкого розвитку, що дають змогу стейкхолдерам, зокрема широкій громадськості, правильно оцінювати рівень соціальної відповідальності конкретного бізнесу.

Останні зміни, внесені до Закону України «Про бухгалтерсь-

кий облік та фінансову звітність в Україні», стосуються обов'язкового подання звіту про управління для підприємств середнього та великого розміру. Особливу увагу приділено представленню, крім фінансової, ще й додаткової інформації, яка би розкривала майбутні наміри і шляхи розвитку економічного суб'єкта, його реального стану разом з чітким обґрунтуванням наявних основних ризиків і не визначеності.

Перспективу подальших наукових досліджень ми вбачаємо саме щодо удосконалення методології обліку компонентів капіталу, зокрема, соціального. Тому у звіті про управління потребує розробки механізм представлення такої інформації у доступному вигляді для зацікавлених і обізнаних користувачів.

Висновки. Проведені дослідження підтверджують, що в умовах стрімкого розвитку економіки знань та інформатизації суспільного простору, актуальним постає питання удосконалення методології соціального обліку.

Соціальний облік не є окремим видом, проте, повинен імплементуватись у загальну систему обліку. Таким чином, він набуде нових ознак і властивостей. При цьому, методологія соціального обліку зможе використати все необхідне від традиційної системи обліку і ефективно застосувати інноваційні методики та інструменти. Зокрема, рекомендуємо застосовувати інструменти бухгалтерського інжинірингу та кваліметрії.

Бухгалтерський інжиніринг дозволить використати міждисциплінарні дослідження для цілей удосконалення облікової методології, застосувати принципи конструктивізму, пріоритету функціонального призначення і орієнтації на еколюдиноцентризм. Кваліметрія дозволить перевести у кількісний вимірник та оцінити не можливі на перший погляд для оцінки соціальні явища і процеси. Універсальний інструментарій кваліметрії, в основі якого закладено методи і способи кількісного вимірювання соціальних явищ і процесів, рекомендується нами як базовий в системі соціального обліку.

Поряд з удосконаленням соціальних звітів, обліку соціальних витрат, рекомендуємо виокремити облік соціальних доходів, як важливий аргумент ефективності інвестицій у розвиток соціального капіталу.

Оцінку соціального капіталу рекомендуємо проводити в комплексному взаємозв'язку з іншими видами капіталу: людським, інтелектуальним, трансакційним, що під впливом синергії дозволить отримати більш позитивний ефект.

1. Гончаренко Н. Соціальний капітал: концептуальна невизначеність у соціально-філософському дискурсі [Електронний ресурс] / Н. Гончаренко // Філософські проблеми гуманітарних наук (Зб. наук. праць). – 2009. – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-11431.html> (дата звернення: 20.11.2019).
2. Грицаенко М. І. Сутність соціального капіталу та його особливості в аграрній сфері. Економіка АПК. 2018. № 1. С. 60 - 65.
3. Дмитренко Г. А. та ін. Кваліметрія в управлінні: гуманістичний контекст : навч. посіб. / Г. А. Дмитренко, О. Л. Ануфрієва, Т. І. Бурлаєнко, В. В. Медвідь (за заг. ред. Г. А. Дмитренка). К. : Видавництво «Аграрна освіта», 2016. 335 с.
4. Жиглей І.В. Соціальний капітал та його місце в системі бухгалтерського обліку. Вісник ЖДТУ. 2007. № 2 (40). С. 53-62.
5. Жиглей І.В. Становлення і розвиток бухгалтерського обліку як значимої для суспільства науки: аналіз англомовної періодичної літератури. ЖДТУ. Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 3(15). С. 126-137.
6. Кирейцев Г.Г. Глобализация экономики и унификация методологии бухгалтерского учета. Научный доклад на 6-ой Международной научной конференции «Научные исследования в сфере бухгалтерского учета, контроля и анализа: теоретико-практическое значение и направления дальнейшего развития». Житомир: ЖГТУ, 2007. 68 с.
7. Клочков В.В. Человеческий капитал и его развитие. В кн.: Экономическая теория. Трансформирующаяся экономика. М.: ЮНИТИ, 2004. 406 с.
8. Малюга Н.М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в Україні: теоретико-методологічні основи: Наукова доповідь за дисертацією на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, 08.06.04. Житомир, ЖДТУ, 2006. 84 с.
9. Малюга Н.М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2005. 541 с
10. Пушкар М.С. Філософія обліку. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 157 с.
11. Соколов Я.В., Соколов В.Я. История бухгалтерского учета: Учебник. М.: Финансы и статистика, 2004. 272 с.
12. Соколов Я.В. Философские основы бухгалтерской проблематики (в связи с содержанием финансовой отчетности). Проблемы развития теории бухгалтерского учета, анализа и контроля; монография. Брест-Житомир: ЖГТУ, 2004. 256 с., С. 82-94
13. Турило А. Концепція оцінки і управління людським капіталом підприємства. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Економіка та управління підприємствами. 2019. № 2. С. 44-50.
14. Чижевська Л.В. Бухгалтерський облік як професійна діяльність: теорія, організація, прогноз розвитку: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2007. 528 с.
15. Шаповалова Т. В. Соціальний капітал: теоретичні засади та стратегії транс-

формації: монографія / Т.В. Шаповалова. – Сєверодонецьк: Вид-во СНУім. В. Даля, 2016. 360 с.

16. Fukuyama, F. «Social Capital, Civil Society, and Development.» *Third World Quarterly*, 2001, 22 (1), 7-20.

17. Stewart T. *The Intellectual capital. The New Wealth of Organizations.* N.Y.; L.: Cuzzen-cy. 1997.

*УДК 657

Сидоренко Р.В., к.е.н., доцент

Зубчик В.

Луцький національний технічний університет

ОЦІНКА ВПЛИВУ ЗАБОРОНИ НА ЕКСПОРТ НЕОБРОБЛЕНОЇ ДЕРЕВИНИ НА ПРИБУТКОВІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті здійснено оцінку останніх змін законодавства щодо заборони експорту необробленої деревини на прибутковість діяльності лісогосподарських підприємств. На основі проведеного аналізу показників діяльності лісгоспів Волинської області авторами доведено ріст залишків нереалізованої продукції на складах підприємств галузі та загальне зменшення прибутковості їх діяльності протягом досліджуваного періоду.

Ключові слова: лісогосподарські підприємства, заборона експорту, готова продукція, прибутковість діяльності.

Sydorenko R., Zubtchuk V.

ASSESSMENT OF THE IMPACT OF THE BAN ON THE EXPORT OF UNTREATED TIMBER ON THE PROFITABILITY OF FORESTRY

With large forest areas, Ukraine was one of the main exporters of untreated timber in Europe. The major problem with forestry management was that a large part of the timber that was exported was harvested illegally and was not accounted for, resulting in significant losses to both the national ecosystem and the state budget from tax and levy deficiencies.

After the adoption of the Law on Export of Forest Products, the volumes of illegal logging began to decrease, but in addition to the possibility of selling timber obtained illegally, the legal export markets were closed. Thus, many state forestry compa-

---

* Сидоренко Р.В., Зубчик В.

nies find themselves in a situation where there is an opportunity to collect timber for sale, but buyers are not enough. This, in turn, leads to an increase in finished goods in warehouses and a decrease in the cash flows of the enterprise, which worsens the financial condition of the national forestry.

From the above data we can conclude that the volume of timber harvesting in Ukraine is increasing every year, despite the ban on its export (except 2017). However, no positive conclusion can be drawn about the growth of sales and profitability of the enterprises of the industry, since the data on the share of finished goods sold and the share remaining in the warehouses of enterprises are not given.

To investigate this issue, we analyzed the indicators of residues of finished products of 12 largest forestry enterprises in Volyn region.

As can be seen from the above data, the share of finished products in the assets of the studied forestry enterprises tends to increase steadily and in 5 years it has increased more than 3 times. That is, the hypothesis about the increase of actual wood residues in the warehouses of enterprises is confirmed. Such an increase adversely affects the overall profitability of the industry by reducing the flow of funds.

Revenue from the sale of the 12 surveyed forestry enterprises has been steadily increasing, but their total net income has been decreasing over the last 4 years. The share of net profit in sales revenue also declines to less than 2% in 2018. This gives reason to speak about the deterioration of the financial condition of the forestry by reducing the amount of profit received.

Key words: forestry enterprises, export ban, finished products, profitability of activity.

Сидоренко Р.В., Зубчик В.

ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ ЗАПРЕТА НА ЭКСПОРТ НЕОБРАБОТАННОЙ ДРЕВЕСИНЫ НА ПРИБЫЛЬНОСТЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЛЕСОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье осуществлена оценка последних изменений законодательства о запрете экспорта необработанной древесины на прибыльность деятельности лесохозяйственных предприятий. На основе проведенного анализа показателей деятельности лесхозов Волынской области авторами доказано рост остатков нереализованной продукции на складах предприятий отрасли и общее уменьшение доходности их деятельности в течение исследуемого периода.

Ключевые слова: лесохозяйственные предприятия, запрет экспорта, готовая продукция, прибыльность деятельности.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Маючи значні площі лісів Україна виступала одним з головних експортерів необробленої деревини до країн Європи. Головною проблемою при веденні лісогосподарської діяльності було те, що значна частина

деревини, яка йшла на експорт, була вирубана незаконно і ніде не обліковувалась, відповідно до чого значні збитки несли як національна екосистема так і державний бюджет від недоотримання податків та зборів.

Після прийняття доповнень до Закону про експорт лісоматеріалів [3] обсяги таких вирубок почали зменшуватись, але разом із ліквідацією можливості продажу лісосировини отриманої у незаконний спосіб були закриті і легальні ринки експорту. Таким чином багато державних лісових господарств потрапили у ситуацію коли можливість заготовлювати деревину для продажу є, але відсутня достатня кількість покупців на неї. Це, в свою чергу, призводить до збільшення обсягів готової продукції на складах та зменшення обіговості коштів підприємства, що погіршує фінансове становище національних підприємств лісової галузі.

Аналіз останніх досліджень у яких започатковано вирішення проблеми. Питанням особливостей діяльності лісогосподарських підприємств в сучасних умовах господарювання займалися В.А. Голян, І.В. Замула, В.О. Озеран, Т.М. Сторожук, М.Ю. Чік та інші. Однак оцінка впливу останніх змін законодавства на прибутковість діяльності підприємств галузі потребує проведення подальших досліджень.

Цілі статті. Метою написання даної статті є дослідження впливу внесених змін до законодавчих актів щодо заборони на експорт необробленої деревини на ефективність функціонування вітчизняних лісових господарств.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У відповідності до Інструкції № 291 «готова продукція – це продукція, обробка якої закінчена та яка пройшла випробування, приймання, укомплектування згідно з умовами договорів із замовниками і відповідає технічним умовам і стандартам» [4]. «Готова продукція» в лісогосподарських підприємствах є поняттям, що охоплює собою широкий спектр активів, що суттєво різняться між собою за характеристиками та призначенням.

В.Ю. Гордополов, В.Д. Гоцуляк та І.С. Несходовський до готової продукції лісового господарства відносять: деревину (хлисти, сортименти, хмиз, дрізки); пиломатеріали (дошки, бруси, планка,

рейка, штапик тощо); столярні вироби та інші вироби з деревини; саджанці, гриби, живиця, сіно та іншу сільськогосподарську продукцію [1]. Тотожну класифікацію подає Т.А. Ковбаса [5].

Дружинська Н.С. продукції лісового господарства дає наступне визначення – «вилучені з лісу придатні для використання ресурси, які призначені для продажу, переробки або внутрішнього споживання» [2].

Основною готовою продукцією лісгосподарських підприємств виступає деревина, що була отримана в результаті рубок, та похідні продукти, що були отримані в результаті її обробки та перетворювання. Продаж деревини виступає основним джерелом доходу для лісгосподарських підприємств.

Обсяги заготівлі ділового лісу в Україні в 2010-2018 роках наведено на рис. 1

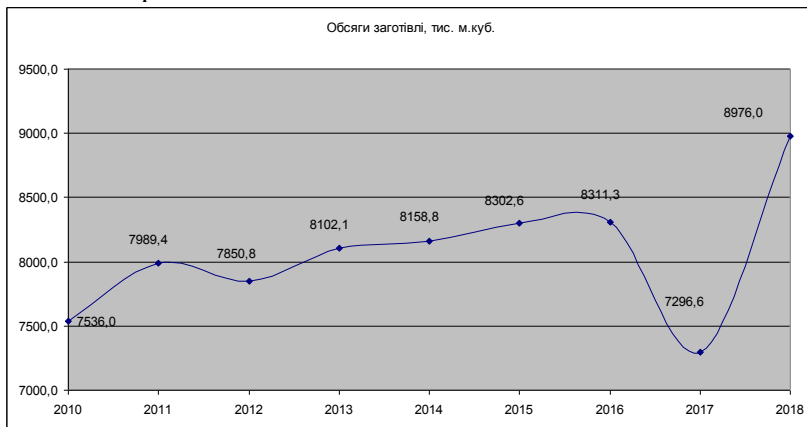

Рис. 1. Обсяги заготівлі ділового лісу в Україні в 2010-2018 роках (тис. м.куб.)

З наведених даних можна зробити висновок, що обсяги заготівлі необробленого лісу в Україні щороку зростають не дивлячись на заборону його експорту (за винятком 2017 року). Проте, на основі цього не можна зробити позитивний висновок про ріст обсягів реалізації та прибутковості підприємств галузі, оскільки наведені показники частки заготовленої готової продукції, що продається та частки, яка залишається на складах підприємств.

Для дослідження даного питання нами було проаналізовано показники залишків готової продукції 12 найбільших лісогосподарських підприємств Волинської області (табл. 1).

Таблиця 1

Залишки готової продукції лісогосподарських підприємств Волинської області у 2014-2018 роках (тис. грн.)

Підприємства	Роки					Відхилення 2018/2014	
	2014	2015	2016	2017	2018	абсолютне (тис. грн.)	відносне (%)
ДП Володимир-Волинське ЛМГ	876	1561	1334	2503	2450	1574	279,68
ДП Городоцьке ЛГ	120	263	599	811	2446	2326	2038,33
ДП Камінь-Каширське ЛГ	345	1023	986	2059	1860	1515	539,13
ДП Ківерцівське ЛГ	479	716	2081	3184	3609	3130	753,44
ДП Ковельське ЛГ	404	1208	2319	3037	1917	1513	474,50
ДП Колківське ЛГ	268	1246	2249	2942	2543	2275	948,88
ДП Любешівське ЛМГ	363	417	299	757	963	600	265,29
ДП Любомльське ЛГ	392	1466	2059	3803	9442	9050	2408,67
ДП Маневицьке ЛГ	71	1375	5449	3480	3910	3839	5507,04
ДП Ратнівське ЛМГ	206	1321	638	3147	2634	2428	1278,64
ДП Старовижівське ЛГ	355	544	1006	2445	2430	2075	684,51
ДП Цуманське ЛГ	1222	1873	4896	9653	9430	8208	771,69
Разом по 12 підприємствах	5101	13013	23915	37821	43634	38533	855,40

Якщо проводити оцінювання показників приросту обсягів залишків готової продукції лише на основі їх вартості вираженої у гривневому еквіваленті, то можна зробити висновок, що у лісогос-

подарських підприємств відбувається постійне збільшення залишків готової продукції. Однак, протягом досліджуваного періоду значно понизився курс вітчизняної валюти по відношенню до основних світових (долар, євро тощо). Тому, для підтвердження гіпотези про ріст залишків продукції на складах лісгоспів необхідно проаналізувати динаміку частки готової продукції у складі активів підприємств. Також, для комплексної оцінки динаміки прибутковості досліджуваних підприємств лісової галузі необхідно дослідити показники їх доходу від реалізації та чистого прибутку (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка частки готової продукції у складі активів та рівня прибутковості лісгосподарських підприємств Волинської області у 2014-2018 роках

Показник	2014	2015	2016	2017	2018
Частка готової продукції в активах підприємства, %	3,78	5,89	10,24	13,20	13,22
Дохід від реалізації, тис. грн.	373576	541112	610869	683641	869139
Чистий прибуток, тис. грн.	10161	76280	40015	18361	16465
Частка чистого прибутку в доході від реалізації, %	2,72	14,10	6,55	2,69	1,89

Як видно із вище наведених даних частка готової продукції у складі активів досліджуваних лісгосподарських підприємств має тенденцію до постійного зростання і за 5 років вона збільшилась у понад 3 рази. Тобто, гіпотеза про збільшення фактичних залишків деревини на складах підприємств підтверджується. Таке збільшення дає негативний ефект на загальну прибутковість діяльності підприємств галузі з-за зменшення обіговості коштів та переведення наявних вільних коштів у деревину, яка «зависла» на складах.

Розмір доходу від реалізації 12 досліджуваних підприємств лісової галузі постійно зростає, однак їх сумарний чистий прибуток зменшується протягом останніх 4 років. Частка чистого прибутку в доході від реалізації також зменшується і за 2018 рік становить

менше 2 %. Це дає підстави говорити про погіршення фінансового стану лісових господарств через зменшення сум отриманого прибутку.

Висновки. Лісові господарства продовжують здійснювати заготівлю деревини в попередніх обсягах не маючи достатньо попиту для її реалізації у зв'язку із закриттям зовнішніх ринків. Внутрішні споживачі такого обсягу деревної сировини не в стані переробити.

У випадку, якщо заборона на експорт не буде переглянута і вона, як і заплановано, буде діяти до 2025 року, уряду необхідно стимулювати іноземних споживачів до перенесення або створення переробних виробництв на території України. У протилежному випадку зменшення прибутковості діяльності лісгоспів буде продовжуватись, що через деякий час, призведе до значного погіршення їх фінансового становища.

1. Гордополов В.Ю., Гоцуляк В.Д., Несходовський І.С. Особливості обліку лісових біологічних активів та лісопродукції. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2015. № 4. С. 76-87.
2. Дружинська Н.С. Облік лісових ресурсів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Київ, 2018. 23 с.
3. Про внесення змін до Закону України Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів щодо тимчасової заборони експорту лісоматеріалів у необробленому вигляді: Закон України від 09.04.2015р. № 325-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/325-19> (дата звернення: 3.11.2019).
4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999р. № 291 / Міністерство фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 3.11.2019).
5. Ковбаса Т.А. Облікове забезпечення заготівельної діяльності підприємств лісового господарства. Причорноморські економічні студії. 2016. № 12-2. С. 164-168.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 3.11.2019).

*УДК 657

Талах Т.А. к.е.н., доцент

Бондарук Х.В., асистент

Луцький національний технічний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ І КОНТРОЛЮ ЗА РІВНЕМ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті розглянуто теоретичні положення та розроблено методико-прикладні рекомендації щодо організації економічного аналізу економічної безпеки підприємства та системи контролю за її рівнем.

Ключові слова: економічна безпека, зовнішній аналіз, внутрішній аналіз, організація аналізу економічної безпеки підприємства.

Talakh T., Bondaruk H.

ORGANIZATIONAL ASPECTS OF ANALYSIS AND CONTROL OF ECONOMIC SECURITY AT ENTERPRISE

Theoretical provisions are considered in the article and methodological and applied recommendations on organization of economic analysis of economic security of the enterprise and system of control over its level are developed.

The lack of a unified and complete opinion on the economic security of the enterprise necessitates the need to continue finding ways and ways to solve this problem. Considering the main priorities and eliminating the shortcomings and contradictions, in our opinion the economic security of the enterprise is a condition characterized by stability and balance, protection from the negative impact of the internal and external environment, neutralization of threats to the efficiency of use of available resources, elimination of obstacles in the implementation of life - important interests and ensuring sustainable development.

Continuous monitoring and assessment of the economic security of the enterprise should be the result of the interaction of all interested services of the enterprise. This requires appropriate methodological, organizational, information and technical support.

Enterprises can be established department (department, service, department) of economic security, whose activities are managed by its manager. On the other hand, there may be the creation of a working group of specialists. The organizational forms of economic security of an enterprise are determined by the composition of the apparatus and the technical level of security management. Improving the methods of analytical and power work to ensure the economic security of the enterprise requires the development of analytical functions of all services of enterprises.

---

* Талах Т.А., Бондарук Х.В.

Economic security issues are the responsibility of not only the employees of economic services, but also the technical departments (chief mechanic, energy, technologist, etc.). Economic services of the enterprise plan economic activity, carry out supply and sale of products, organize labor, financial work, accounting and control of economic activity.

Internal analysis of economic security of enterprises is carried out by employees of enterprises, and external - marketing and economic intelligence services of the enterprise. The analytical department (accounting department) should carry out both external and internal analysis of its economic security in the complex.

Key words: economic security, external analysis, internal analysis, organization of economic security analysis of the enterprise.

Талах Т.А., Бондарук Х.В.

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ АНАЛИЗА И КОНТРОЛЯ ЗА УРОВНЕМ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ НА ПРЕДПРИЯТИИ

В статье рассмотрены теоретические положения и разработаны методико-прикладные рекомендации по организации экономического анализа экономической безопасности предприятия и системы контроля за ее уровнем.

Ключевые слова: экономическая безопасность, внешний анализ, внутренний анализ, организация анализа экономической безопасности предприятия.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями Підвищення ефективності діяльності промислових підприємств та їх адаптація до нових економічних умов забезпечується розвитком методичних можливостей економічного аналізу на основі комплексної реалізації його функцій у господарських процесах.

У сучасній економічній ситуації виробничі одиниці мають повну економічну самостійність щодо ведення економічної політики, формування портфеля замовлень, організації виробництва і збуту продукції, отримання прибутку. Зростання економічного потенціалу будь-якого підприємства залежить і від наявності системи забезпечення економічної безпеки. Це свідчить про те, що зростає необхідність вивчення, діагностики та розвитку аналітичних інструментів зміцнення економічної безпеки підприємства.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідження теоретичних основ економічної безпеки підприємства, а також коло інших питань, пов'язаних з цією проблемою, знайшли своє відображення в наукових працях

багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців (Н. Вавдіюк, М. Васильців Т. Г. Дацків Р. М., Козаченко Г.В., Отенко І. П., Картузов Є., Коваленко О.В. Худолій Л. М.).

Аналіз літературних джерел свідчить про відсутність єдності в поглядах вчених до визначення сутності економічної безпеки підприємства, методики її оцінки та організаційних аспектів що обумовлює подальше вивчення даної теми.

Цілі статті. Метою написання статті є обґрунтування теоретичних положення та розробка методико-прикладних рекомендацій щодо організації економічного аналізу економічної безпеки підприємства та системи контролю за її рівнем.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів Наукові дослідження показують, що неможливо знайти вихід із кризи, стабілізувати економічну ситуацію, створити ефективний механізм ведення бізнесу без єдиної системи економічної безпеки. Відзначимо, що рівень економічної безпеки бізнесу залежить від того, наскільки добре його керівництво може уникнути реальних загроз та усунути шкідливі наслідки деяких негативних компонентів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Економічна безпека підприємства характеризується її економічним станом, що забезпечує стійкість його діяльності та розвитку, його фінансовий та комерційний успіх. Проблеми забезпечення безпеки, які останнім часом є важливим питанням, представлені в світовій науковій літературі з точки зору охоплення ризиків, загроз, небезпек та їх наслідків. На практиці існують певні шляхи розвитку економічної безпеки підприємства, і в більшості випадків вони стратегічно спрямовані, супроводжуються процесами якісних організаційних, інноваційних та інвестиційних змін та створюють умови для стабільної та ефективної діяльності підприємства.

Найважливішими факторами, що впливають на економічну безпеку підприємства, є ступінь досконалості законодавчої бази, рівень оподаткування, доступ на світові ринки збуту, інвестиційна привабливість регіону, держави. Насамперед, економічна безпека підприємства залежить від економічної безпеки держави, регіону, адже ґрунтується на їхньому фінансовому, сировинному та виробничому потенціалі, перспективах розвитку.

Кожен із науковців поняття економічної безпеки трактує по різному. Одні науковці його розуміють як стан, за якого досягаєть-

ся стійкий економічний та фінансовий розвиток; інші, як заходи щоб досягнути такого стану. Більш коректним виглядає перше визначення економічної безпеки підприємства. Таке визначення може вважатися достатньо коректним, через те що заходи та методи по досягненню такого стану – це управління економічною безпекою.

Відсутність єдиної та повної думки про економічну безпеку підприємства обумовлює необхідність подальшого пошуку шляхів та способів вирішення цієї проблеми. Розглянемо сучасні та найбільш актуальні думки вчених щодо визначення поняття «економічна безпека підприємства».

Коваленко О.В., Лисенко Л.В. розглядають економічної безпеки підприємства «як гармонізацію в часі та просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища, що діють поза межами підприємства» [5]. Але вченими не розглядається спроможність управлінської системи підприємства ефективно управляти ресурсами з метою забезпечення певного резерву стійкості для адекватної реакції на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

З точки зору Ілляшенко С. економічна безпека – це стан ефективного використання ресурсів та усіх існуючих зовнішніх та внутрішніх можливостей, що дозволить запобігти ринковим загрозам і забезпечує виживання та сталий розвиток на ринку. Вчений трактує економічну безпеку як стан, за якого ефективно використовуються матеріальні, фінансові, трудові ресурси підприємства, враховуються зовнішні та внутрішні можливості його розвитку. Це дозволять сформувати систему попередження усіх видів загроз.

Васильців Т. Г. розуміє, що економічна безпека підприємства – комплекс заходів, які сприяють підвищенню фінансової стійкості господарчих суб'єктів в умовах ринкової економіки, що захищають їх комерційні інтереси від впливу негативних ринкових факторів [2].

Покропивний С. Ф. трактує: «економічна безпека підприємства» як такий стан підприємницьких можливостей та корпоративних ресурсів, при якому забезпечується найефективніше їх використання для збереження сталого функціонування та ефективного науково-технічного й соціального розвитку, при цьому запобігання внутрішнім та зовнішнім загрозам.

Хоменко О.А розглядають економічну безпеку підприємства як підсистему національної економічної безпеки та визначають її

як економічний стан підприємства, незмінний по відношенню до внутрішніх і зовнішніх змін фінансово-господарської діяльності [8]. Таке визначення розглядає економічну безпеку в статичі і не враховує необхідність відповідної реакції на зміни, що відбуваються.

Доцільно відзначити, що для окремих підходів характерне доволі вузьке трактування економічної безпеки підприємства і зосередження уваги виключно на одному аспекті, наприклад – захист від внутрішніх і зовнішніх загроз; присутнє і необдумано широке трактування, коли перед економічної безпеки ставляться завдання, які повинні виконувати інші органи управління, наприклад – контроль за ефективністю використання ресурсів тощо. Виявлені суперечності та недоліки у визначенні економічної безпеки підприємства на поточному етапі розвитку наукової думки спонукали до формування власного трактування, яке б в подальшому можна було конкретизувати щодо певної окремою функціональної сфери.

Беручи за основу виділені пріоритети та усуваючи визначені вище недоліки й суперечності, на нашу думку економічна безпека підприємства – це стан для якого є характерним стійкість і рівновага, захищеність від негативного впливу внутрішнього і зовнішнього середовища, нейтралізація загроз щодо ефективності використання наявних ресурсів, усунення перешкод у реалізації життєво-важливих інтересів та забезпеченні сталого розвитку.

Під економічною безпекою підприємства, на нашу думку, слід розуміти як комплексну характеристику результатів діяльності підприємства, яка зумовлена узгодженням цілей та передбачає раціональне використання ресурсів.

З урахуванням завдань, умов конкурентної боротьби, специфіки бізнесу, технологічних особливостей, конкурентної стратегії, стадії життєвого циклу підприємства вибудовується його система економічної безпеки. Лише незначна частка підприємств виділяє такий підрозділ як система економічної безпеки, частіше за все цими питаннями займаються менеджери, аналітики, охорона підприємства.

На вітчизняних підприємствах, більшого розвитку отримала силова безпека, але автори наголошують на тому, що силова безпека підприємства є лише окремою складовою його економічної безпеки. Для всіх рівнів забезпечення економічної безпеки кожне підприємство здійснює структурування та комбінування елементів

системи економічної безпеки індивідуально. При чому не на всіх підприємствах є всі виділені елементи системи економічної безпеки.

Нині порушується питання про створення системи спостереження за рівнем економічної безпеки підприємства з метою превентивних дій і вживання необхідних заходів захисту й протидії.

Постійне спостереження і оцінка економічної безпеки підприємства повинно бути результатом взаємодії всіх зацікавлених служб підприємства. Для цього необхідне відповідне методичне, організаційне, інформаційне та технічне забезпечення.

На підприємствах може бути створено управління (департамент, служба, відділ) економічної безпеки, діяльністю якої управляє її керівник, який, в свою чергу, підпорядковується директору підприємства. Це особлива умова, щоб не було проміжних ланок управління та не порушувалась при передачі цими ланками конфіденційність інформації.

Іншим сценарієм організації роботи щодо забезпечення економічної безпеки на підприємстві може бути створення робочої групи спеціалістів, які крім своїх основних функцій займаються забезпеченням економічної безпеки підприємства. Такий організаційний сценарій може бути регламентований внутрішніми документами.

У нормативних документах, які визначають організацію діяльності служби безпеки підприємств, виокремлюються конкретні об'єкти, що підлягають захисту від потенційних загроз і протиправних посягань.

Організаційні форми економічної безпеки підприємства визначаються складом апарату і технічним рівнем управління безпекою. Удосконалення методів аналітичної та силової роботи щодо забезпечення економічної безпеки підприємства вимагає розвитку аналітичних функцій всіх служб підприємств.

Питання економічної безпеки входять в обов'язок не тільки працівників економічних служб, а й технічних відділів (головного механіка, енергетика, технолога та ін.). Економічні служби підприємства планують господарську діяльність, здійснюють постачання і реалізацію продукції, організують працю, фінансову роботу, облік і контроль господарської діяльності.

Внутрішній аналіз економічної безпеки підприємств здійснюється працівниками підприємств, а зовнішній – маркетинговими

службами та службами економічної розвідки підприємства. Аналітичний відділ (бухгалтерія) повинні здійснювати як зовнішній, так і внутрішній аналіз його економічної безпеки в комплексі.

Розподіл обов'язків з питань економічної безпеки підприємств хімічної галузі представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Організація економічного аналізу рівня економічної безпеки підприємства

Відділ підприємства	Напрями аналітичних досліджень з питань економічної безпеки
1	2
Планово-економічний відділ (відділ економічного аналізу, аналітичний відділ)	<ul style="list-style-type: none"> - складання плану аналітичної роботи щодо економічної безпеки і контроль за його виконанням; - методичне забезпечення внутрішнього та зовнішнього аналізу економічної безпеки; - організація й узагальнення результатів комплексного аналізу безпеки підприємства і його підрозділів; - дослідження можливостей потенційного забезпечення економічної безпеки в майбутньому; - розробка заходів щодо ефективної витрати ресурсів на поточне та потенційне забезпечення економічної безпеки.
Виробничий відділ	Інтеграція аналізу виробництва та маркетинговий аналіз для дослідження доцільності випуску продукції в прогнозованих розмірах та не допустити затоварювання готовою продукцією.
Технічні відділи головного механіка й енергетика	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз безпечності стану експлуатації машин і устаткування, виконання планів-графіків ремонту і модернізації устаткування, якості і собівартість ремонтів, повноту використання устаткування і виробничих потужностей, раціональність споживання енергоресурсів. - надання конкретних рекомендацій щодо впровадження енергозберігаючих технологій та нових більшощадних технологічних процесів.
Відділ технічного контролю	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз екологічну, токсичну або продовольчої безпечності сировини і готової продукції, брак і пов'язані з ним втрати, реклаमाції покупців. <p>Відділ забезпечить підвищення рівня економічної безпеки підприємства у випадку розробки комплексу заходів щодо зменшення браку, підвищення якості продукції, дотримання технологічної дисципліни.</p>

Продовження табл. 1

1	2
Відділ постачання	<ul style="list-style-type: none"> - контроль своєчасності і якості матеріально-технічного забезпечення виробництва, виконання плану постачань за обсягом, номенклатурою, термінами, якістю, станом і збереженістю складських запасів, дотримання норм відпустки матеріалів, транспортно-заготівельні витрати, фактичну вартість матеріальних ресурсів, що здобуваються.
Відділ збуту	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз виконання договірних зобов'язань і планів постачань продукції споживачам за обсягом, якістю, термінами, номенклатурою; - аналіз виконання плану реалізації продукції і витрат на неї; - контроль дотримання норм складських запасів і збереженість готової продукції; - вивчення ринку збуту і раціональності господарських зв'язків. При цьому економічна безпека підприємства прямо пропорційно залежить від своєчасності розрахунків за відвантаженою продукції. Несвоєчасність розрахунків призводить до підвищення ризиків утрати частини реальної вартості продукції через інтенсифікацію інфляційних процесів.
Відділ праці і заробітної плати	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз рівня організації праці, чисельності персоналу за всіма категоріями і професіями підприємства і його структурних підрозділів, рівень використання робочого часу, витрати фонду заробітної плати; - аналіз ефективності форм і систем оплати і стимулювання праці, рівень продуктивності праці. <p>Від рівня матеріального та морального стимулювання працівників залежить рівень економічної безпеки підприємства. При зниженні такого рівня працівник може розкрити конфіденційну інформацію конкурентам, розкрити комерційну таємницю, працівник не зацікавлений в підвищенні обсягів реалізації продукції.</p>
Бухгалтерія та фінансовий відділ	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз виконання кошторисів загальнопромислових, адміністративних витрат та витрат на збут, кошторису витрат на виробництво, собівартість реалізованої продукції, виконання плану прибутку і його використання; - аналіз бухгалтерського балансу, фінансового стану, витрати оборотних коштів і спеціальних фондів; - контроль фінансового стану і платоспроможності підприємства

Особливу увагу приділяють контролю дотримання економічної безпеки підприємства. В системі фінансово-економічної безпеки виділяють три ключові складові діяльності підсистеми контролю та оцінки:

1. Методологічна складова – розробка методології оцінки рівня економічної безпеки, участь у розробці антикризової програми.

2. Безпосередньо контроль – забезпечення достовірності даних від інших підсистем, контроль за виконанням підсистемами поставлених перед ними завдань.

3. Аналітична частина – обмін інформаційними потоками, аналіз змісту інформаційних потоків, аналіз відхилень, виявлення причин кризових ситуацій, надання рекомендацій керівнику.

Комплекс контролю для забезпечення економічної безпеки підприємства охоплює елементи, представлені в табл. 2.

Таблиця 2

Складові контролю для забезпечення економічної безпеки підприємства

Елементи контролю	Зміст заходів
1. Підсистема контролю та оцінки результатів	- контроль за виконанням підсистемою своїх функцій; - оцінка результативності заходів з нейтралізації кризи; -забезпечення обміну інформаційними потоками
2. Об'єкти дії підсистеми контролю	2.1. Діяльність - антикризові заходи; - поточна діяльність суб'єкта підприємництва. 2.2.Результати: - висновки підсистеми діагностики; - результати антикризових заходів; - результати діяльності суб'єкта підприємництва за певний період

Висновки. Таким чином, економічна безпека підприємства – це стан для якого є характерним стійкість і рівновага, захищеність від негативного впливу внутрішнього і зовнішнього середовища, нейтралізація загроз щодо ефективності використання наявних ресурсів, усунення перешкод у реалізації життєво-важливих інтересів та забезпеченні сталого розвитку підприємства. Постійне спо-

стереження, оцінка, контроль за рівним економічної безпеки та розподіл обов'язків за цими діями є одним із основним завдань сучасного підприємства.

1. Вавдіюк Н.С., Герасимчук З.В. Економічна безпека регіону діагностика та механізм забезпечення: монографія Луцьк 2006. 243 с.
2. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія Львів: Арал, 2008. 384 с.
3. Дацків Р. М. Економічна безпека у глобальному вимірі. Актуальні проблеми економіки. 2014. № 7 (37). С. 143-153.
4. Картузов Є. П. Вплив ризиків і загроз на стан фінансової безпеки підприємств. Економіка та управління підприємствами. 2012. № 9 (135). С. 115–124
5. Коваленко О.В., Лисенко Л.В. Підходи до визначення поняття економічної безпеки підприємства. Глобальні та національні проблеми економіки, 2014. № 6. С. 48-57.
6. Меліхова Т. О. Механізм управління економічною безпекою підприємства: підходи до визначення. Агросвіт № 3 , 2018
7. Отенко І. П., Іващенко Г. А., Воронков Д. К. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. Харків. Вид. ХНЕУ, 2012. 313 с.
8. Хоменко О.А Аналіз ідентифікації ознак механізму управління фінансовою безпекою молокопереробних підприємств Економічний дискурс Міжнародний науковий журнал Випуск 1. 2019
9. Худолій Л. М. складові економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. Ефективна економіка. 2017. № 1. С. 36 - 45.

*УДК 657.37:330

Шевчук К.В., к.е.н., доцент

Бондар В.І.

Національний університет біоресурсів і природокористування
України

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ЇХ В ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто сутність фінансових результатів діяльності підприємства, визначено їх місце у системі бухгалтерського обліку та звітності суб'єктів господарювання. Виділено та узагальнено проблеми інформаційного забезпечення процесу управління фінансовими результатами.

---

* Шевчук К.В., Бондар В.І.

Досліджено проблемні аспекти формування внутрішньої звітності в сучасних умовах господарювання, визначено інформаційні вимоги користувачів до внутрішньої звітності, запропоновано підхід до її формування.

Ключові слова: фінансові результати підприємства, прибуток, збиток, внутрішня звітність, управлінський персонал.

Shevchuk K., Bondar V.

FINANCIAL RESULTS AS THE ECONOMIC CATEGORY AND THE FEATURES OF DISPLAYING THEIR IN THE ACCOUNTING AND REPORTING OF THE ENTERPRISE

The article deals with the essence of financial results of the enterprise activity, defines their place in the accounting and reporting of economic entities. The problems of information support of the process of financial results management are highlighted and generalized. The problems of internal reporting formation in modern business conditions are considered, the information requirements of users to internal reporting are defined, the approach to its formation is proposed.

Understanding the essence of the category «financial result» - one of the main prerequisites for the formation of appropriate areas of its accounting, analysis and control, as well as the ability to exercise managerial influence on its individual components in order to improve the efficiency of the enterprise. The assessment of the legal and regulatory support indicates that the term «financial results» is not defined in detail in the legislation of Ukraine.

Thus, national R(S) of Accounting 1 «General Financial Reporting Requirements» defines the economic content of the categories «profit» and «loss». The concepts of «financial result» and «profit» are not identical, since the category «financial result» is broader in its meaning. The financial results reflect the entire economic activity of the enterprise, characterize the quantitative and qualitative indicators of the performance of the enterprise. Profit or loss is the result of this activity. The positive value of the financial result (profit) is an important indicator of growth of equity capital, which ensures solvency, financial independence, business reputation and growth of the enterprise value in the market.

The following definition of this economic category is appropriate: financial results is a monetary indicator of the performance of an entity's economic activity, which is determined by comparing the income received and expenses incurred. Performance indicators can be expressed in the form of profit or loss.

According to the current regulatory documents, information about financial results is disclosed in almost all forms of financial statements of domestic enterprises, but in different interpretations. It is important to report on information sufficient for strategic profit management. For its formation it is necessary to take into account the factors that determine the value of the financial result of each particular enterprise.

Modern trends in the financial statements reinforce attention to the notes to the financial statements, which revealed, refined and supplemented by information provided in the basic reporting forms. An important direction of increasing the level of financial reporting analytics should be the proper construction of its form.

In developing forms of internal (management) reporting, the existing reporting requirements (defined at the legislative level), in practice, act as a limiting factor, since they often do not take into account the features of the enterprise management system and activity strategy. Therefore, it is important to generate sufficient information in the accounts to support strategic revenue management.

Key words: financial results, profit, loss, internal reporting, management.

Шевчук Е.В., Бондарь В.И.

ФИНАНСОВЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ КАК ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ И ОСОБЕННОСТИ ОТОБРАЖЕНИЯ ИХ В УЧЕТЕ И ОТЧЕТНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье рассмотрена сущность финансовых результатов деятельности предприятия, определено их место в системе бухгалтерского учета и отчетности хозяйствующих субъектов. Выделены и обобщены проблемы информационного обеспечения процесса управления финансовыми результатами. Исследованы проблемные аспекты формирования внутренней отчетности в современных условиях хозяйствования, определены информационные требования пользователей к внутренней отчетности, предложен подход к ее формированию.

Ключевые слова: финансовые результаты предприятия, прибыль, убыток, внутренняя отчетность, управленческий персонал.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В ринкових умовах господарювання діяльність кожного суб'єкта господарювання спрямована на отримання економічної вигоди, що знаходить відображення у фінансових результатах. В системі управління підприємством фінансові результати діяльності підприємства займають одне з головних місць. Складність в управлінні фінансовими результатами пов'язана з їх трактуванням та економічним змістом, оскільки поняття «фінансовий результат» відображається в узагальнених категоріях «прибуток» і «збиток», які хоч і є протилежними за змістом, але мають єдиний порядок свого формування.

Система бухгалтерського обліку в Україні фактично не містить алгоритмів щодо узгодженості формування фінансових результатів у відповідності до видів діяльності. Тому, особливої актуальності набуває питання формування фінансових результатів суб'єктів господарювання та їх відображення в обліку та звітності.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вагомий внесок у розробку теоретико-методичних засад оцінки та формування фінансових результатів

здійснили вчені-економісти Б.Є. Грабовецький, Г.О. Крамаренко, Є.В. Мних, П.Я. Попович, І.Ф. Прокопенко, Г.Г. Кірейцев, Л.А. Лахтіонова, М.Г. Чумаченко, М.Д. Білик, Ю.С. Цал-Цалко, І.О. Бланк й ін. Питання, пов'язані з фінансовими результатами як економічною категорією, піднімалися в дисертаційних дослідженнях українських науковців І.В. Головка, М.І. Гордієнко, Я.В. Лебедзевич, С.О. Кучеркова, І.І. Мельничук, М.Є. Скрипник, І.М. Динько, Т.Р. Фецович та ін. Формування показників звітності знайшли висвітлення в дослідженнях Л.М. Білої, О.М. Ганяйло, Т.Є. Кучеренко, Н.В. Семенишиної, М.Р. Лучка, І.В. Семчук, Я.В. Шевері.

Цілі статті. Метою написання статті є розкриття та оцінка наукових підходів щодо економічної категорії «фінансові результати» та визначення особливостей їх відображення в бухгалтерському обліку та звітності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Достовірність сформованих фінансових результатів є основою принципів і правил бухгалтерського обліку, обов'язковість дотримання яких передбачено на законодавчому рівні.

Розуміння сутності категорії «фінансовий результат» – одна з головних передумов формування відповідних напрямків його обліку, аналізу та контролю а також можливості здійснення управлінського впливу на окремі його складові з метою підвищення ефективності діяльності підприємства.

Оцінка нормативно-правового забезпечення, свідчить про те, що в законодавстві України термін «фінансові результати» детально не визначено. В таких нормативних документах щодо організації та ведення бухгалтерського обліку як Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [8], НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4], М(С)БО 18 «Дохід» [3], П(С)БО 15 «Дохід» [7] визначено сутність понять «доходи», «витрати», «прибуток», «збиток». У податковому законодавстві поняття «фінансові результати» та «прибуток» ототожнюються. Статтею 134 Податкового кодексу України передбачено, що прибуток визначають зменшення суми доходів звітного періоду на собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг та суму інших витрат звітного податкового періоду [6].

Трактування поняття «фінансовий результат» є неоднозначним, в тому числі в історичному контексті. Визначення фінансового результату як підсумок діяльності господарюючого суб'єкта історично привело до співіснування різних трактувань. Економічний зміст даного поняття залежить від цілей, досліджуваних у процесі господарської діяльності, від категорії користувача облікових даних, для якого проводилося виявлення фінансового результату та від набору облікових прийомів, якими володіє та чи інша облікова система [9].

Визначення економічної категорії «фінансовий результат» в економічній літературі наведено на рис. 1.

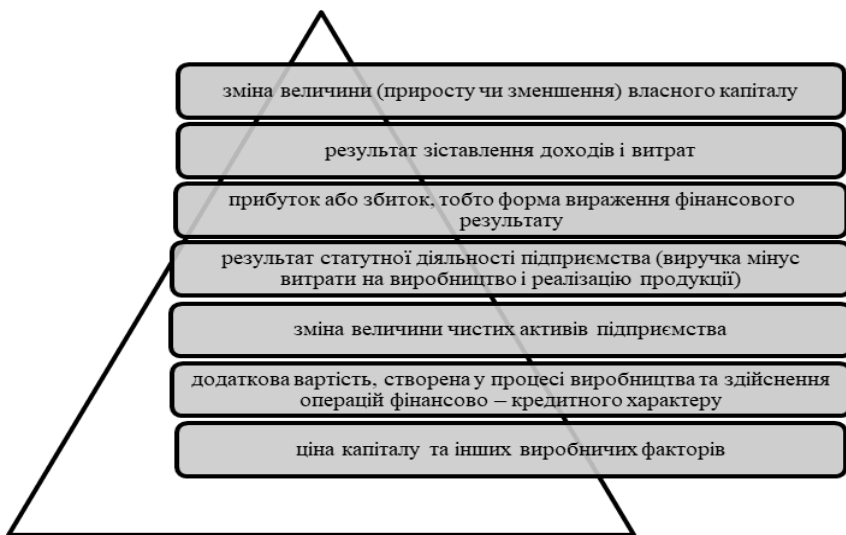

Рис. 1. Визначення економічної категорії «фінансовий результат» в економічній літературі

Вважаємо за доцільним наступне визначення даної економічної категорії: фінансові результати – це виражений в грошовій формі показник результативності господарської діяльності суб'єкта господарювання, який визначається шляхом зіставлення отриманих доходів та здійснених витрат.

Показники результативності можуть бути виражені в формі прибутків або збитків.

Фінансові результати діяльності підприємства відображаються на рахунку 79 «Фінансові результати». Визначення фінансових результатів здійснюється через закриття субрахунків за видами діяльності (операційної, фінансових операцій та результату іншої діяльності) рахунку 79 та визначення кінцевого сальдо, яке списують на рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)».

Синтетичний рахунок 79 «Фінансові результати» у своєму складі містить три рекомендовані субрахунки, при цьому підприємства самостійно можуть використовувати додаткові субрахунки та аналітичні рахунки, які враховують специфіку його господарської діяльності. Так деталізація субрахунку 791 «Результат операційної діяльності» за субрахунками першого, другого порядків дає можливість визначити найбільш прибуткові види продукції чи наданих послуг і вилучити з виробництва (або скоротити обсяг) малорентабельні.

Відповідно до діючих нормативних документів інформація про фінансові результати розкривається майже у всіх формах фінансової звітності вітчизняних підприємств, але у різних інтерпретаціях.

Основною складовою фінансової звітності є Баланс (Звіт про фінансовий стан) та Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), в яких повинні відобразитися достовірні дані про фінансові результати підприємства. У Звіті про фінансові результати відображається інформація про фінансовий результат, який визначається з огляду на принцип нарахування та відповідності доходів і витрат.

Фінансова звітність зорієнтована на забезпечення вимог діючого законодавства в частині відображення інформації, розкриття якої є обов'язковим та на забезпечення інформаційних потреб зовнішніх користувачів. В сучасних умовах господарювання, чутливих до кризових явищ в економіці використання такої інформації обмежує її корисність для потреб управління.

Сучасні тенденції розвитку фінансової звітності посилюють увагу на примітках до бухгалтерської фінансової звітності, в яких

розкривається, уточнюється та доповнюється інформація, яка наведена в основних звітних формах.

Підтримуємо позицію І.А. Слободняк, О.В. Назаренко, Р.В. Лукаш, які зазначають, що з використанням єдиного формату кожної звітної форми неможливо досягти наочного представлення інформації, оскільки об'єктивно існує декілька основних напрямів економічного аналізу (горизонтальний, вертикальний, коефіцієнтний), по кожному з яких необхідно надати в розпорядження менеджера відповідну інформацію. Інформація, яка наводиться в єдиному форматі, буде або недостатньою для прийняття управлінських рішень, або, навпаки, надлишковою для конкретного рішення [2,10].

Не менш важливим є формування у звітності інформації, достатньої для стратегічного управління прибутком. Для її формування необхідно врахувати фактори, що визначають величину фінансового результату кожного конкретного підприємства. Їх можна поділити на зовнішні (підприємство на них не впливає, але може прогнозувати їх вплив на величину фінансового результату та оцінити можливі ризики) та внутрішні (на них вплив підприємства поширюється). Саме ці внутрішні фактори потрібно враховувати максимально. Для більшої повноти охоплення варто такі фактори відображати у внутрішній звітності [1].

При розробці форм внутрішньої (управлінської) звітності існуючі вимоги до звітності (які визначені на законодавчому рівні), на практиці виступають обмежуючим фактором, оскільки досить часто не враховують особливостей сформованої на підприємстві системи управління та стратегії діяльності. Тому важливим є формування у звітності інформації, достатньої для стратегічного управління прибутком.

В ринкових умовах ефективна господарська діяльність підприємства полягає в розмежуванні облікових даних для потреб її внутрішніх та зовнішніх користувачів. Цього можна досягти шляхом удосконалення системи аналітичного обліку.

Для задоволення інформаційних потреб користувачів інформації та забезпечення динамічності внутрішньої звітності доцільно використовувати форматний підхід до її складання, що передбачає складання Звіту про фінансові результати з різним набором показ-

ників, різним ступенем їх деталізації та узагальнення залежно від напрямів їх подальшого використання для потреб управління [5].

Відповідно до вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [8] визначено перелік підприємств, які мають складати та оприлюднювати фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність за МСФЗ, інші українські підприємства можуть самостійно приймати рішення щодо застосування МСФЗ при складанні фінансової звітності. В Україні спостерігається позитивна динаміка до збільшення кількості підприємств, що складають фінансову звітність за МСФЗ.

Основні відмінності між національними та міжнародними стандартами щодо розкриття інформації про фінансові результати у фінансовій звітності стосуються складу фінансової звітності, концептуальних положень та принципів фінансової звітності, понять суттєвості у фінансовій звітності, звітної дати та грошового вимірника, ступеня деталізації статей, порядку відображення доходів і витрат.

Висновки. Головною метою діяльності кожного господарюючого суб'єкта є одержання та максимізація прибутку, оскільки кінцеві результати діяльності підприємства впливають не лише на його економічне становище, а й на рівень суспільного виробництва та споживання взагалі. У зв'язку з цим необхідно більш ретельно та кваліфіковано підходити до формування його складників – доходів та витрат, детально вивчаючи та аналізуючи фактори, під впливом яких формується фінансовий результат, види діяльності, досліджувати динаміку, тенденції, резерви, що впливають на ефективність діяльності підприємства.

Важливим напрямом удосконалення системи управління та системи бухгалтерського обліку є удосконалення механізму формування внутрішньої звітності про фінансові результати діяльності. Орієнтація системи бухгалтерського обліку на задоволення інформаційних запитів користувачів, передбачає необхідність впровадження форматного підходу до внутрішньої звітності. Його застосування при формуванні внутрішньої звітності про фінансові результати дозволить управлінському персоналу прослідкувати причинно-наслідкові зв'язки та тенденції, зосередити управлінський персонал на найважливіших питаннях.

1. Гудзенко Н.М., Григораши М.В. Облік і місце фінансових результатів у звітності підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. Вип. 29(2). 2018. Херсон. С. 158-160.
2. Назаренко О.В., Лукаш Р.В. Фінансові результати: сутність та особливості організації бухгалтерського обліку. Інвестиції: практика та досвід. № 22. 2018. С. 19-25.
3. М(С)БО 18 «Дохід»: Стандарт № 929_025 від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/929_025 (дата звернення: 22.11.2019).
4. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності: Положення від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0336-13> (дата звернення: 22.11.2019).
5. Панченко І.А. Внутрішня звітність про фінансові результати діяльності у форматі запитів користувачів. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Вип. 2 (23). 2012. С. 253-261.
6. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17> (дата звернення: 22.11.2019).
7. П(С)БО 15 «Дохід»: Положення від 29.11.1999 № 290 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0860-99> (дата звернення: 22.11.2019).
8. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 22.11.2019).
9. Прохар Н.В., Ночовна Ю.О. Облік доходів, витрат і фінансових результатів: проблеми теорії та практики: монографія]. Полтава: РВВ ПУЕТ. 2011. 257 с.
10. Слободняк І.А. Система форматів внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності. Известия ИГЭА. № 4 (72). 2010. С. 32-37.

*УДК 351.84

Шубалий О.М., д.е.н., професор

Андрусик І.О.

Луцький національний технічний університет

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ДОПОМОГ НАСЕЛЕННЮ В УКРАЇНІ

У статті проведено оцінку стану і обґрунтовано перспективні напрями вдосконалення системи надання допомог населенню на прикладі України.

Ключові слова: соціальний захист, доходи населення, соціальні допомоги, соціальне забезпечення, допомога, населення, країна.

---

* Шубалий О.М., Андрусик І.О.

Shubalyi O., Andrusyk I.

WAYS TO IMPROVE THE SYSTEM OF PROVIDING SOCIAL ASSISTANCE TO THE POPULATION IN UKRAINE

The need for social protection research to address social problems in the country is driven by an unstable situation. Effectiveness of development of social protection of the population, reproduced in the level of life of citizens and social stability in society. Social assistance plays an important role in the social well-being of Ukrainian citizens.

The purpose of the study is to study trends in indicators and to substantiate recommendations on ways to improve the system of providing social assistance to the population in Ukraine.

Explaining the essence of social benefits is particularly important in the complex situations that have arisen today, as social protection is a means of preserving stability and harmony in a society, an instrument through which the state can influence people's lives.

The dynamics of changes in social security expenditures from the state budget has been studied, according to the data we can see that the actual amount of expenditures is increasing by 55% in 2018, but nevertheless, their share in% of the country's GDP has decreased by 2.1%, respectively, over the last three years. talks about reducing the effectiveness of this article costs. Which suggests the need for further research and prevention of a similar situation.

An assessment of the effectiveness of providing social assistance to the population has shown that there are many problems and imperfections that impede the proper functioning of the social protection system. The biggest drawback is the insufficient level of security of the population in order to solve a significant part of the existing problem, and it is possible to offer active involvement of citizens in work.

The implemented social protection policy, which provides assistance to the population every year, is undergoing significant changes, therefore improvements and additions are necessary measures in its activity. The biggest problem that currently exists is the inconsistency of social standards with the real situation, in these circumstances, the inhabitants of our country are unable to meet their needs and high standard of living.

Key words: social protection, income of the population, social benefits, social security, assistance, population, country.

Шубальый А.М., Андрусик И.О.

СПОСОБЫ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ПОМОЩИ НАСЕЛЕНИЮ УКРАИНЫ

В статье проведена оценка состояния и обоснованно перспективные направления совершенствования системы предоставления пособий населению на примере Украины.

Ключевые слова: социальная защита, доходы населения, социальные пособия, социальное обеспечение, помощь, население, страна.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Необхідність дослідження соціального захисту щодо вирішення соціальних проблем в країні обумовлена нестабільною ситуацією. Ефективність розвитку соціального захисту населення, відтворена у рівні життя громадян та соціальній стабільності в суспільстві. Соціальна допомога відіграє важливу роль у соціальному добробуті громадян України. Важливість соціальної допомоги полягає в тому, що кожен з жителів України має право отримати фінансову підтримку, що коригується у розмірі, не меншому, ніж показник прожиткового мінімуму, якщо з незалежних на то причин його щомісячний дохід не відповідає мінімальним стандартам. Рівень соціальних допомог населенню значною мірою залежить від рівня матеріальної забезпеченості населення. Тому виникає необхідність проведення додаткових досліджень щодо особливостей нарахування соціальних допомог на рівні держави.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Досліджуване питання розкрито в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема таких як А. Дудкіна, В. Панченко, М. Бойко, С. Кузьменко, Д. Кожевников, Ж. Анселен та інших вчених [2-7]. Відзначивши значний внесок даних науковців у досліджуваному питанні, слід зауважити, що обґрунтування ефективного застосування соціальних допомог у системі соціальної політики щодо вирішення соціальних проблем в країні вимагає подальших досліджень.

Цілі статті. Мета дослідження полягає у вивченні тенденцій зміни показників та обґрунтуванні рекомендацій щодо напрямів вдосконалення системи надання соціальних допомог населенню в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ступінь здійснення соціальних функцій державою можна оцінити, вивчивши динаміку загальних видатків на соціальний захист в Україні (рис. 1).

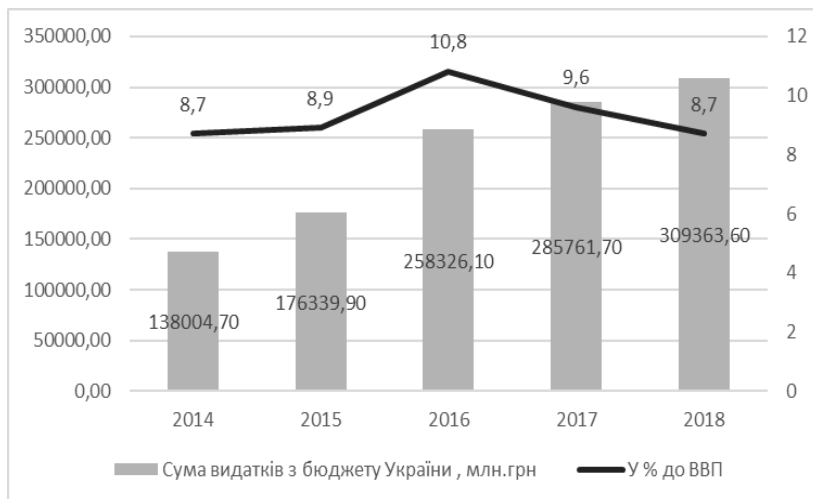

Рис. 1. Динаміка загальних видатків на соціальний захист та у % до ВВП, в Україні за 2014-2018 р. (побудовано автором на основі джерела [1])

Спостерігаємо зростання видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення, а саме з 138004,7 млн грн у 2014 році до 309363,6 млн грн у 2018 році, або відповідно на 55%. Як бачимо, що попри збільшення суми видатків, їх рівень у % до ВВП у 2016 році почав зменшуватись, а саме на 2,1% у 2018 році в порівнянні з 2016 роком. Дана співвідношення чітко нам показує, що рівень соціальних допомог протягом останніх років зростає лише у відносному вираженні, коли фактично його ефективність зменшувалась. Попри щорічне збільшення видатків бюджету на соціальну сферу, рівень соціального захисту населення залишається на низькому рівні.

За результатами детальнішого порівняльного аналізу зміни загальних доходів та питомої ваги соціальних допомог в Україні за 2013–2017рр. (рис. 2) можна зробити висновок про те, що загальне зростання доходів (з 1478073 млн. грн. у 2013 році до 2652082 млн. грн. у 2017 році, або загалом майже у 2 рази) супроводжується пос-

тійним спаданням показника питомої ваги соціальних допомог у загальних доходах (з 39,7% у 2013 році до 33,4% у 2017 році).

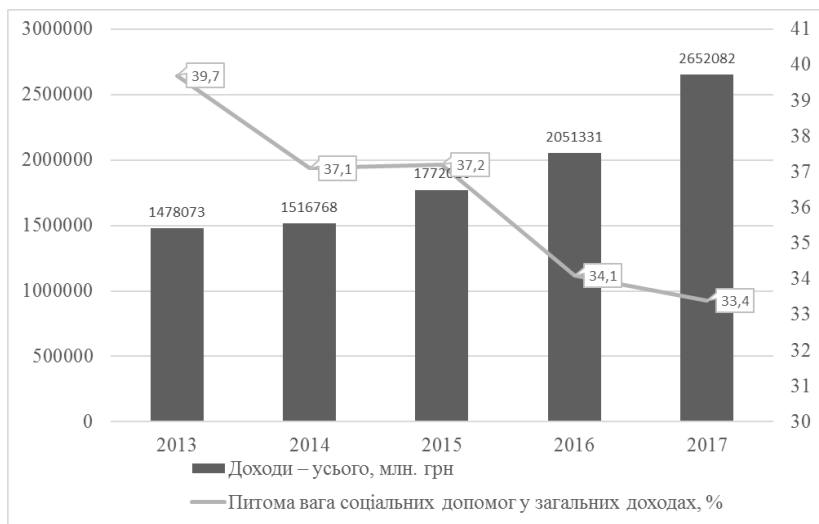

Рис. 2. Порівняльний аналіз зміни загальних доходів та наявного доходу у розрахунку на одну особу в Україні за 2013–2017 рр.

Загалом можна позитивно оцінити тенденції постійного прискореного зростання загальних доходів населення, а також і зменшення показника питомої ваги соціальних допомог за 2013–2017 рр. Дана ситуація говорить про зростання рівня життя населення, оскільки громадяни країни кожного року самостійно збільшують ступінь забезпеченості, з меншим % соціальних допомог у загальних доходах населення України. Особливо важливо, що різкий приріст цих показників спостерігався саме у 2016 році, що пов'язано з різким зростанням соціальних гарантій. Хоча певним поясненням таких змін може стати наростання інфляційних процесів, що призводять до зростання лише номінальних доходів.

Ще одним пріоритетом є – захистити найбільш вразливих громадян та забезпечити безпеку, соціальну справедливість. Перш за все, це реалізація соціальних ініціатив, спрямованих на захист

дітей з особливими потребами та забезпечення нормальних умов життя та розвитку.

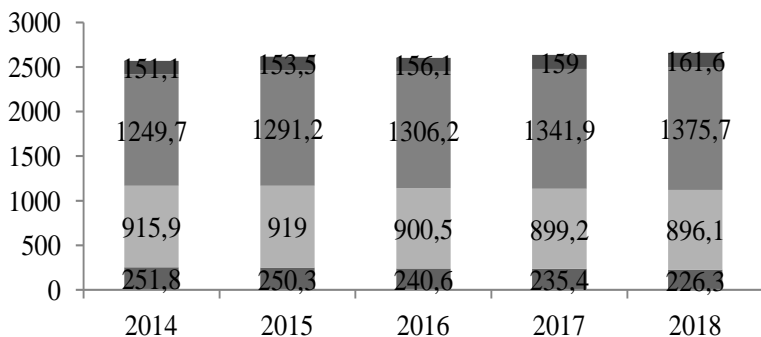

Рис. 3. Динаміка зміни кількості осіб з інвалідністю в Україні за 2014–2018 рр.(побудовано автором за даними [1])

Загалом протягом аналізованого періоду кількість інвалідів практично залишалась не змінною. Найбільше значення було досягнєте у 2018 році за рахунок збільшення кількості інвалідів III групи та кількості дітей-інвалідів. Це значною мірою було пов'язано з воєнними діями на Сході нашої країни та погіршенням екологічної ситуації. Протягом останніх років спостерігається тенденція до зменшення кількості інвалідів II та I групи, а натомість зростає кількість інвалідів III групи, у 2018 році їх кількість збільшилась на 126 тис осіб. Кількість дітей-інвалідів не великими темпами, але має тенденцію до збільшення.

Згідно наведених даних у табл. 1, протягом останніх 5 років кількість одержувачів соціальних допомог, які не мають права на пенсію, зросло на 63927 осіб, або на 49%. Дана тенденція є негативною, оскільки збільшується сума виплат на допомоги, а також збільшується навантаження на державний бюджет. Це говорить про те, що населення України все більше хворіє, а тому не має можливості заробити страховий стаж, аби потім отримувати пенсію по віку.

Таблиця 1

Державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам протягом 2014-2018 рр.

Рік	Кількість одержувачів, осіб	Загальна сума призначеної місячної допомоги з урахуванням надбавок, підвищень та сум індексації, тис.грн.	Середній розмір призначеної місячної допомоги з урахуванням надбавок, підвищень та сум індексації, грн.
2014	65569	62268,14	949,66
2015	77092	82086,13	1064,92
2016	79843	97582,3	1222,27
2017	98255	142038,9	1445,61
2018	129496	195689,1	1511,16

Примітка. Побудовано автором на основі даних [1].

Також бачимо, що середній розмір призначеної місячної допомоги у 2018 році становить 1511,16 грн, що на 561,5 грн більше, або на 37% більше ніж у 2014 році.

Рис. 4. Співвідношення суми призначеної державної допомоги та кількості їх одержувачів в Україні за 2014-2018 рр (побудовано автором за даними [1])

Бачимо, що з 2014 року сума призначеної місячної допомоги поступово збільшувалась включно до 2017 року, її сума становила 198 тис грн., що на 36,09 тис грн. більше ніж у 2014 році, а у 2018 році, вона зменшилась на 9,6 тис грн. Протягом аналізованого періоду, спостерігаємо тенденцію зменшення кількості одержувачів на 192 особи. З наведених даних бачимо, що сума допомоги за останні роки збільшилась попри зменшення кількості її отримувачів, що говорить про збільшення середнього розміру місячної допомоги та збільшення рівня адресності в наданні даної допомоги.

Слід зазначити, що Україна має резерв для пом'якшення впливу соціальних реформ. Головним рішенням даної ситуації має бути виведення економіки з тіні та підвищення платіжної стійкості. І це, перш за все, проблема ефективності податкової системи в державі.

Висновки. Пояснення суті соціальних допомог є особливо важливим при складних ситуаціях, які утворилися нині, оскільки соціальний захист населення є засобом збереження стабільності та гармонії в суспільстві, знярядям, за допомогою якого держава може впливати на життя людей.

Вивчено динаміку змін видатків на соціальний захист з державного бюджету, згідно даних бачимо, що фактичний розмір видатків збільшується на 55% у 2018 році, але попри це частка їх у % до ВВП країни протягом останніх трьох років зменшується відповідно на 2,1%, що говорить про зниження ефективності даної статті видатків. Що говорить про необхідність подальших досліджень та попереджень аналогічної ситуації.

Оцінка ефективності надання соціальних допомог населенню показала, що існує багато проблем та недосконалостей, які перешкоджають нормальному функціонуванню системи соціального захисту. Найбільшим недоліком виступає недостатній рівень забезпеченості населення, аби вирішити значну частину наявної проблеми, можна запропонувати активне залучення громадян до праці.

Впроваджена політика соціального захисту, щодо надання допомог населенню з кожним роком переживає значні зміни, тому вдосконалення та доповнення є необхідними заходами у її діяльно-

сті. Найбільшою проблемою, яка існує на даний час є невідповідність соціальних стандартів реальній ситуації, за даних обставин жителі нашої країни не можуть задовольнити свої потреби та високий рівень існування.

1. Головне управління статистики у Волинській області. URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 22.11.2019).
2. Дудкин А. С. Социальная помощь как форма общественных отношений (социально философский аспект). Пенза, 2006. 213 с.
3. Панченко В. Ю. О понятии социальной помощи в современном обществе. СОЦИС. 2012. №5. С.13-18.
4. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України: навч.посіб. Київ: Олан, 2004. 312 с.
5. Кузьменко С. Г. Соціальна допомога в системі державних органів управління. *Теорія та практика державного управління*. 2011. №3. С.1-5.
6. Кожевников Д. Е. Государственная социальная помощь малоимущим гражданам: правовые вопросы: автореф. Екатеринбург, 2010. 28 с.
7. Анселен Ж. Франция: социальные услуги. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. 2013. № 1–2. С. 204–219.

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет

Наукове видання

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ ***Серія «Облік і фінанси»*** **Збірник наукових праць** **Випуск 16 (61)**

Комп'ютерна верстка: Т.М. Писаренко

Редактори: Т.М. Писаренко

Підп. до друку 27.12.2019 р. Формат 60x84/16. Папір офс.
Гарн. Таймс. Ум. друк. арк. 16,5. Обл.-вид. арк. 16,0.
Тираж 100 прим. Зам. 77. Замовне

Адреса редакції: 43024, м. Луцьк, вул. С. Ковалевської, 29.

Редакційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету
43018 м. Луцьк, вул. Львівська, 75
Друк – РВВ Луцького НТУ
Свідоцтво Держкомінформу України ДК № 351 від 05.03.2001 р.

